

Economische toplocaties 2022

Special topic: Industrie in Nederland

P.J. Louter
W. van Eikeren

Economische toplocaties 2022

Special topic: Industrie in Nederland

Auteurs:
Peter Louter
Pim van Eikeren

Opdrachtgever: Elsevier Weekblad

Contactpersoon bij Elsevier Weekblad: Ruud Deijkers

December 2022

Bureau Louter
Rotterdamseweg 183c
2629 HD Delft
Telefoon: 015-2682556
peter@bureaulouter.nl
www.bureaulouter.nl

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Bureau Louter.

Verwijzing naar resultaten uit dit onderzoek is toegestaan, mits voorzien van een duidelijke bronvermelding, namelijk: 'Bureau Louter (2022) Economische toplocaties 2022

Inleiding

Economische Toplocaties bestaat elk jaar uit een aantal vaste onderdelen (hoofdstuk 1). Daarnaast is er ook dit jaar weer sprake van een 'special topic', namelijk Industrie. De inhoud van dit rapport is als volgt:

- De jaarlijkse ranglijsten van de economische prestaties (hoofdstuk 1). Ranglijsten zijn opgesteld voor gemeenten en regio's, met een onderscheid naar typen economische activiteiten. Tevens is bepaald hoe de economische prestaties zich hebben ontwikkeld sinds 2011.
- Het special topic is dit jaar 'De Industrie'. Aan de hand van gegevens over het aantal banen in de industrie, de toegevoegde waarde in de industrie en het aantal startende bedrijven in de industrie worden ranglijst opgesteld voor de economische prestaties van gemeenten en regio's. Dat gebeurt zowel voor de totale bedrijvigheid in de industrie als voor het industrieel midden- en kleinbedrijf (MKB). Naast de huidige situatie worden tevens ontwikkeling in de 10-jars periode 2011-2021 gevolgd.

Economisch rapport per gemeente

Het is voor elke gemeente mogelijk dat een economisch rapport wordt opgesteld met de scores op alle indicatoren en de totale economische prestaties voor alle jaren in de periode 1996-2021 (zie hoofdstuk 1). Tevens worden de MKB-prestaties bepaald in het economisch rapport. Op www.bureaulouter.nl/Startpagina verschijnt daarover informatie indien in de linkerkolom wordt geklikt op 'Economisch rapport'. Tevens kan een meer uitgebreide Vitaliteitscan (waar het Economisch rapport een onderdeel van vormt) worden opgesteld. Ook daarvoor wordt verwezen naar onze website.

Gegevens

Ook dit jaar vormden gegevens van Stichting LISA een belangrijke statistische bron bij het opstellen van de hoofdstukken 1 en 2 van Economische Toplocaties. Daarnaast is gebruik gemaakt van gegevens van de Kamer van Koophandel. In hoofdstuk 2 is, naast gegevens van Stichting LISA gebruik gemaakt van gegevens van het CBS.

Uitwerkingen voor uw gemeente of regio

Mocht u behoefte hebben aan nadere inzichten in het reilen en zeilen van uw gemeente of regio, dan is dat uiteraard mogelijk. Voorbeelden van onze projecten staan op www.bureaulouter.nl/Projecten.

Wij verrichten onderzoek op het gebied van economie, demografie, de arbeidsmarkt en bedrijfsomroerend goed. Naast monitoren en benchmarks (zoals in dit rapport) stellen wij ook prognoses op voor ontwikkelingen op het gebied van economie en bedrijfsomroerend goed (bedrijventerreinen, kantoren en winkels). Dat gebeurt aan de hand van in eigen beheer ontwikkelde prognosemodellen. Naast gedegen statistische analyses interpreteren en duiden we de resultaten uiteraard.

Naast deze onderzoeken, die betrekking hebben op specifieke vragen, hebben wij ook een aantal standaardproducten ontwikkeld. Deze geven een scherp beeld van de stand van zaken in uw gemeente of regio. Veelal wordt daarbij ook vergeleken met een zorgvuldig samengestelde 'benchmarkgroep' van gemeenten/regio's. Op onze website staan voorbeelden (zie www.bureaulouter.nl, op de Homepage, in de linker kolom, onder 'Informatie/bestellen'). Daar is ook prijsinformatie te vinden. Voorbeelden van onze standaardproducten:

Woon aantrekkelijkheids scan Door Elsevier Weekblad en Bureau Louter wordt jaarlijks een ranglijst gepubliceerd van 'de beste woongemeente', gebaseerd op ongeveer honderd indicatoren. In een woon aantrekkelijkheids scan staan de scores per indicator, vergeleken met een benchmarkgroep van gemeenten.

Economisch rapport Jaarlijks stelt Bureau Louter een ranglijst op van de economische prestaties van gemeenten. Daarin staan de 'rapportcijfers' voor alle onderliggende indicatoren in de jaren vanaf 1996, een korte inhoudelijke interpretatie door Bureau Louter en totaalscores voor de economie, een onderscheid naar drie brede economische sectoren, een onderscheid naar drie typen indicatoren en werkloosheidsontwikkelingen (in alle gevallen steeds zowel voor uw eigen gemeente als voor de omliggende regio). Tevens is een ranglijst voor de prestaties van de MKB-bedrijven in uw gemeente opgesteld, inclusief een historische ontwikkeling.

Vitaliteits scan De vitaliteits scan bevat, naast het economisch rapport (zie hierboven), een overzicht van andere indicatoren op het gebied van economie, arbeidsmarkt en demografie. Daarnaast wordt een totaaloordeel gegeven over hoe uw gemeente er op economisch en demografisch gebied voorstaat. Eén van de onderdelen van de vitaliteits scan is een 'vitaliteitweb', waarin uw gemeente scores krijgt en wordt vergeleken met een benchmarkgroep voor een groot aantal met economie in ruime zin samenhangende indicatoren.

Gelijkenisprofiel Aan de hand van 127 indicatoren, die vallen onder zes rubrieken is nagegaan in hoeverre gemeenten op elkaar lijken. Dat biedt objectieve maatstaven voor het vaststellen met welke andere gemeenten een gemeente het best vergeleken kan worden. Tevens biedt het Gelijkenisprofiel zicht op waar een gemeente 'staat', niet alleen vergeleken met het nationaal gemiddelde, maar ook met 'soortgenoten'. Een gelijkenisprofiel geeft dus in één oogopslag inzicht in de sterke en zwakte punten van een gemeente.

Relatiepatronenscan Ontwikkelingen in gemeenten kunnen niet los worden gezien van hun omgeving. In de relatiepatronenscan wordt de intensiteit van relaties met omliggende gemeenten inzichtelijk gemaakt op het gebied van voorzieningen, arbeidsmarktrelaties en woningmarktrelaties (verhuizingen van personen).

Profiel brede welvaart Voor zover ons bekend was Bureau Louter de eerste organisatie in Nederland die een gemeentelijk 'profiel brede welvaart' heeft opgesteld. Daarin wordt een gemeente op een groot aantal indicatoren vergeleken met het nationaal gemiddelde, met het gemiddelde voor een selectie van benchmarkgemeenten en met de omliggende regio (het gebied waarmee de meest intensieve relaties worden onderhouden).

Monitor sociaal-economische prestaties Dit instrument geeft aan hoe het er met het wonen en werken in een gemeente in brede zin voorstaat. Ontwikkelingen op het gebied van economie, demografie, arbeidsmarkt, woningmarkt en welvaart komen aan de orde. Gezamenlijk geven deze een beeld van de 'sociaal-economische dynamiek'. Voor 27 indicatoren zijn ontwikkelingen in de tijd gevolgd voor de periode 2005-2019. Tevens is een totaalscore bepaald (zie hoofdstuk 3 van dit rapport).

Grote omgevingsvisiescan Om een breed beeld te krijgen van economische, demografische en ruimtelijke ontwikkelingen kan Bureau Louter een 'grote omgevingsvisiescan' opstellen, waarin de Vitaliteits scan (met als één van de onderdelen het Economisch rapport), de Woon aantrekkelijkheids scan, het Gelijkenisprofiel, het Profiel brede welvaart, de Monitor Sociaal-Economische Dynamiek en de Relatiepatronenscan worden gecombineerd. Zoals de naam al aangeeft kan dit belangrijke informatie opleveren voor het opstellen van een Omgevingsvisie, maar het kan ook voor andere doeleinden worden gebruikt.

Vragen? Neem gerust contact op:

peter@bureaulouter.nl

015-2682556

Inhoudsopgave rapport

Inleiding

1	Economische prestaties totale bedrijvigheid	1
1.1	Ranglijsten gemeenten	1
1.2	Ranglijsten regio's	12
1.3	Ranglijsten gemeentetypen	23
2	Economische prestaties industrie	39
2.1	Ranglijsten gemeenten	40
2.2	Ranglijsten regio's	54
2.3	Ranglijsten gemeentetypen	61
2.4	Ruimtelijk-voortschrijdende gemiddelden	68
<i>Bijlagen</i>		
I	Opstellen ranglijsten economische prestaties en dynamiek	75
II	Gebiedsindelingen	76
III	Ranglijsten gemeenten	80

1 Economische prestaties totale bedrijvigheid

Al vele jaren stelt Bureau Louter jaarlijks een ranglijst op van economische prestaties van gemeenten en regio's op. In bijlage I is de daarbij gehanteerde methodiek beschreven. In dit hoofdstuk staan diverse ranglijsten en zijn ook veel kaarten en figuren opgenomen. Paragraaf 1.1 bevat de ranglijst voor gemeenten en in paragraaf 1.2 wordt ingegaan op verschillen tussen 47 regio's. Zie bijlage II voor de gebiedsindeling daarvan. Paragraaf 1.3 geeft zicht op verschillen tussen gemeentetypen (zie ook daarvoor bijlage II). Er zijn momenteel 344 gemeenten. In dit rapport wordt echter gewerkt met 339 (combinaties van) gemeenten: het zeer kleine Rozendaal is bij Rheden gevoegd en de vier Friese Waddeneilanden zijn samengevoegd. Daarnaast is Ouder-Amstel vanaf dit jaar bij Amsterdam gevoegd omdat een groot deel van de bedrijvigheid (in Duivendrecht) in feite een functioneel geheel vormt met de aangrenzende 'Amsterdamse' bedrijvigheid. Kortweg zal in het vervolg van dit rapport worden gesproken over de 339 'gemeenten' (hoewel er dus soms sprake is van combinaties van gemeenten).

1.1 Ranglijsten gemeenten

In figuur 1.1 staat de top-50 ranglijst van de economische prestaties van 339 gemeenten in Nederland. Gemeenten zijn onderverdeeld naar vier typen en naar hun ligging binnen Nederland (zie bijlage II voor beide gebiedsindelingen). In bijlage III staan de posities van alle 339 gemeenten, in alfabetische volgorde. In figuur 1.2 zijn de economische prestaties op de kaart gezet.

In de top-10 staan zes kernsteden van stadsgewesten en bij de hoogste 30 staan er 18, naast vijf suburbane gemeenten, zes regionale kernen en één landelijke gemeente (Sliedrecht op plaats 24). In de top-50 staan slechts twee landelijke gemeenten (behalve Sliedrecht ook Oirschot), naast 21 kernsteden, twaalf suburbane gemeenten en vijftien regionale kernen. De top-10 bestaat voornamelijk uit gemeenten in de Randstad (waaronder drie van de vier grote steden; Den Haag neemt slechts positie 58 in) en oostelijk Brabant, aangevuld met Zwolle en Goes.

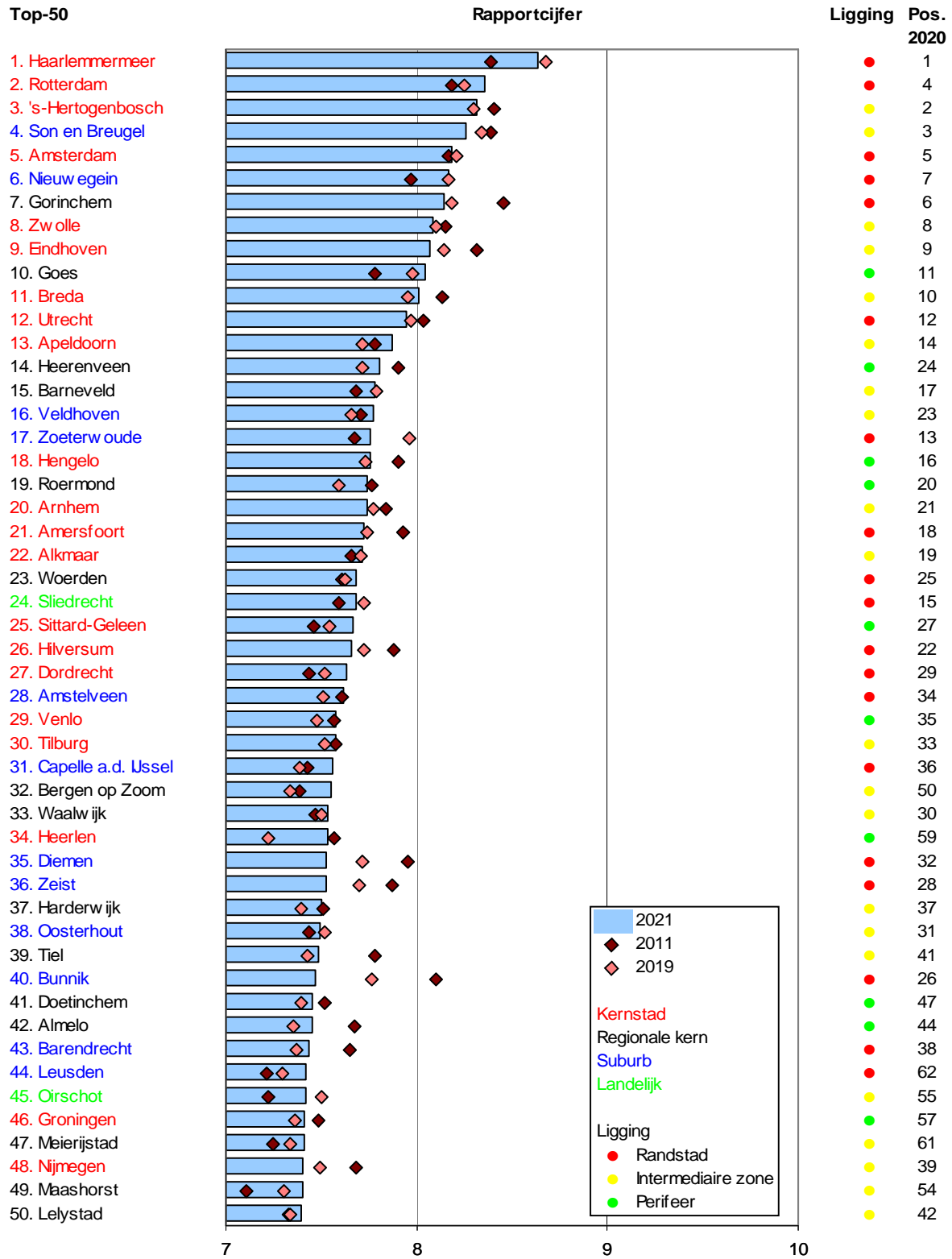
In de top-50 staan 19 gemeenten uit de Randstad (waarvan vijf in de top-10), 21 gemeenten uit de Intermediaire Zone en tien gemeenten uit de Nationale Periferie (of: nationaal decentraal gelegen regio's). Van de huidige top-50 gemeenten scoren er 25 een hoger rapportcijfer dan in 2011. Gemeenten met een vrij sterke afname in de afgelopen tien jaar zijn Gorinchem, Eindhoven, Amersfoort, alsmede (met een wat lagere positie op de huidige ranglijst) Diemen, Zeist, Tiel, Bunnik, Almelo, Barendrecht en Nijmegen.

Wordt naar een wat langere termijn gekeken (de periode 2001-2021; hier niet inde figuur weergegeven) dan blijkt dat de vijf gemeenten uit de huidige top-50 met de sterkste terugval in de afgelopen twintig jaar zijn Bunnik, Utrecht, Gorinchem, Woerden en Zeist: gemeenten in de ruime regio rond Utrecht. Zij namen in 2001 zeer hoge posities in op de gemeentelijke ranglijst (Gorinchem, Utrecht en Woerden respectievelijk plaats 1, 2 en 4), scoren nog steeds hoog, maar zakken dus wel op de ranglijst. De top-10 van gemeenten in de huidige top-50 met de sterkste toename van het rapportcijfer in de periode 2001-2021 zijn Veldhoven, Oirschot, Goes, Heerenveen, Barendrecht, Haarlemmermeer, Lelystad, Rotterdam, Son en Breugel en Waalwijk. Daaronder bevinden zich vier Brabantse gemeenten.

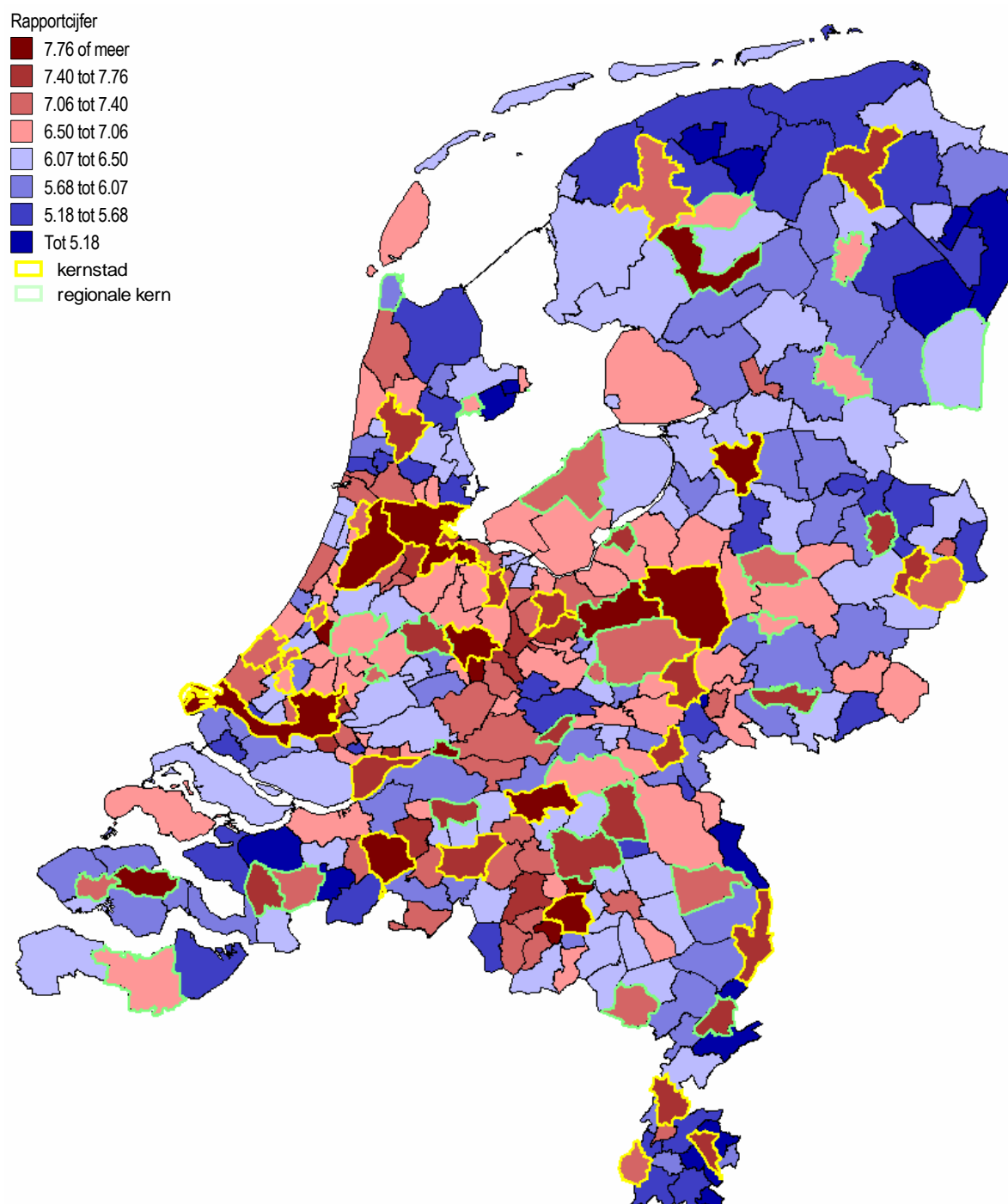
In figuur 1.1 staat naast de positie volgens gegevens voor 2021 tevens de positie volgens gegevens voor 2020¹.

¹ Die positie kan afwijken ten opzichte van de ranglijst die vorig jaar werd opgesteld. Ten eerste is sprake geweest van gemeentelijke herindelingen, waardoor verschuivingen in positie kunnen optreden. Ten tweede kunnen de basisgegevens voor 2020 dit jaar iets afwijken van de basisgegevens voor 2020 van vorig jaar. Dat geldt ten eerste voor basisgegevens over Toegevoegde Waarde van het CBS: het CBS werkt met voorlopige cijfers, die pas een volgend jaar definitief worden. Ook Stichting LISA wijzigt soms met terugwerkende kracht het aantal banen per vestiging. Ook dat kan een bron zijn van (kleine) wijzigingen in de rangschikking van gemeenten.

Figuur 1.1 Economische prestaties top-50, totale bedrijvigheid, 2021

Figuur 1.2 Rapportcijfer economische prestaties totale bedrijvigheid, 2021

Zes gemeenten zijn nieuw verschenen in de top-50, met Heerlen als 'hoogste binnenkomer' in de top-50 (van 59 naar 34). Binnen de top-10 was geen sprake van grote verschuivingen. Wel steeg Rotterdam van 4 naar 2. Verder kenden enkele gemeenten een toename van meer dan vijf plaatsen, namelijk Bergen op Zoom (van 50 naar 32), Heerenveen (van 24 naar 14), Veldhoven, Amstelveen, Venlo en Doetinchem.

Een aantal andere gemeenten zakte meer dan vijf plaatsen binnen de top-50, namelijk Bunnik (van 26 naar 40), Sliedrecht (van 15 naar 24), Zeist, Oosterhout, kernstad Nijmegen en Lelystad. Uit de top-50 verdwenen gemeenten ten opzichte van vorig jaar zijn Aalsmeer, Vijfheerenlanden, Rijswijk, Nijkerk, Baarn en Bladel (van 48 naar 74).

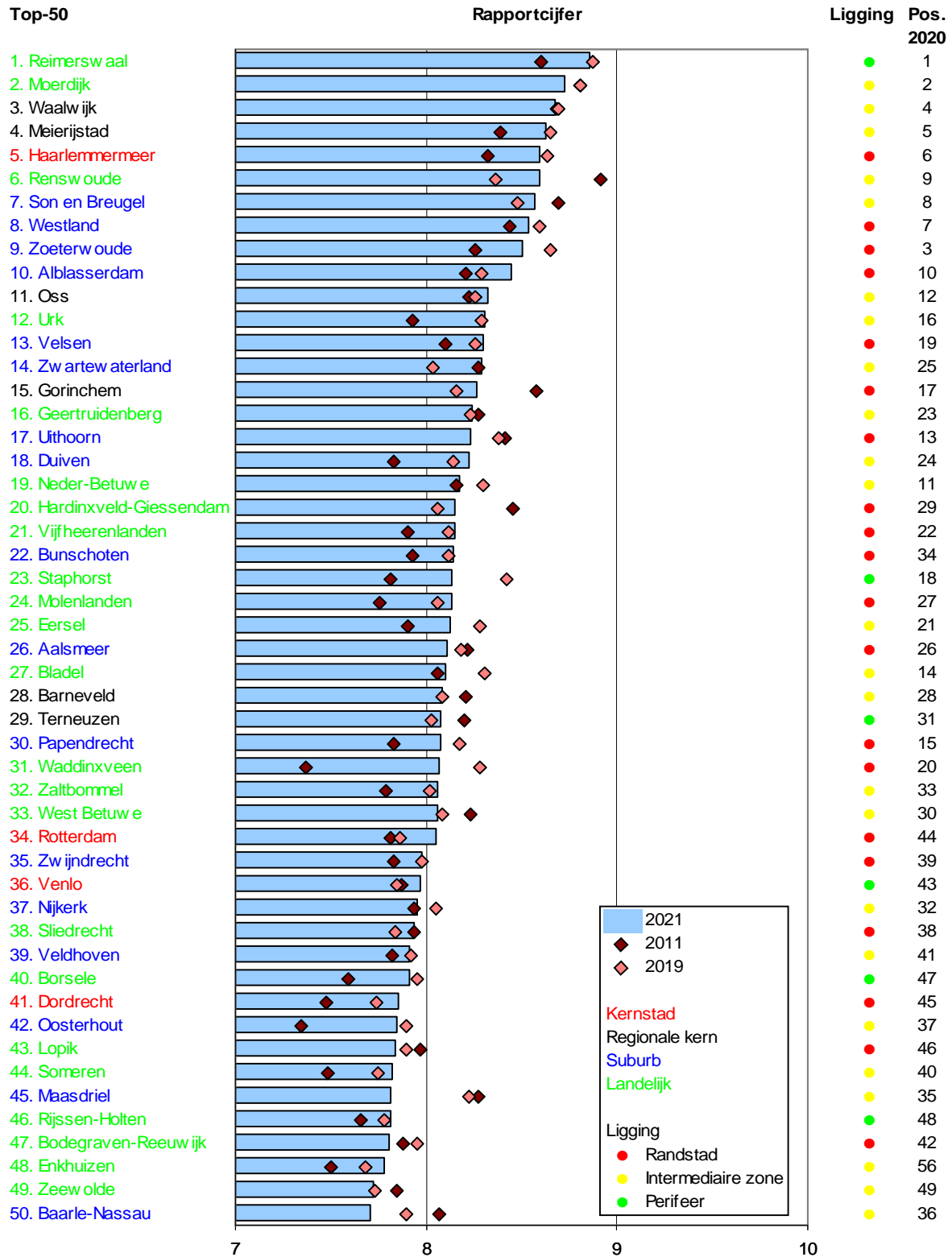
Uit het kaartbeeld in figuur 1.2 blijkt dat *alle* 28 kernsteden van stadsgewesten bovengemiddelde economische prestaties leveren (zie ook paragraaf 1.3). Van de 33 regionale kernen scoren er slechts twee benedengemiddeld (Emmen en Den Helder). In de Randstad (vooral in de Noordvleugel) en aangrenzende delen van Gelderland en Noord-Brabant kleurt het kaartbeeld hoofdzakelijk rood (bovengemiddelde scores). Zuidelijk van Amsterdam, rond Utrecht en westelijk van Eindhoven liggen veel economisch sterk presterende suburbane gemeenten. In nationaal perifeer gelegen delen van Nederland (het Noorden, Overijssel, Achterhoek, Limburg, Zeeland) zijn het voornamelijk de kernsteden en regionale kernen die bovengemiddeld presteren. Meppel, Oldenzaal, Rijssen-Holten en Beek zijn de enige positieve uitzonderingen, alsmede Lochem, Oost Gelre en Winterswijk in de Randstad. Dit terwijl Emmen de enige kernstad/regionale kern is met een benedengemiddelde score.

Materiaalgeoriënteerde activiteiten

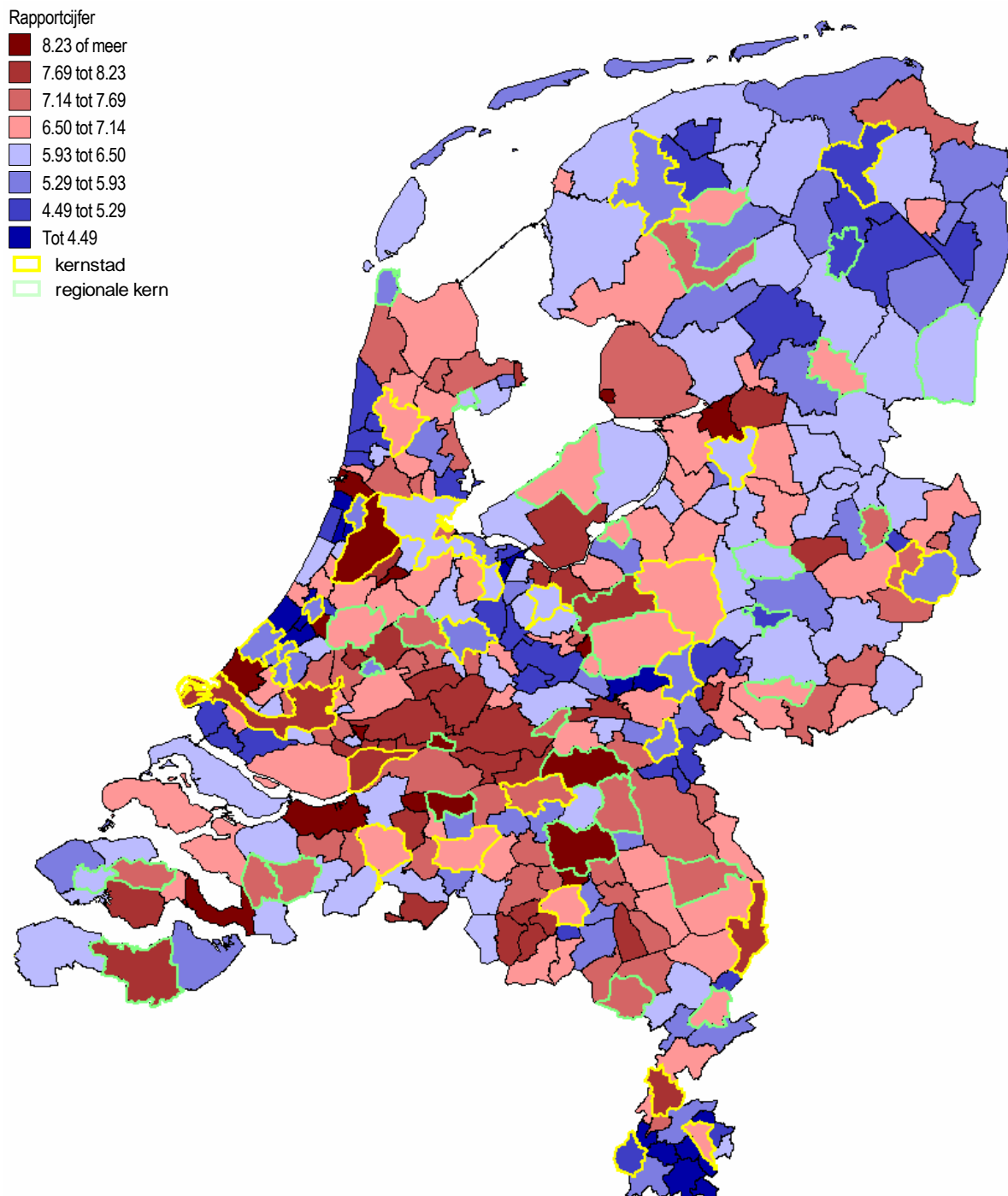
Activiteiten die zich bezighouden met de winning, productie en distributie van materiële goederen (landbouw, industrie, bouwnijverheid, groothandel, transport) zijn duidelijk minder sterk in kernsteden en regionale kernen geconcentreerd dan de totale bedrijvigheid (zie figuur 1.3): in de top-50 staan slechts vier kernsteden en zes regionale kernen (waaronder drie Brabantse regionale kernen).

Terwijl in de ranglijst voor de totale bedrijvigheid slechts twee landelijke gemeenten staan, geldt dat voor de top-50 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten 23 maal (waaronder de nummers één en twee): vijf uit Noord-Brabant, vijf uit Zuid-Holland en drie uit Utrecht. Er moet aan worden herinnerd dat het hier, en ook elders in dit rapport, steeds gaat om *relatieve* cijfers, dus gecorrigeerd voor bevolkingsomvang. Daarnaast staan er nog 17 suburbane gemeenten in de top-50 (vijf uit Zuid-Holland, drie uit Noord-Holland en vier uit Noord-Brabant). Bij de landelijke gemeenten en suburbs gaat het soms om clusters rond agribusiness/visserij (naast de primaire productie ook gerelateerde productie, groothandel en transport en gespecialiseerde bouwbedrijven), zoals in Reimerswaal, Uithoorn, Aalsmeer, Westland en Urk, en soms om gemeenten met een sterke vertegenwoordiging van zware industrie, al dan niet in combinatie met distributie-activiteiten (Zoeterwoude, Moerdijk, Meierijstad, Velsen, Terneuzen en Rotterdam). Gemeenten uit de Nationale Periferie staan niet vaak in de top-50 (zes maal), met name door de veelal matige vertegenwoordiging van transport en groothandel, maar leveren wel de nummer één (Reimerswaal). Bijna de helft (24) van de top-50 posities wordt ingenomen door gemeenten uit de Intermediaire Zone. Ook de Randstad is vrij sterk vertegenwoordigd (20 maal), deels door specialisaties in agribusiness, deels door een met de gunstige ligging samenhangende sterke vertegenwoordiging in transport en groothandel. Figuur 1.4 toont ook dat aan de sterk verstedelijkte delen van de Randstad en Noord-Brabant flankerende suburbane/ landelijke gemeenten vaak hoog scoren. Dat geldt bijvoorbeeld voor een vrijwel aaneengesloten gebied in het Groene Hart, Rivierenland en het noordelijk deel van Noord-Brabant. Ook in de regio Eindhoven scoren veel gemeenten bovengemiddeld (vooral aan de westzijde). Minder dan de helft van de kernsteden (dertien) scoort bovengemiddeld, waaronder zeven van de acht kernsteden in het zuiden (Noord-Brabant of Limburg) en twee steden in de Zuidvleugel van de Randstad (Rotterdam en Dordrecht), aangevuld met Haarlemmermeer, Alkmaar, Hengelo en Apeldoorn. Van de regionale kernen scoort ruim driekwart (25 van de 33) bovengemiddeld. Daaronder bevinden zich alle elf regionale kernen in de drie zuidelijke provincies. Van alle 19 kernsteden of regionale kernen in het zuiden scoort dus slechts Maastricht niet bovengemiddeld, terwijl van de 42 kernsteden of regionale kernen elders in Nederland er minder dan de helft (20 van 42) bovengemiddeld scoren op materiaalgeoriënteerde activiteiten.

Figuur 1.3 Economische prestaties top-50, materiaalgeoriënteerde activiteiten, 2021

Figuur 1.4 Rapportcijfer economische prestaties materiaalgeoriënteerde activiteiten, 2021

In de top-50 van materiaalgeoriënteerde activiteiten scoort het merendeel (31 van de 50) momenteel een hoger rapportcijfer dan in 2011. Binnen deze top-50 zijn de tien gemeenten met de sterkste verbetering van de score Waddinxveen, Oosterhout, Duiven, Urk, Molenlanden, Dordrecht, Someren, Staphorst, Borsele en Enkhuisen. De vijf gemeenten die binnen deze top-50 het sterkst zijn teruggevallen, zijn Maasdriel, Baarle-Nassau, Renswoude, Gorinchem en Hardinxveld-Giessendam.

Slechts één gemeente is dit jaar nieuw verschenen in de top-50, namelijk Enkhuizen (van 56 naar 48), terwijl slechts Montfoort verdween (van 50 naar 71). De top-10 bestaat uit dezelfde gemeenten als vorig jaar. Daarbinnen steeg Renswoude drie plaatsen (van 9 naar 6), maar zakte Zoeterwoude maar liefst zes plaatsen (van 3 naar 9). Gemeenten die binnen de top-50 meer dan vijf posities zijn gestegen, zijn (naar volgorde van het aantal posities) Bunschoten (van 34 naar 22), Zwartewaterland (van 25 naar 14), Rotterdam (van 44 naar 34), Hardinxveld-Giessendam, Geertruidenberg, kernstad Venlo, Borsele en Duiven. Meer dan vijf plaatsen gezakt op de ranglijst zijn Papendrecht (van 15 naar 30), Baarle-Nassau (van 36 naar 50), Waddinxveen, Maasdriel en Neder-Betuwe.

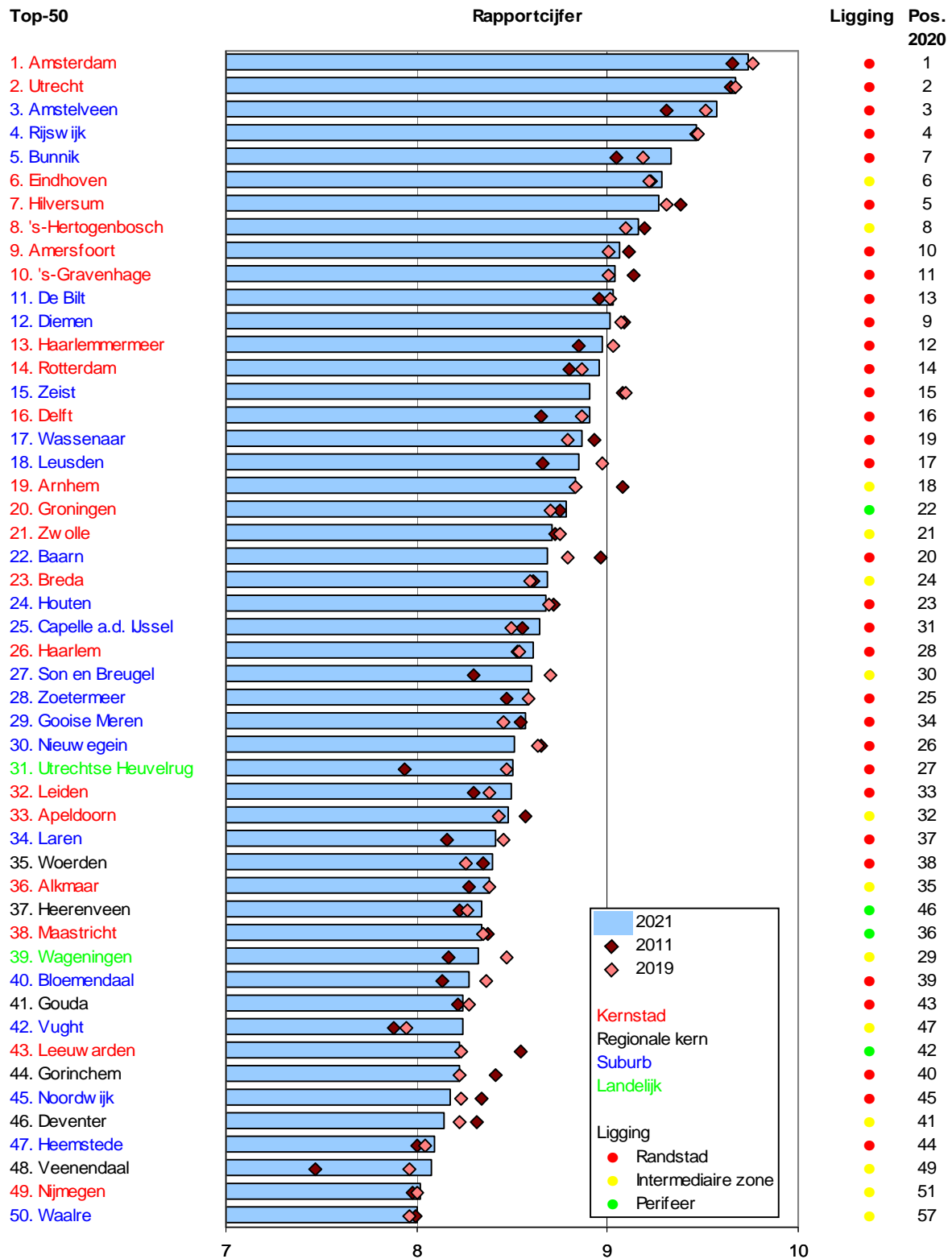
Informatiegeoriënteerde activiteiten

De top-50 voor activiteiten die zich bezighouden met het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie (financiële diensten, openbaar bestuur, kennisdiensten) is totaal anders opgebouwd dan de top-50 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten (zie figuur 1.5). In deze ranglijst staan slechts twee landelijke gemeenten (waarbij bovendien Wageningen net niet de status van 'regionale kern' kent). Ook bereiken slechts zes regionale kernen top-50 posities (waaronder drie in het Groene Hart, flankerend aan de meest verstedelijkte delen van de Randstad) en staan zij bovendien in de staart van de top-50 (met Woerden als hoogste op plaats 35). Het overgrote deel van de top-50 posities wordt dus ingenomen door gemeenten die in stadsgewesten liggen. Maar liefst 21 van de 28 kernsteden zijn vertegenwoordigd (waaronder zeven in de top-10) en ook 21 suburbs (waaronder drie in de top-10 en veertien suburbs binnen de vier grootstedelijke regio's, met stadsgewest Utrecht en stadsgewest Amsterdam elk vijf maal vertegenwoordigd). Pas op plaats 31 staat de eerste gemeente die niet in een stadsgewest ligt (Utrechtse Heuvelrug). Veel meer dan materiaalgeoriënteerde activiteiten zijn informatiegeoriënteerde activiteiten dus gevestigd in verstedelijkte gebieden. Bijna tweederde deel (32 van 50) van de gemeenten ligt in de Randstad (waarvan 16 in de top-18), aangevuld met veertien gemeenten uit de Intermediaire Zone (waaronder acht kernsteden) en slechts vier gemeenten uit de Nationale Periferie (waaronder de provinciehoofdsteden Groningen, Leeuwarden en Maastricht). Uit figuur 1.6 blijkt dat in vrijwel de gehele Randstadring (veelal ruim) bovengemiddelde scores resulteren, evenals in alle 28 kernsteden. De meeste (25 van de 33) regionale kernen scoren ook bovengemiddeld. Van de acht benedengemiddeld scorende regionale kernen liggen er vier in de Nationale Periferie (Emmen, Hoogeveen, Terneuzen en Smallingerland). Ook de suburbs rond de kernsteden in Gelderland en Noord-Brabant kennen vaak bovengemiddelde prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten, met name rond Eindhoven en rond Arnhem. In de Nationale Periferie kleuren voornamelijk kernsteden en regionale kernen rood. Slechts incidenteel scoren suburbane of landelijke gemeenten daar bovengemiddeld.

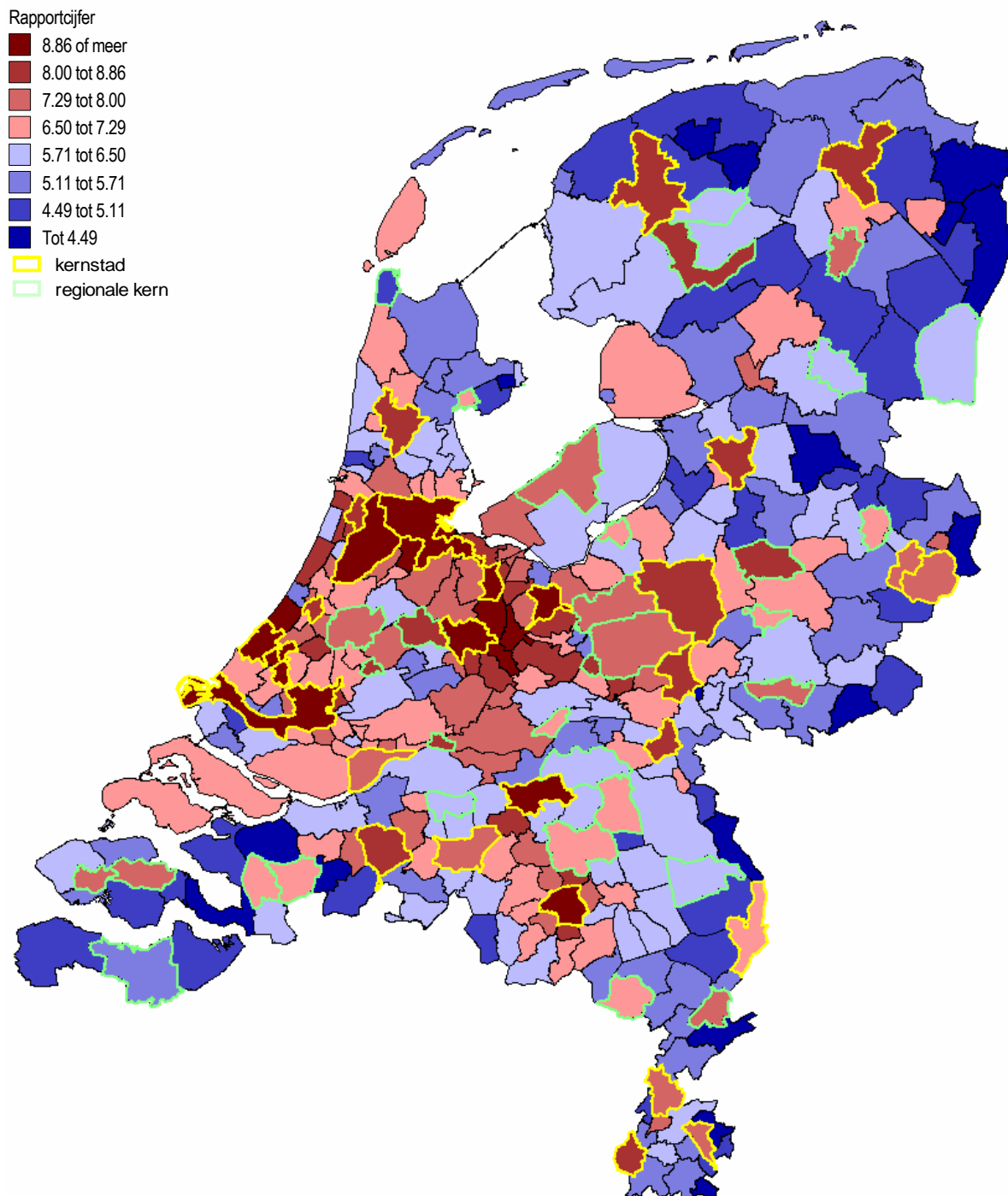
Bijna tweederde deel (31) van de gemeenten in de huidige top-50 kent momenteel een hoger rapportcijfer dan in 2011. Binnen deze top-50 zijn de tien gemeenten met de sterkste verbetering van de score Veenendaal, Utrechtse Heuvelrug, Vught, Son en Breugel, Bunnik, Amstelveen, Delft, Laren, Leiden en Leusden. Daaronder bevinden zich acht gemeenten uit de Randstad, waarvan vier uit de provincie Utrecht, alsmede de kernsteden Delft en Leiden. De vijf gemeenten die binnen deze top-50 het sterkst zijn teruggevallen, zijn Leeuwarden, Baarn, Arnhem, Gorinchem en Deventer.

Nijmegen en Waalre zijn de enige twee gemeenten die dit jaar nieuw verschenen zijn in de top-50. Uit de top-50 verdwenen Schiedam (van 50 naar 52) en Zoeterwoude (van 48 naar 93; vooral veroorzaakt door het vertrek van het hoofdkantoor van Heineken naar het centrum van Leiden). De top-10 bleef vrijwel gelijk, waarbij Bunnik twee plaatsen steeg (van 7 naar 5) en Hilversum twee plaatsen daalde (van 5 naar 7). Binnen de top-50 kwamen veranderingen van meer dan vijf posities nauwelijks voor. Heerenveen steeg negen plaatsen, Cappelé a/d IJssel steeg zes plaatsen en Wageningen daalde tien plaatsen (van 29 naar 39).

Figuur 1.5 Economische prestaties top-50, informatiegeoriënteerde activiteiten, 2021

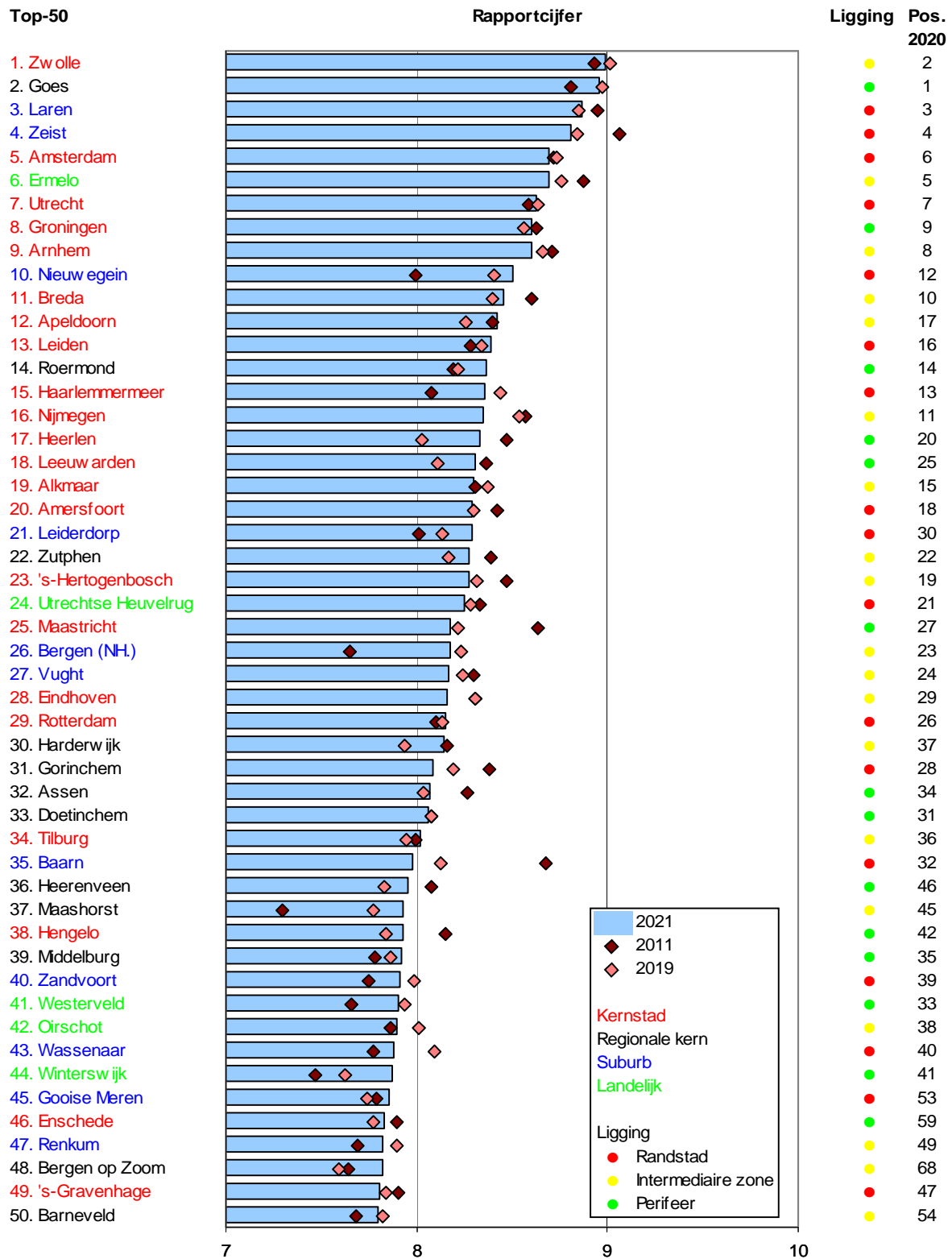
Figuur 1.6 Rapportcijfer economische prestaties informatiegeoriënteerde activiteiten, 2021

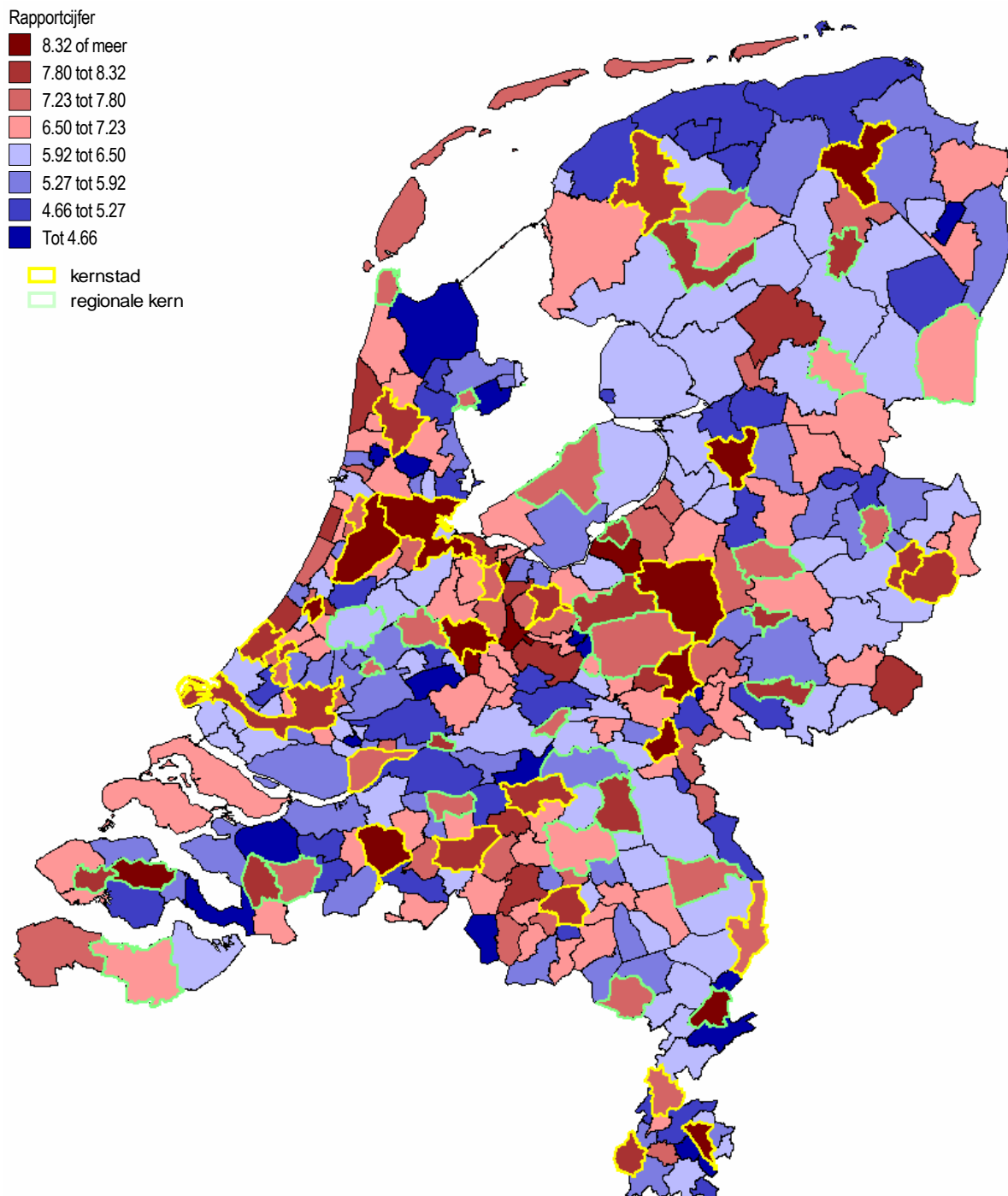
Personengeoriënteerde activiteiten

Ook activiteiten die zich bezighouden met directe persoonlijke dienstverlening (detailhandel, vrijetijdsactiviteiten, onderwijs en zorg) zijn grotendeels (voor tweederde deel) in stadsgewesten of suburbane gebieden geconcentreerd (in elf suburbs en 22 kernsteden - waarvan veertien in de top-20).

Figuur 1.7 Economische prestaties top-50, personegeoriënteerde activiteiten, 2021

Figuur 1.8 Rapportcijfer economische prestaties personegeoriënteerde activiteiten, 2021

Uit figuur 1.7 blijkt verder dat er twaalf regionale kernen in de top-50 staan (met Goes op nummer 2) en vijf landelijke gemeenten (waaronder een zesde plaats voor Ermelo). Concentraties van zorg en/of toerisme vormen vaak de reden voor de hoge klassering van landelijke gemeenten. Bij de regionale kernen gaat het onder andere om zes gemeenten in de Nationale Periferie (Goes, Assen, Roermond, Doetinchem, Heerenveen, Middelburg) en is Gelderland drie maal vertegenwoordigd. Van de kernsteden

ontbreken slechts de drie subkernen Delft, Dordrecht en Haarlem en kernstad Hilversum (alle in de Randstad), alsmede de Limburgse steden Venlo en Sittard-Geleen in de top-50.

In de top-10 staan enkele opvallende gemeenten. De luxe suburb Laren dankt de hoge positie onder andere aan de belangrijke winkelfunctie. Goes is een regionaal centrum voor winkelen, onderwijs en vooral zorg. Ook in Zeist en Ermelo zijn veel zorgactiviteiten geconcentreerd. Nog voor Amsterdam (belangrijke functie op het gebied van zorg, onderwijs en toerisme) neemt Zwolle (onder andere een omvangrijk regionaal achterland voor zorg en onderwijs) de eerste plaats in. Diverse 'luxe suburbs', zoals Laren, Wassenaar, Zeist, Vught, Baarn, Renkum en Gooise Meren danken hun top-50 klassering mede aan de hoge koopkracht in die gemeenten. Bergen (NH) en Zandvoort combineren dat met een toeristische functie.

Alle drie delen van Nederland zijn vertegenwoordigd in de top-50: de Randstad zeventien maal, de Intermediaire Zone negentien maal en de Nationale Periferie veertien maal. Voor veel typen personengeoriënteerde activiteiten is sprake van regionale (of zelfs lokale) markten, zodat ruimtelijke concentratie van een groot deel van de gemeenten in een deel van Nederland (zoals de Randstad voor informatiegeoriënteerde activiteiten) hier minder voor de hand ligt. Niet alleen alle kernsteden, maar ook vrijwel alle regionale kernen kennen een bovengemiddelde score op dit type activiteiten (zie figuur 1.8). Slechts Oss en Alphen a/d Rijn scoren benedengemiddeld.

Hier is de score voor minder dan de helft (23 van de 50) van de gemeenten in de huidige top-50 toegenomen sinds 2011. Binnen deze top-50 zijn de tien gemeenten met de sterkste verbetering van de score Maashorst (met Uden), Bergen (Noord-Holland), Nieuwegein, Winterswijk, Haarlemmermeer, Leiderdorp, Westerveld, Roermond, Bergen op Zoom en Zandvoort: een bont gezelschap van verschillende typen gemeenten, verspreid over Nederland. De vijf gemeenten die binnen deze top-50 het sterkst zijn teruggevallen, zijn Baarn, Maastricht, Gorinchem, Zeist en Hengelo.

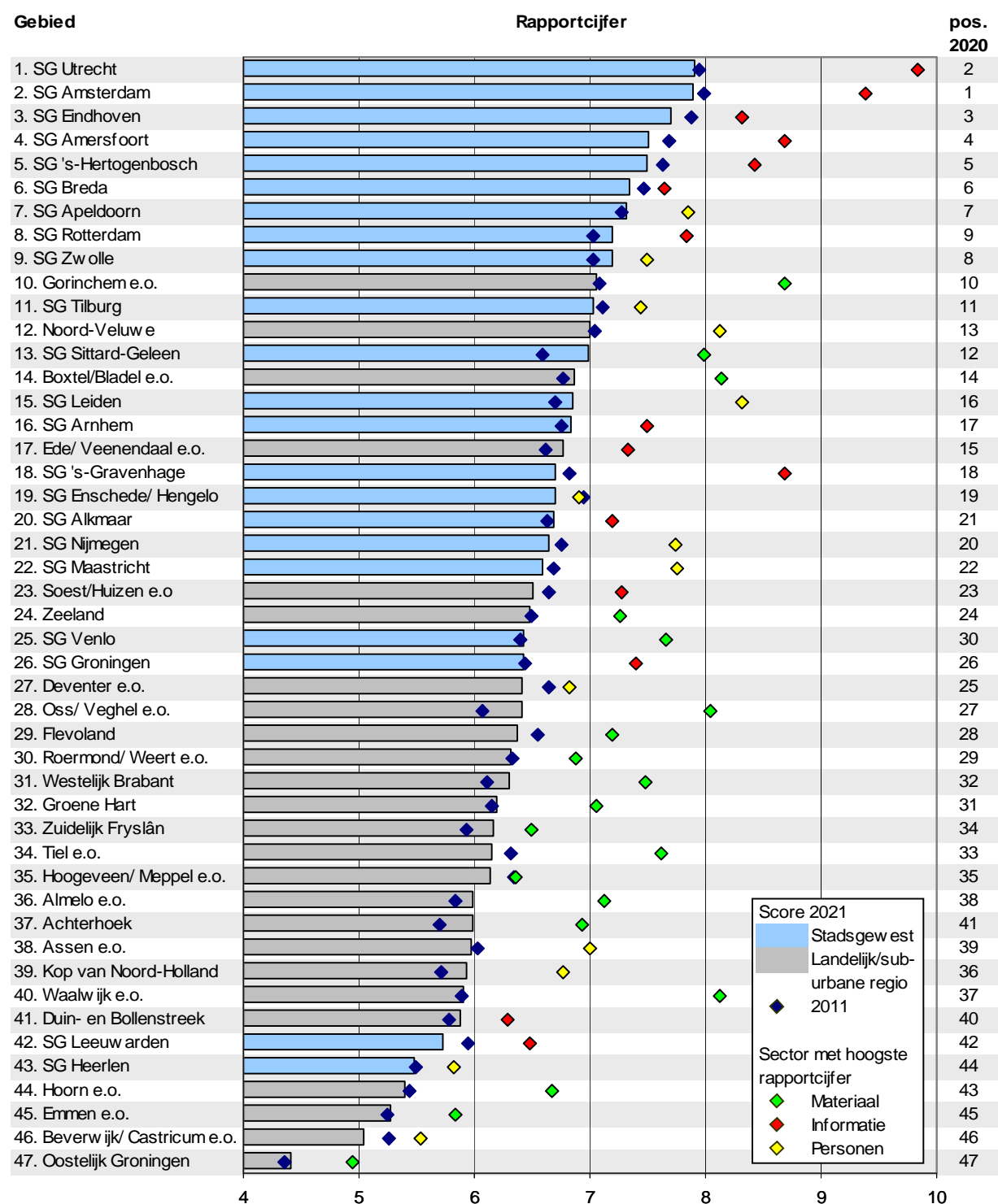
De top-50 kent ten opzichte van 2020 vier nieuwkomers, namelijk Bergen op Zoom (van 68 naar 47), Barneveld, kernstad Enschede en Gooise Meren. Gennep, Hoorn, kernstad Hilversum en Sliedrecht maakten plaats voor hen. Nieuwegein bereikte in 2021 de top-10 (van twaalf naar tien), maar verder bleef deze vrijwel ongewijzigd (waarbij Zwolle wel Goes van de eerste plaats verdreef). Gemeenten die binnen de top-50 meer dan vijf plaatsen stegen, zijn Leeuwarden, Leiderdorp, Harderwijk, Heerenveen en Maashorst (met Uden). Westerveld viel acht plaatsen terug.

1.2 Ranglijsten regio's

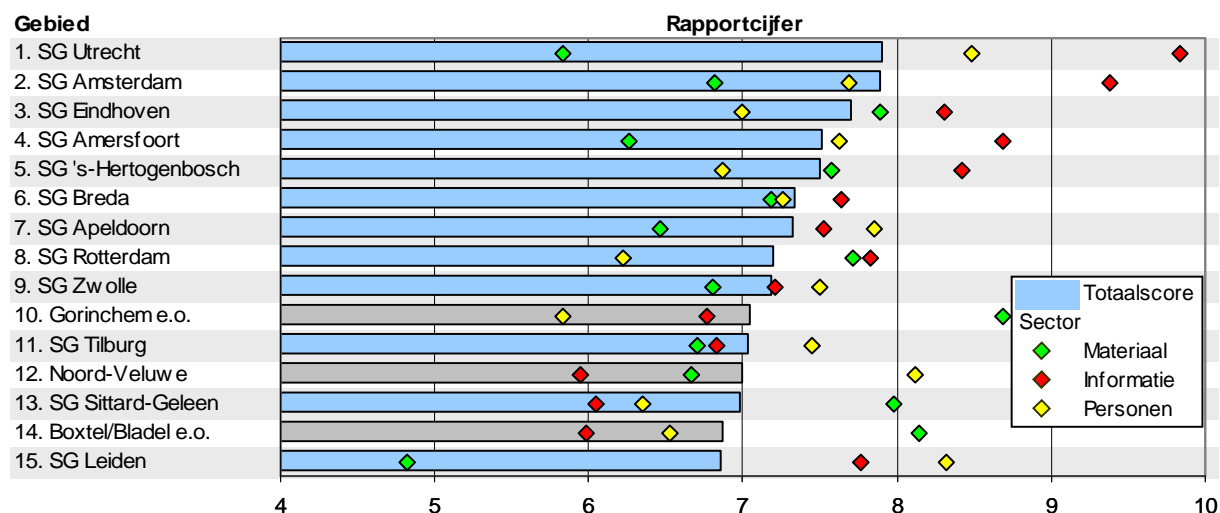
In bijlage II staat de indeling in 47 regio's van Bureau Louter. Daarin is een onderscheid gemaakt tussen 22 stadsgewesten (elk met één of meer kernsteden) en 22 landelijke gebieden. Daarnaast is er nog een specifiek type regio's, namelijk suburbane gebieden met gemeenten waar wel veel forensen wonen (mensen die buiten hun eigen woongebied werken), maar waarbij geen sprake is van een overheersende kernstad waar zij op gericht zijn. Er zijn drie van dergelijke suburbane regio's, namelijk Duin- en Bollenstreek, Beverwijk/Castricum en Soest/Huizen (tussen Hilversum en Amersfoort). In deze drie suburbane regio's bevindt zich geen regionale kern. Dat geldt overigens ook voor Oostelijk Groningen, waar Winschoten (gemeente Oldambt) en Stadskanaal niet voldoen aan de criteria om als regionale kern aangemerkt te worden. En ook in Boxtel/Bladel e.o. bevindt zich geen regionale kern.

In figuur 1.9 staat de ranglijst van de economische prestaties van de 47 regio's voor de totale bedrijvigheid. Naast de score in 2021 (de staafjes) is tevens de score in 2011 aangegeven (blauwe stippen) en is vermeld op welke van de drie brede typen economische activiteiten de hoogste score resulteerde in 2021. Voor de top-15 zijn in figuur 1.10 de scores op alle drie typen bedrijvigheid weergegeven.

Figuur 1.9 Economische prestaties stadsgewesten, totale bedrijvigheid, 2021

Figuur 1.10 Top-15 Economische prestaties stadsgewesten, 2021

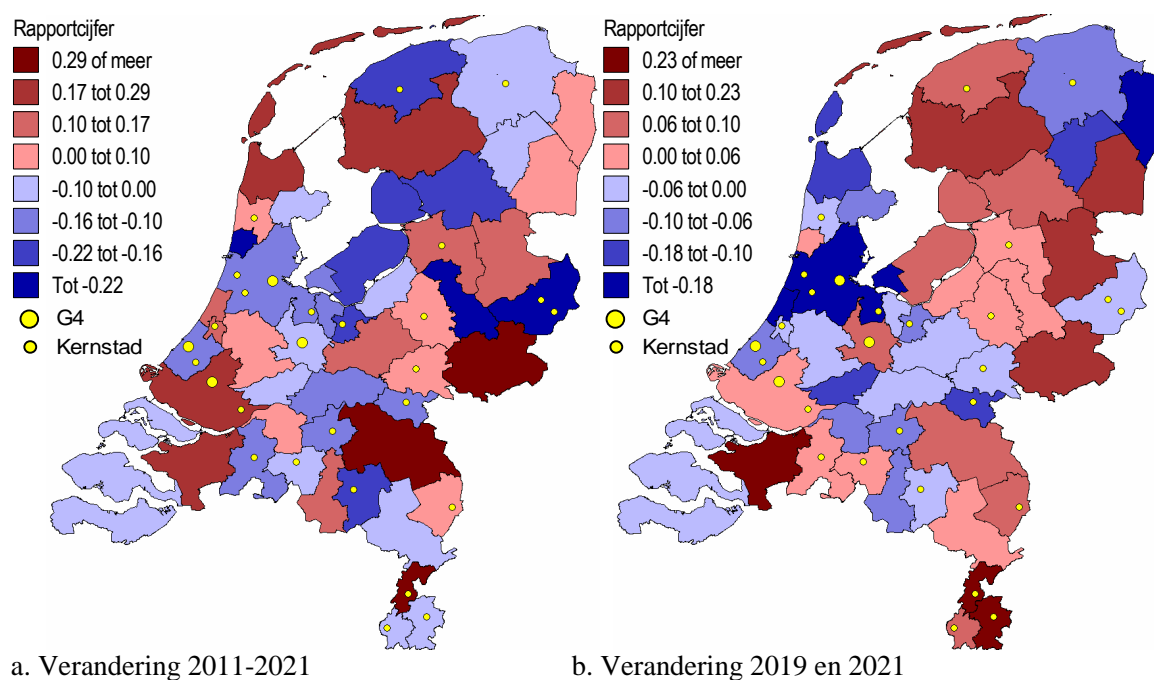
In 1998 werd, op basis van het onderzoek van Bureau Louter, in Elsevier Weekblad gesteld dat de A2-as (vooral het gedeelte Amsterdam-Eindhoven) zeer gunstige economische perspectieven zou hebben. Hoewel er sindsdien conjuncturele schommelingen zijn geweest in het economisch functioneren van de vier stadsgewesten op deze as (Amsterdam, Utrecht, 's-Hertogenbosch, Eindhoven) valt het op dat zij momenteel alle in de top-5 op de regionale ranglijst staan, aangevuld met stadsgewest Amersfoort. In alle vier A2-stadsgewesten zijn de scores het hoogst voor informatiegeoriënteerde activiteiten.

Uit figuur 1.9 blijkt dat de top-9 volledig uit stadsgewesten bestaat. Slechts vier stadsgewesten kennen een benedengemiddelde score, alle in de Nationale Periferie (de stadsgewesten Venlo, Groningen en vooral Leeuwarden en Heerlen). Van de 'perifere stadsgewesten' scoren slechts Enschede/Hengelo, Sittard/Geleen en Maastricht bovengemiddeld. Van de landelijke gebieden nemen Gorinchem e.o., Noord-Veluwe en Bladel/Boxtel e.o. de hoogste posities in en scoort daarnaast Ede/Veenendaal bovengemiddeld. Van de drie suburbane regio's geldt dat voor Soest/Huizen.

Het verschil tussen de staafjes en de blauwe stippen geeft aan hoe het regionaal rapportcijfer zich heeft ontwikkeld sinds 2011. Het sterkst gestegen zijn achtereenvolgens stadsgewest Sittard-Geleen en de landelijke gebieden Oss/Veghel, Achterhoek, Zuidelijk Fryslân en Kop van Noord-Holland (met uitzondering van de laatste met een relatieve specialisatie in materiaalgeoriënteerde activiteiten). De economische prestaties zijn sinds 2021 het sterk afgenomen in respectievelijk stadsgewest Enschede/Hengelo, suburbaan gebied Beverwijk/Castricum, Deventer en omgeving, SG Leeuwarden en Hoogeveen/Meppel en omgeving. Overigens vielen in de gehele top-6 uit 2011 de economische prestaties terug. Dat gebeurde echter slechts in bescheiden mate, want ook in 2021 vormden dezelfde zes nog de top-6, waarbij de stadsgewesten Utrecht en Amsterdam van plaats verwisselden.

Ter illustratie zijn in figuur 1.11 de verschillen in rapportcijfer tussen 2011 en 2021 (figuur 1.11a) en tussen 2019 en 2021 (figuur 1.11b; de 'coronajaren') op de kaart gezet. Ook bij regio's waarvoor het rapportcijfer is afgenomen tussen 2011 en 2021 kan overigens in 2021 nog sprake zijn van goede economische prestaties (zie figuur 1.16d). Stadsgewest Amsterdam en stadsgewest Eindhoven zijn daar voorbeelden van. 'Groeigebieden' (een hogere score in 2021 dan in 2011) kunnen juist in 2021 nog benedengemiddeld presteren. Zij zijn bezig met een 'inhaalslag'. Voorbeelden zijn de landelijke gebieden Achterhoek, Oss/Veghel e.o., Westelijk Brabant en Kop van Noord-Holland.

Figuur 1.11 Verandering regionale rapportcijfers, totale bedrijvigheid

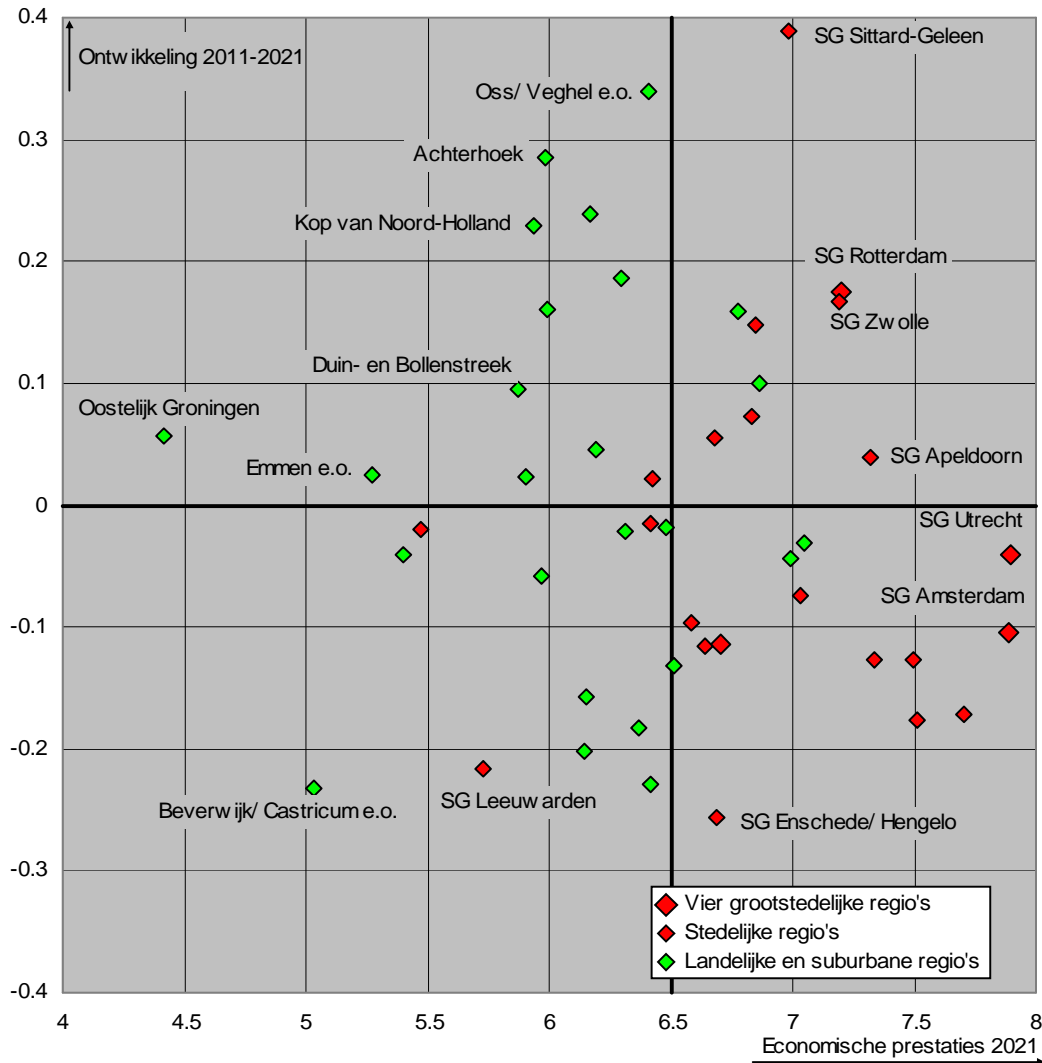

In figuur 1.12 staat een 'scatterdiagram' met de huidige score op de economische prestaties (van links en rechts) en de ontwikkeling van die score tussen 2011 en 2021 (van beneden naar boven). Eerder werd al duidelijk dat slechts vier stadsgewesten benedengemiddeld scoren, namelijk Venlo, Groningen (beide iets onder het gemiddelde), Leeuwarden en Heerlen (beide ruim onder het gemiddelde). Anderzijds presteren slechts vijf landelijke/suburbane gebieden bovengemiddeld, namelijk Soest/Huizen, Ede/Veenendaal, Boxtel/Bladel, Noord-Veluwe en Gorinchem e.o. (op plaats tien). Het gaat voornamelijk om regio's die flankeren aan de Randstad, aangevuld met Boxtel/Bladel en omgeving (bij Eindhoven). Bij de ontwikkeling in de 10-jaars periode 2011-2021 is er minder sprake van een duidelijk verschil tussen stadsgewesten en landelijke gebieden. Stadsgewesten kenden acht maal een bovengemiddelde en veertien maal een benedengemiddelde ontwikkeling, terwijl landelijke/suburbane gebieden dertien maal een bovengemiddelde en twaalf maal een benedengemiddelde ontwikkeling realiseerden.

Ter illustratie zijn enige gebieden benoemd in de figuur. Opvallend is bijvoorbeeld dat stadsgewest Sittard-Geleen een sterke ontwikkeling heeft doorgemaakt, terwijl stadsgewest Enschede/Hengelo terugviel. Beide gebieden presteren momenteel wel bovengemiddeld. Het suburbane gebied Beverwijk/Castricum presteert duidelijk benedengemiddeld, terwijl de ontwikkeling sinds 2011 bovendien ongunstig was. Oss/Veghel e.o. heeft een zeer gunstige ontwikkeling gekend en scoort inmiddels bijna gemiddeld. Ook blijkt dat de economie in stadsgewest Rotterdam zich gunstiger te hebben ontwikkeld dan de economie van de stadsgewesten Utrecht en Amsterdam, maar dat de huidige economische prestaties van stadsgewest Rotterdam nog steeds wat achterblijven bij die van de twee Noordvleugel-stadsgewesten. Recentere ontwikkelingen voor de periode 2019-2021 (zie figuur 1.11b) laten de effecten van de twee 'coronajaren' op de totale economische prestaties zien. Opvallend is dat de negatieve effecten vooral in de Randstad en deels in Gelderland en Noord-Brabant zichtbaar zijn. De effecten waren bijvoorbeeld sterk negatief in stadsgewest Amsterdam (mede door de sectorstructuur; bijvoorbeeld veel luchtvaart en vrijetijdsactiviteiten) en de Duin- en Bollenstreek. Overigens wisten stadsgewest Rotterdam en stadsgewest Utrecht zich binnen de Randstad wel relatief goed staande te houden. Buiten de Randstad waren de ontwikkelingen relatief gunstig in delen van Limburg (met name Zuid-Limburg) en westelijk Brabant. Ook het noordoostelijk deel van Nederland ondervond relatief

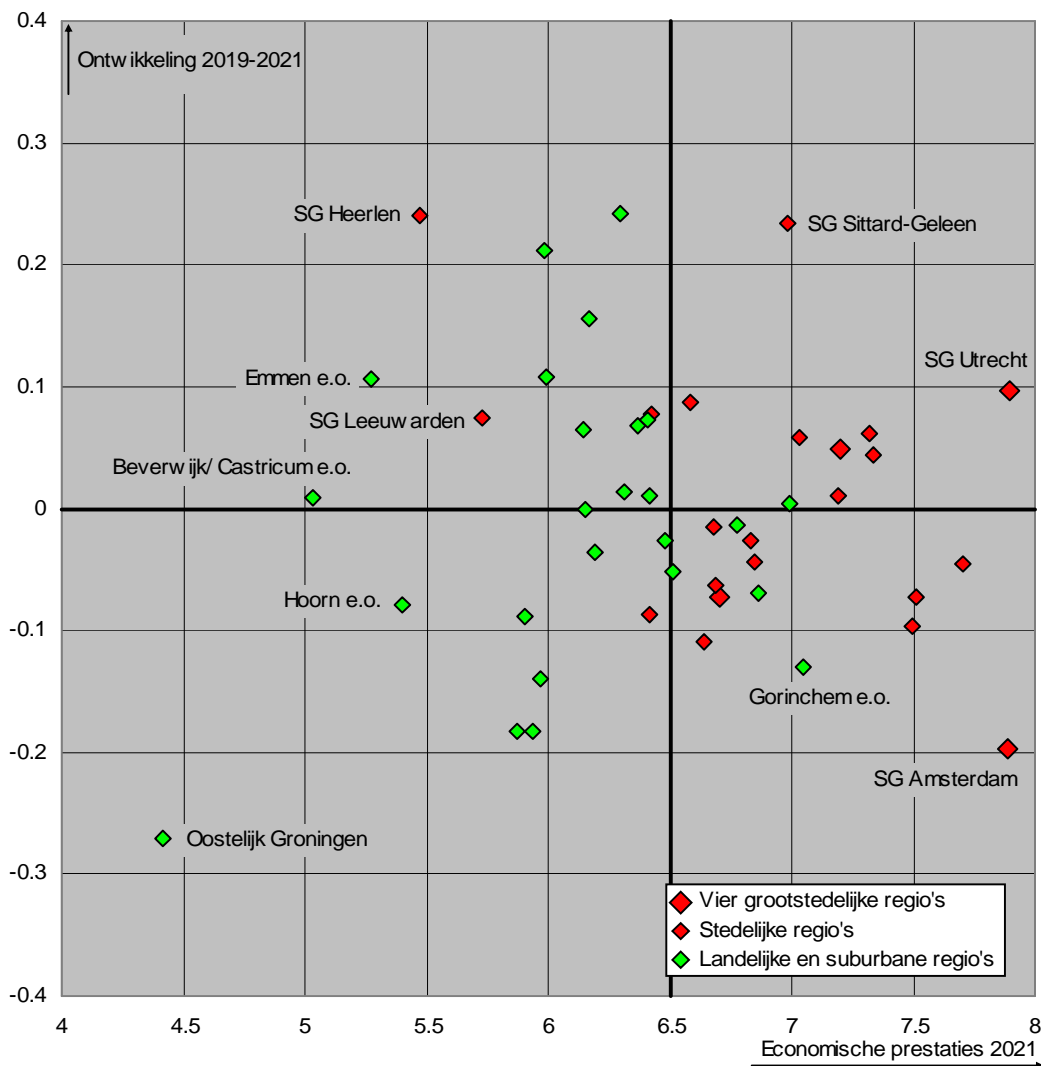
weinig negatieve effecten van de coronamaatregelen. Dat geldt niet voor de twee Groningse regio's en Assen en omgeving.

Figuur 1.12 Scatterdiagram economische prestaties: stand 2021 versus ontwikkeling 2011-2021

In figuur 1.13 zijn de huidige economische prestaties en de ontwikkeling daarvan in de 'coronajaren' 2019-2021 gecombineerd. Daaruit blijkt onder andere dat de economie van stadsgewest Amsterdam in relatief sterke mate te lijden heeft gehad onder de coronamaatregelen. Dat is het gevolg van de samenstelling van de bedrijvigheid, die in relatief sterke mate gevoelig is voor typen ingrepen als een lockdown: denk aan de horeca, de culturele sector, het toerisme/de reisbranche en het luchtvervoer. Slechts in Oost-Groningen bleef de economische ontwikkeling nog verder achter bij de gemiddelde ontwikkeling. Opvallend is dat de Limburgse stadsgewesten zich relatief goed staande hielden. Wat betreft de ontwikkeling van de economische prestaties in de coronajaren nemen zij binnen de groep van 22 stadsgewesten de posities 1, 2, 4 en 5 in.

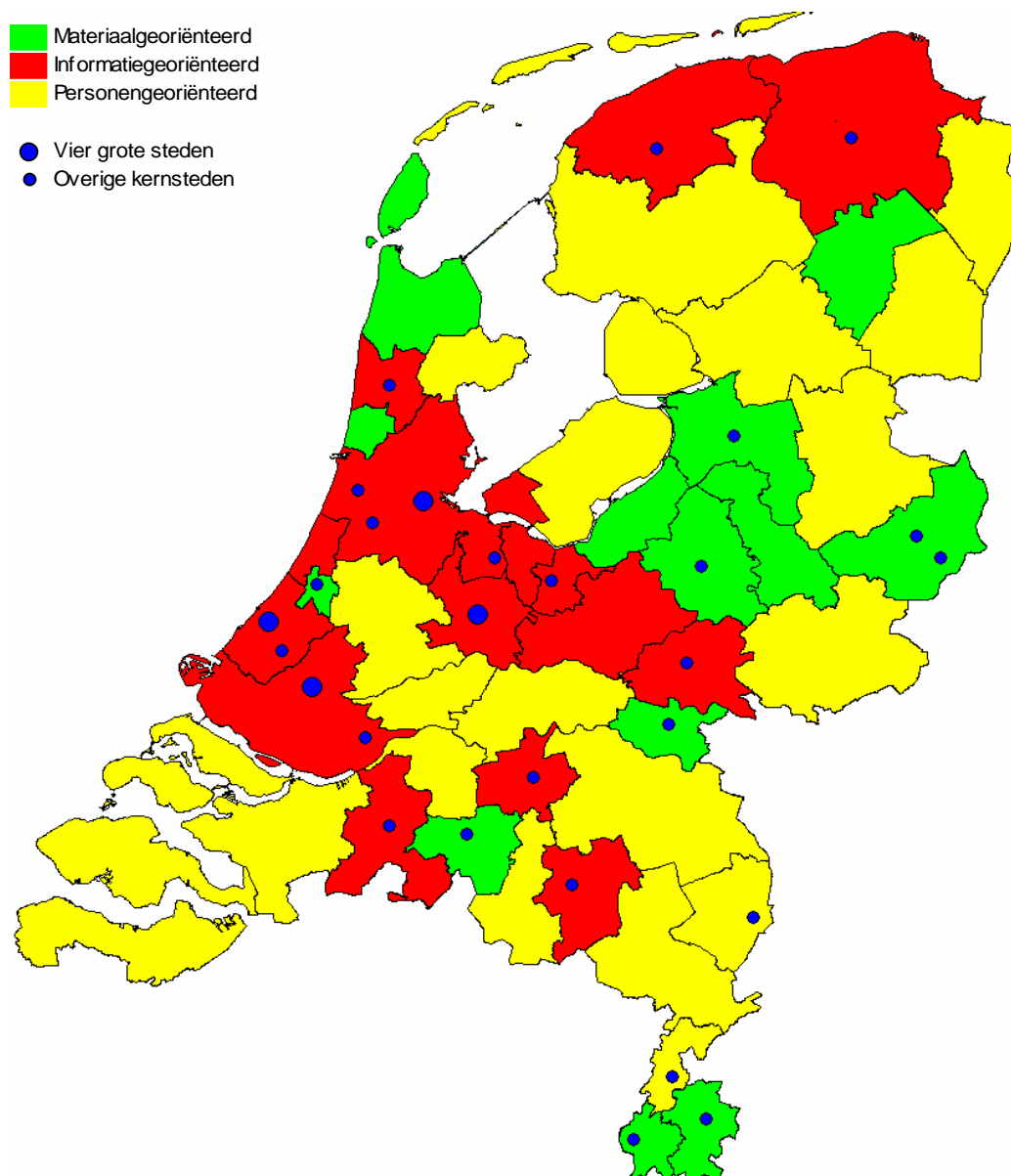
Figuur 1.13 Scatterdiagram economische prestaties: stand 2021 versus ontwikkeling 2019-2021

In figuur 1.9 en 1.10 staat ook informatie over de economische prestaties per breed type economische activiteiten. In vijftien regio's kennen informatiegeoriënteerde activiteiten de hoogste score (de rode stippen), waaronder de zes hoogste in de totale ranglijst. Het gaat om twaalf stadsgewesten (waaronder alle vier grootstedelijke stadsgewesten), twee suburbane regio (Soest/Huizen en Duin- en Bollenstreek) en een oostelijk aan de Randstad flankerend landelijk gebied (Ede/Veenendaal e.o.). Met uitzondering van stadsgewest Leiden resulteert voor de volledige Randstading de hoogste score voor informatiegeoriënteerde activiteiten (met een uitloper naar Arnhem en inclusief de Brabantse stadsgewesten, met Tilburg als uitzondering (zie ook figuur 1.14). Voorheen werd dit in Rijksnota's over de ruimtelijke ordening aangeduid als 'Stedenring Centraal Nederland'. In dertien regio's resulteert de hoogste score voor personeegeoriënteerde activiteiten. Ook hier zijn de stadsgewesten in de meerderheid, namelijk acht maal (met uitzondering van Leiden alle buiten de Randstad), aangevuld met de suburbane regio Beverwijk/Castricum (overigens met een vrij lage totaalscore) en de landelijke regio's Noord-Veluwe, Deventer e.o., Assen e.o en Kop van Noord-Holland. Dit type specialisatie is vaak in oostelijk Nederland te vinden. Voor negentien regio's tenslotte geldt dat de hoogste score resulteert voor materiaalgeoriënteerde activiteiten. Veelal staan deze regio's wat lager op de over-all ranglijst: bij de

laagste 24 van die ranglijst staan zestien regio's waarvoor materiaalgeoriënteerde activiteiten relatief het hoogst scoren. Regio's met een hoogste score op materiaalgeoriënteerde activiteiten die vrij hoog op de over-all ranglijst staan, zijn stadsgewest Sittard-Geleen (zeer sterk in chemie en automobiellindustrie) en de landelijke gebieden Boxtel/Bladel e.o. en Gorinchem. Van de 22 stadsgewesten zijn er slechts twee waar materiaalgeoriënteerde activiteiten het hoogst scoren (de Limburgse stadsgewesten Venlo en Sittard-Geleen), terwijl dat voor 17 van de 22 landelijke gebieden geldt. De, vergeleken met stadsgewesten, veelal duidelijk lagere dichtheden maken dat er in landelijke gebieden meer mogelijkheden zijn voor activiteiten als industrie, distributie en vooral landbouw: activiteiten die veelal meer ruimte per arbeidsplaats vergen dan informatiegeoriënteerde en personeengeoriënteerde activiteiten.

Figuur 1.14 Specialisatie in materiaal-, informatie- en personeengeoriënteerde bedrijvigheid

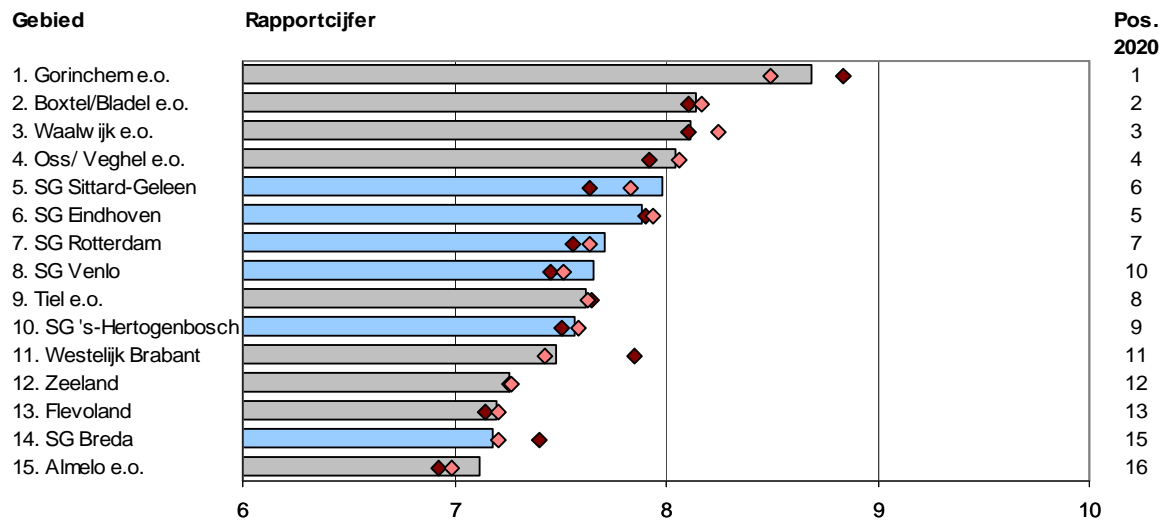
Toelichting: Weergegevens is de brede economische sector met het hoogste rapportcijfer per regio.

Voor alle vier grootstedelijke stadsgewesten zijn de scores het hoogst voor informatiegeoriënteerde activiteiten en voor drie van de vier het laagst voor materiaalgeoriënteerde activiteiten. Vooral voor de stadsgewesten Den Haag en Utrecht zijn de verschillen tussen de hoogst en laagst scorende brede sectoren groot. Stadsgewest Rotterdam is de uitzondering: daar is de score voor materiaalgeoriënteerde activiteiten slechts iets lager dan voor informatiegeoriënteerde activiteiten (zie figuur 1.10). Ook stadsgewest Amersfoort voldoet aan dit 'grootstedelijk economisch profiel'. De verschillen tussen de drie brede sectoren zijn klein voor de stadsgewesten Breda en Zwolle: het gaat hier om regio's met een sterk gediversificeerde economie. Stadsgewest Apeldoorn en landelijk gebied Noord-Veluwe zijn vrij sterk gericht op personeegeoriënteerde activiteiten, waarbij stadsgewest Apeldoorn wel duidelijk beter presteert op informatiegeoriënteerde activiteiten dan Noord-Veluwe. In stadsgewest Leiden blijven de prestaties van materiaalgeoriënteerde activiteiten duidelijk achter bij de andere twee brede sectoren. Deze regio scoort zeer hoog op personeegeoriënteerde activiteiten (met name zorg en onderwijs). Landelijk gebied Boxtel/Bladel heeft de hoge economische prestaties vooral te danken aan materiaalgeoriënteerde activiteiten. Stadsgewest Eindhoven kent van de drie brede sectoren de hoogste score op informatiegeoriënteerde activiteiten en de laagste op personeegeoriënteerde activiteiten. Samen met Sittard-Geleen en Rotterdam behoort Eindhoven tot de stadsgewesten met hoge scores op materiaalgeoriënteerde activiteiten. Zo kent elke regio een eigen verhaal wat betreft de economische specialisaties.

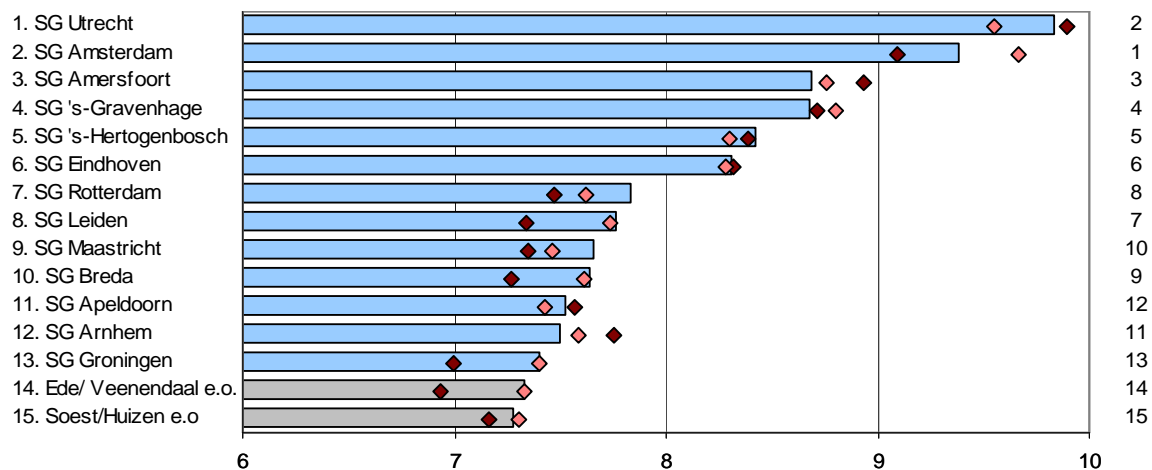
In figuur 1.15 staat de top-15 van regio's per breed type economische activiteiten, in figuur 1.16 staan kaartbeelden (inclusief de resultaten voor de totale ranglijst) voor de economische prestaties in 2021 en in figuur 1.17 staan kaartbeelden van de ontwikkeling van de economische prestaties in de periode 2011-2021. Regio's met zeer hoge scores op *materiaalgeoriënteerde activiteiten* zijn vrijwel volledig te vinden in zuidelijk Nederland (inclusief wat de A15-corridor genoemd zou kunnen worden, bestaande uit stadsgewest Rotterdam en de landelijke gebieden Gorinchem en Tiel). Dat gebied levert de twaalf hoogst genoteerde regio's. Het gaat zeker niet alleen om stadsgewesten: in de top-7 staan vijf landelijke gebieden, waaronder de top-4. De stadsgewesten Eindhoven (de belangrijkste high-tech regio in Nederland), Sittard-Geleen (chemie en automobiellindustrie), mainport Rotterdam (met een groot petro-chemisch complex en het havengebied), Venlo (metaalindustrie en logistiek) en Den Bosch (groothandel) staan in de top-10. Alle regio's in het Noorden scoren benedengemiddeld. Sinds 2011 zijn Gorinchem e.o. (dat overigens nog steeds op nummer één staat), Westelijk Brabant en stadsgewest Breda teruggevallen. Het sterkst gestegen in deze top-15 zijn de stadsgewesten Sittard-Geleen, Venlo en Rotterdam en het landelijk gebied Almelo en omgeving. Worden alle regio's in beschouwing genomen (zie figuur 1.17a), dan valt de relatief gunstige ontwikkeling in zuidelijk Limburg en noordelijk Noord-Holland op (overigens veelal nog wel gepaard gaande met een benedengemiddelde score in 2021. Van een relatief ongunstige ontwikkeling is onder andere sprake geweest in de Noordvleugel van de Randstad, in Westelijk Noord-Brabant, in de provincie Groningen en, opvallend, Twente.

Stadsgewesten vormen de volledige top-13 voor *informatiegeoriënteerde activiteiten*. De top-4 bestaat uitsluitend uit grootstedelijke stadsgewesten, aangevuld met stadsgewest Amersfoort. De economische prestaties volgen hier dus duidelijk de stedelijke hiërarchie. Alle zes stadsgewesten uit de Randstad staan in de top-10, alsmede drie Brabantse stadsgewesten. Stadsgewest Maastricht neemt de hoogste positie in van de nationaal perifeer gelegen regio's (plaats 9), gevolgd door stadsgewest Groningen (plaats 13). Vrijwel alle stadsgewesten presteren bovengemiddeld (zie figuur 1.16b). Drie van de vier Limburgse stadsgewesten en stadsgewest Leeuwarden vormen de enige uitzonderingen. De Noordvleugel van de Randstad, met een uitloper over de Veluwe richting Apeldoorn en Arnhem vormt het gebied met de hoogste prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten, naast de Zuidvleugel (Leiden/ Haaglanden/ Rijnmond) en de twee Oost-Brabantse stadsgewesten. In de top-15 zijn de rapportcijfers van de stadsgewesten Maastricht, Rotterdam, Leiden, Breda, Groningen en Amsterdam, alsmede landelijk gebied Ede/Veenendaal toegenomen sinds 2011. In de stadsgewesten Amersfoort en Arnhem vielen de relatieve economische prestaties voor informatiegeoriënteerde activiteiten wat terug.

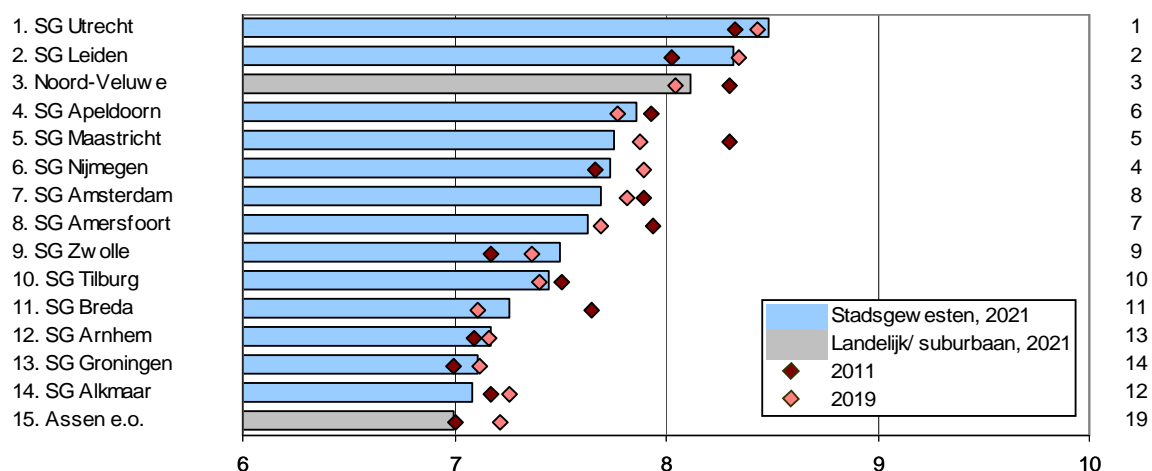
Figuur 1.15 Top-15 Economische prestaties stadsgewesten per type brede sector, 2021

a. Materiaalgeoriënteerde activiteiten

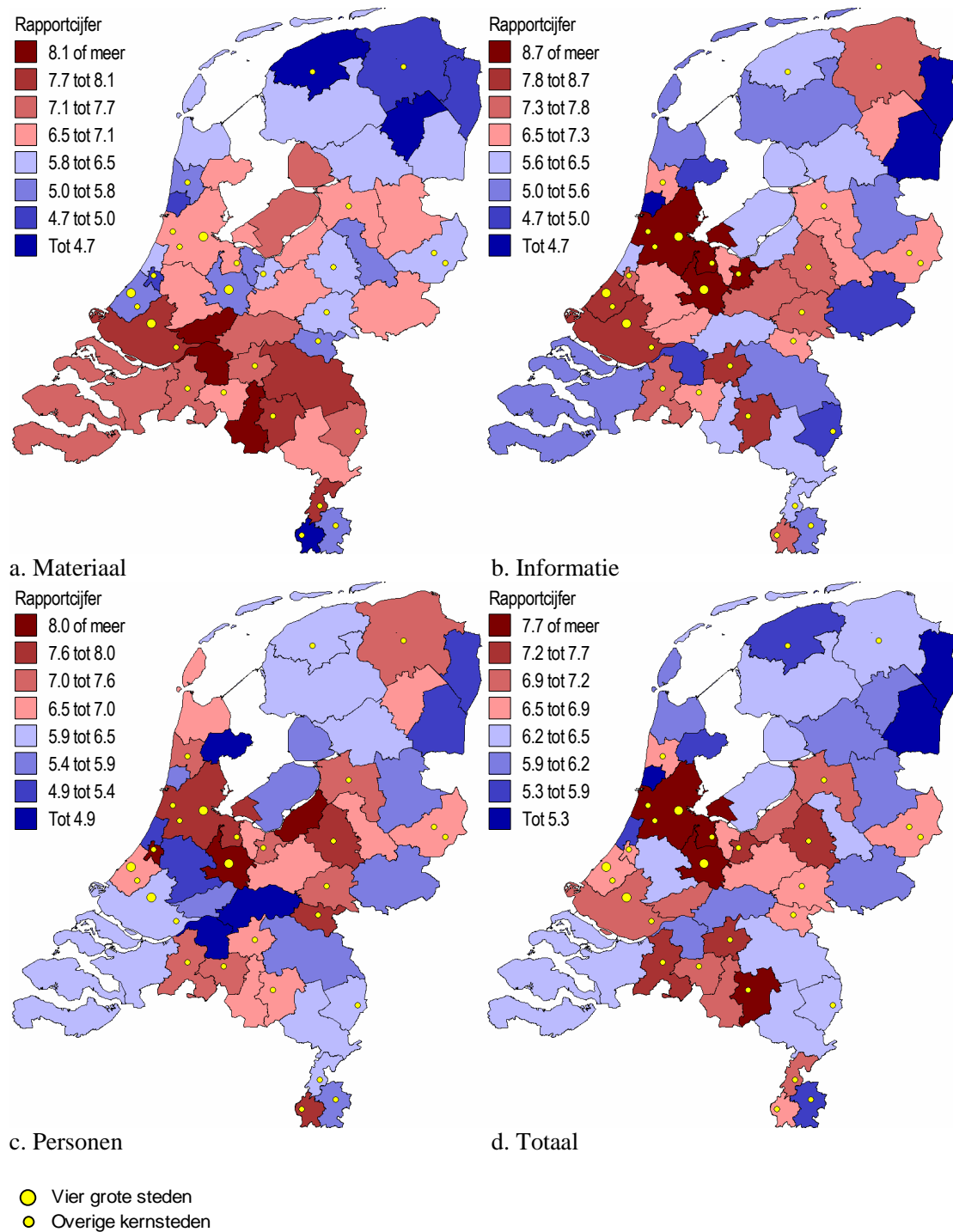

b. Informatiegeoriënteerde activiteiten

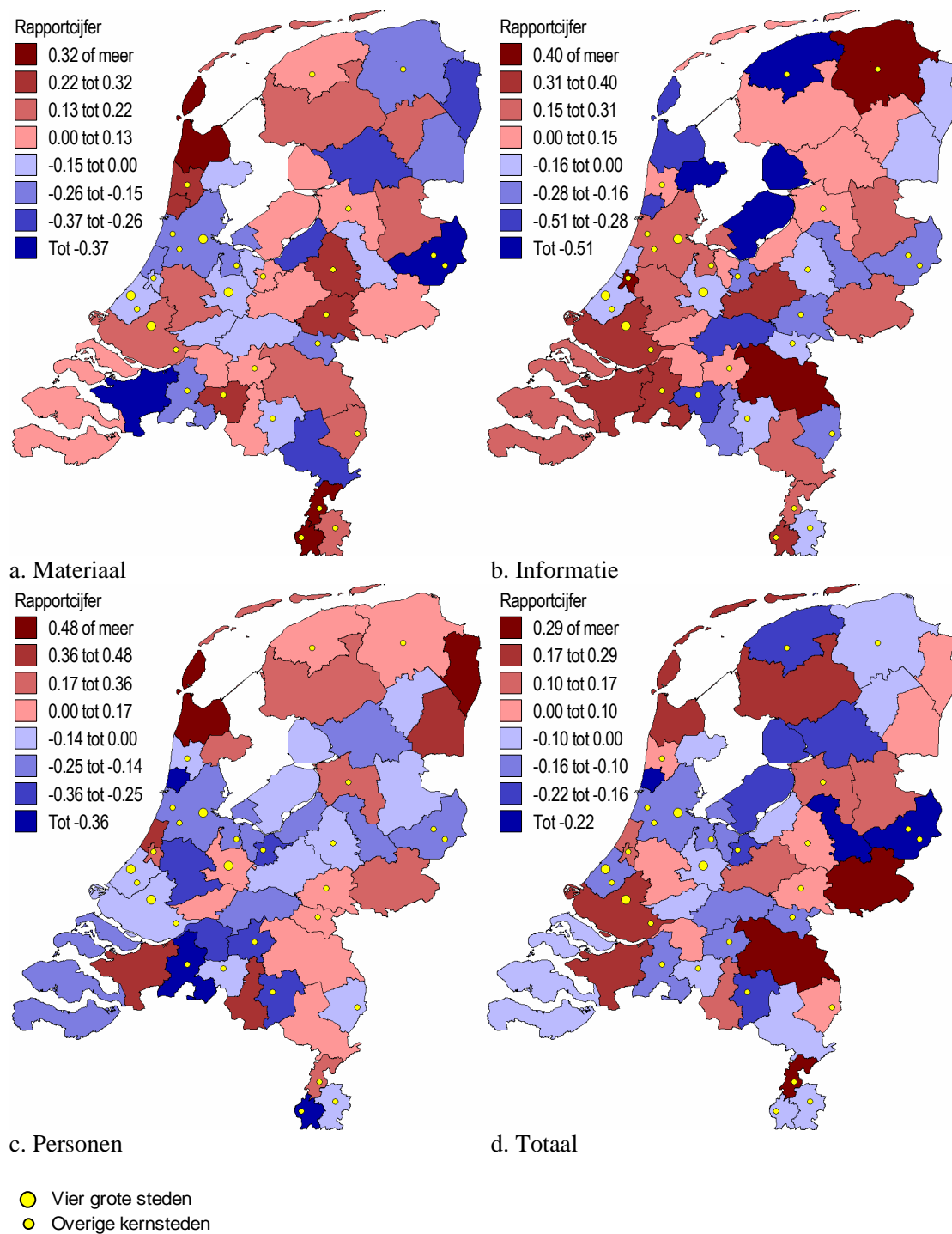
c. Personegeoriënteerde activiteiten

Figuur 1.16 Economische prestaties stadsgewesten, totaal en per type brede sector, 2021

Figuur 1.17b levert het volledige beeld. Daaruit komt een gunstige ontwikkeling in het zuidwestelijk deel van Nederland naar voren. Ook stadsgewest Groningen en Oss/Veghel en omgeving kenden een verbetering van de economische prestaties sinds 2011.

Figuur 1.17 Ontwikkeling economische prestaties, totaal en per brede sector, 2011-2021

Ook de top-15 voor *personengeoriënteerde activiteiten* wordt overheerst door stadsgewesten, maar hier neemt landelijk gebied Noord-Veluwe (waar zorgactiviteiten en vrijetijdsactiviteiten vrij sterk zijn vertegenwoordigd) een opvallende derde plaats in. Verder staat Assen en omgeving in de top-15. Evenals bij informatiegeoriënteerde activiteiten scoren personengeoriënteerde activiteiten vooral hoog in de

Noordvleugel van de Randstad met een uitloper in oostelijke richting (naar Zwolle en de Gelderse steden). In de 'oostelijke uitloper' scoren vooral Noord-Veluwe, stadsgewest Apeldoorn en stadsgewest Nijmegen (met een universiteit en een academisch ziekenhuis) hoog (zie figuur 1.16c). De Zuidvleugel van de Randstad presteert duidelijk minder sterk dan de Noordvleugel: stadsgewest Den Haag staat niet in de top-15 en stadsgewest Rotterdam presteert zelfs benedengemiddeld. Evenals bij de informatiegeoriënteerde activiteiten scoren de Brabantse stadsgewesten, Maastricht, Enschede/Hengelo, Zwolle en Groningen/Assen bovengemiddeld. Dat geldt ook voor stadsgewest Alkmaar. Benedengemiddeld presteren evenals bij de informatiegeoriënteerde activiteiten drie Limburgse stadsgewesten, deze keer niet alleen vergezeld door stadsgewest Leeuwarden, maar door stadsgewest Rotterdam. In de top-15 zijn de rapportcijfers van diverse regio's gestegen, met name van de stadsgewesten Leiden, Zwolle en in mindere mate Utrecht, Nijmegen, Arnhem en Groningen. Er zijn overigens ook regio's uit de top-15 waar de relatieve economische prestaties zijn teruggefallen sinds 2011. Dat geldt vooral voor de stadsgewesten Maastricht, Breda, Amersfoort en voor de Noord-Veluwe. Uit figuur 1.17c blijkt dat regio's met een bovengemiddelde ontwikkeling sinds 2011 vooral zijn te vinden in het Noorden, in het zuidwestelijk deel van Nederland en in het meest noordelijke deel van Noord-Holland. In veel regio's in en rond de Randstad was de ontwikkeling benedengemiddeld.

In figuur 1.9 stond al de totale ranglijst voor de totale bedrijvigheid. In figuur 1.16d is dit ook op de kaart gezet. Globaal zijn er twee zones met bovengemiddelde economische prestaties:

- de Noordvleugel van de Randstad, via de Veluwe aangesloten op de oostelijk stedenrij Arnhem-Nijmegen/Apeldoorn/Zwolle, met nog een uitloper richting Enschede/Hengelo
- de Zuidvleugel van de Randstad, aangesloten op de Brabantse stedenrij.

Figuur 1.17d maakt duidelijk dat de Noordvleugel en daar oostelijk/noordelijk aan flankerende regio's een benedengemiddelde ontwikkeling hebben gekend.

Verschillen binnen regio's

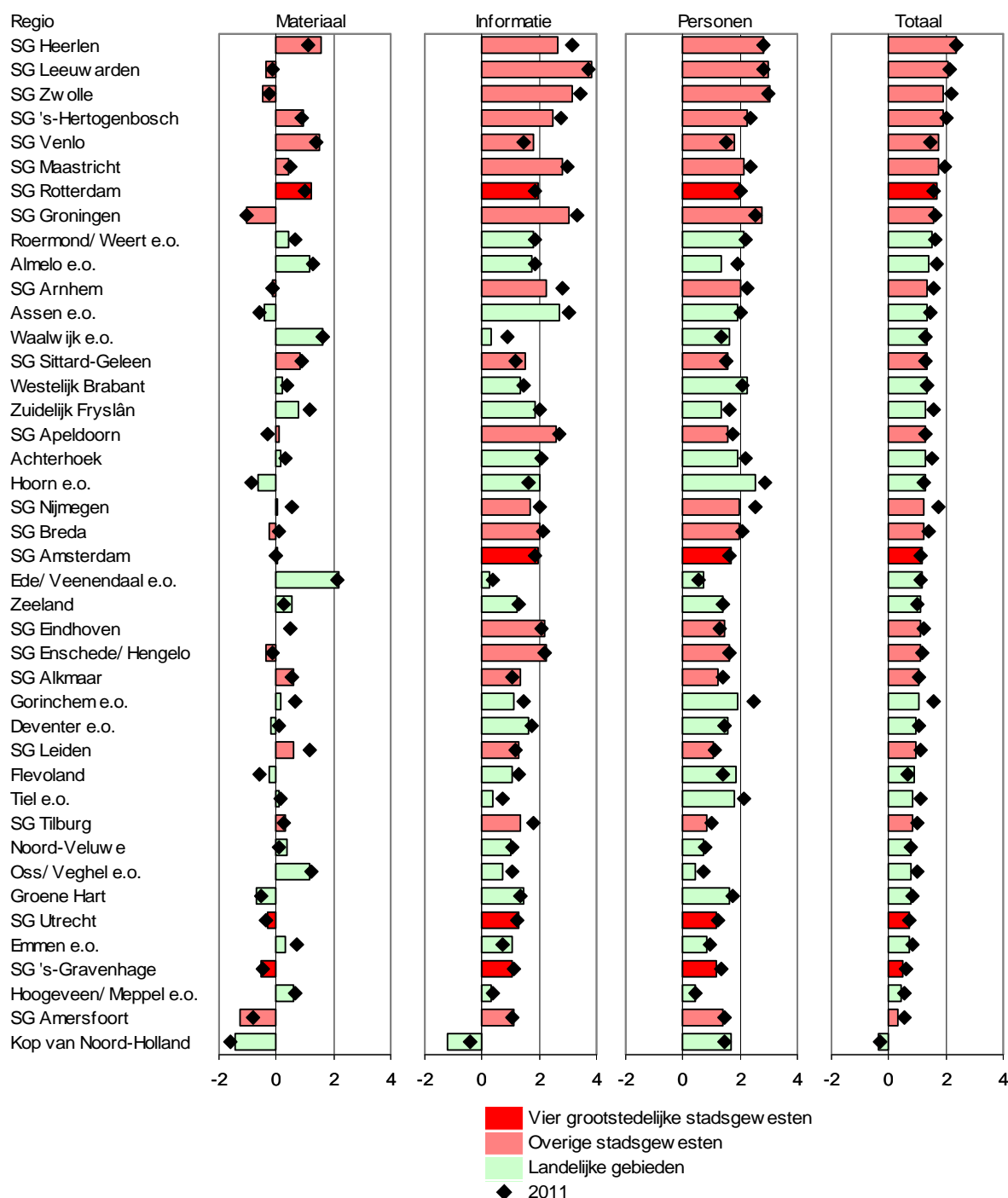
Uit paragraaf 1.1 bleek dat kernsteden en regionale kernen vaak, maar niet altijd, hogere economische prestaties leveren dan suburbane en landelijke gemeenten. Om na te gaan hoe algemeen dat geldt is voor elke regio met minstens één kernstad of regionale kern bepaald wat het verschil in score is met de suburbane gemeenten (in stadsgewesten) en de landelijke gemeenten (in landelijke gebieden). Voor de vijf regio's zonder kernstad of regionale kern kan dit niet worden berekend. In figuur 1.18 staat het resultaat voor de drie brede sectoren en het totaal (geordend naar het verschil voor het totaal). In figuur 1.19 is dit op de kaart bezet. In stadsgewest Heerlen trekt de kernstad Heerlen duidelijk de kar wat betreft de totale bedrijvigheid: het verschil met de suburbs is daar het grootst. De volledige top-8 bestaat uit stadsgewesten, waarvan vijf in de Nationale Periferie. In het algemeen geldt dat in de Nationale Periferie veelal sprake is van grote verschillen in economische prestaties tussen 'stad' en 'omgeving', terwijl die verschillen in de Randstad in het algemeen kleiner zijn. De Intermediaire Zone neemt een tussenpositie in. Voor materiaalgeoriënteerde activiteiten zijn de verschillen veelal kleiner (en vaak ook in het voordeel van de suburbs/landelijke gemeenten) dan voor de andere twee brede economische sectoren.

1.3 Ranglijsten gemeentetypen

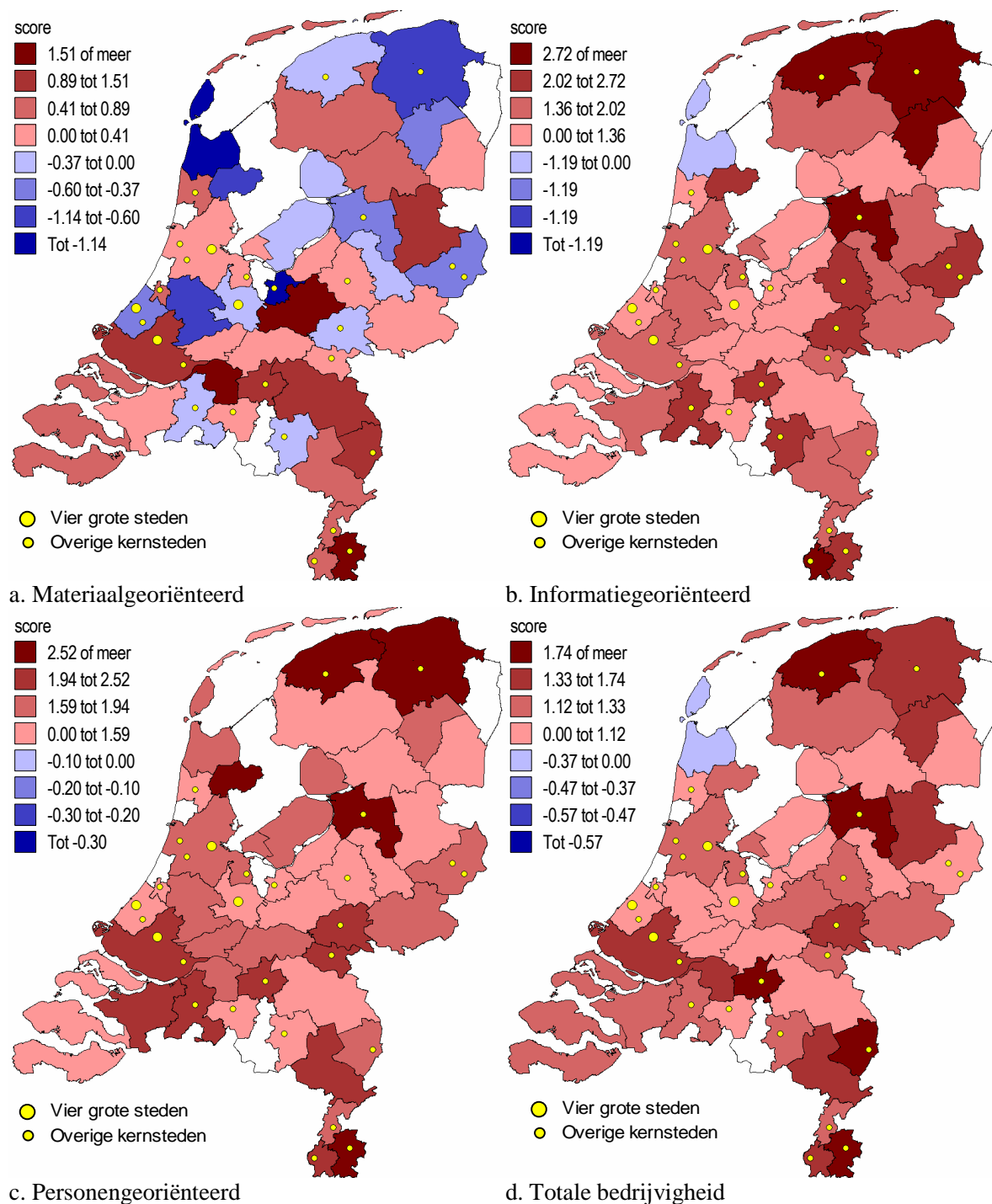
In het algemeen leveren kernsteden betere economische prestaties dan landelijke gemeenten, waarbij er overigens nog wel verschillen bestaan tussen economische sectoren. Om economische prestaties van gemeenten in perspectief te plaatsen is het daarom nuttig om ze met 'soortgenoten' te vergelijken. Dat is wat in deze paragraaf gebeurt: er worden naar type gemeenten en type economische activiteiten onderscheiden ranglijsten van gemeenten gepresenteerd. De resultaten daarvan zijn overigens slechts in hoofdlijnen besproken. Eerst zijn in figuur 1.20 de ongewogen gemiddelde rapportcijfers voor een zestal typen gemeenten weergegeven, met een onderscheid naar de drie typen brede economische activiteiten.

Aangenomen is dat sprake is van hogere economische prestaties naarmate een gemeente hoger in de 'stedelijke hiërarchie' staat. Bovenin die hiërarchie staan kernsteden en regionale kernen, waarbij grote steden (de 'G4') worden geacht economisch beter te presteren dan de overige kernsteden en die weer beter dan de regionale kernen. De kernen worden vervolgens geacht economisch beter te presteren dan hun suburbane gemeenten.

Figuur 1.18 Verschil economische prestaties kernen t.o.v. overige gemeenten per regio

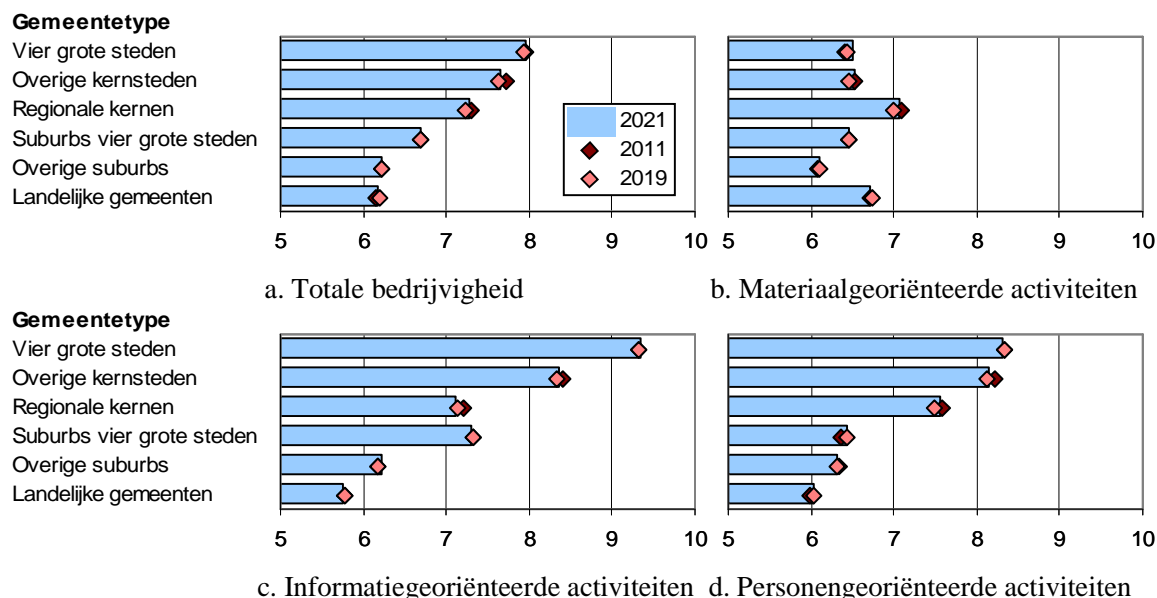
Figuur 1.19 Verschil economische prestaties kernen t.o.v. overige gemeenten naar brede, 2021

De suburbane gemeenten zullen naar verwachting wel beter presteren dan landelijke gemeenten omdat suburbs profiteren van de nabijheid van kernsteden: dat levert koopkrachtige vraag en effecten door uitbesteding (inkoop van goederen en diensten), maar ook uitstralingseffecten doordat bedrijven waarvoor geen (betaalbare) plek is te vinden in kernsteden kiezen voor omliggende suburbane gemeenten. De suburbs van de vier grote steden worden geacht meer te profiteren van uitstralingseffecten dan de overige

suburbs. In deze stedelijke hiërarchie is dus sprake van twee deeleffecten, namelijk een 'hiërarchisch effect' (economische prestaties lopen op naarmate een kern groter is) en een 'nabijheidseffect': suburbane gemeenten profiteren dan van de nabijheid van kernsteden, ondanks hun gebrek aan stedelijkheid. Ook allerlei andere factoren zullen overigens een rol spelen bij het bepalen van economische prestaties.

Figuur 1.20 Economische prestaties gemeentetypen, totaal en naar brede sectoren, 2021

De economische prestaties voor de *totale bedrijvigheid* blijken vrijwel precies overeen te komen met wat op grond van de positie in de stedelijke hiërarchie voorzien werd. Slechts de 'overige suburbs' presteren wat lager dan op grond van dit theoretische model verwacht mocht worden (namelijk dat zij hoger zouden scoren dan landelijke gemeenten). De verschillen tussen de gemeentetypen zijn aanzienlijk, van een gemiddelde van bijna een 8 tot een gemiddelde van een ruime 6. Sinds 2011 zijn de gemiddelde economische prestaties per gemeentetype ongeveer gelijk gebleven, met uitzondering van een lichte afname voor de overige kernsteden.

Voor *materiaalgeoriënteerde activiteiten* levert de positie in de stedelijke hiërarchie geen enkele verklaring voor verschillen in economische prestaties: regionale kernen presteren hier beter dan kernsteden en dat geldt zelfs ook voor landelijke gemeenten (die ook hoger scoren dan suburbs). Gemeenten in landelijke gebieden presteren dus beter dan gemeenten in stadsgewesten. De onderlinge verschillen tussen gemeentetypen zijn overigens niet groot: in ieder geval kleiner dan voor de twee andere typen brede economische activiteiten. Sinds 2011 hebben de vier grote steden hun score iets verbeterd, terwijl de scores voor de overige gemeentetypen vrijwel gelijk bleven.

De economische prestaties voor *informatiegeoriënteerde activiteiten* volgen vrijwel exact de stedelijke hiërarchie. Slechts de hogere score van de suburbs van de grote steden dan van de regionale kernen vormt een uitzondering op dat patroon. Hier kan overigens een rol spelen dat het nabijheidseffect (ligging dichtbij een grote stad) meer voordeel biedt dan het hiërarchisch effect. De onderlinge verschillen in gemiddelde economische prestaties van de gemeentetypen zijn zeer groot, van een ruime 9 tot minder dan een 6. Sinds 2011 zijn de scores voor de overige kernsteden en de regionale kernen iets teruggevallen en zagen de overige suburbs hun score iets toenemen.

De economische prestaties voor *personengeoriënteerde activiteiten* volgen exact de stedelijke hiërarchie. Er is sprake van een duidelijk verschil tussen kernsteden/regionale kernen enerzijds en suburbs/landelijke gemeenten anderzijds, maar ook binnen die groepen zijn de scores conform de verwachting: de economische prestaties zijn hoger naarmate de kernen groter zijn, suburbs presteren beter dan landelijke

gemeenten (door nabijheidseffecten) en suburbs van grote steden realiseren iets hogere rapportcijfers dan de overige suburbs. Sinds 2011 zijn de gemiddelde scores voor overige kernsteden afgenomen voor de suburbs van de vier grote steden en de landelijke gemeenten iets toegenomen. De onderlinge verschillen tussen gemeentetypen blijven echter aanzienlijk.

Kernsteden

In figuur 1.21 staan de economische prestaties van alle 28 kernsteden voor de *totale bedrijvigheid* en voor de drie brede typen bedrijvigheid. In de ranglijst voor de totale bedrijvigheid staan de eerste 21 kernsteden in de top-50 van alle gemeenten (zie figuur 1.1). Ook de overige kernsteden staan overigens vrijwel alle in de top-100 (zie tabel III.1), met Delft op plaats 102 als enige uitzondering. De rangorde is tussen 2020 en 2021 nauwelijks veranderd. Slechts Heerlen steeg vier plaatsen (van 23 naar 19), gevolgd door Arnhem en Groningen (beiden plus twee), terwijl Nijmegen, Leiden en Den Haag twee plaatsen daalden. De overige kernsteden bleven op dezelfde posities of stegen of daalden slechts één plaats.

Voor *materiaalgeoriënteerde activiteiten* staan slechts vier kernsteden in de gemeentelijke top-50 (zie figuur 1.3) en slechts dertien kernsteden scoren boven het nationaal gemiddelde (voor de informatiegeoriënteerde en personegeoriënteerde activiteiten geldt dat voor alle 28 kernsteden). Alle kernsteden in de top-6 hebben hun positie verbeterd tussen 2020 en 2021. Binnen de ranglijst van kernsteden kende Heerlen een verbetering van vier posities (van 16 naar 12). Arnhem steeg twee plaatsen. Maar liefst 21 kernsteden staan in de gemeentelijke top-50 voor informatiegeoriënteerde activiteiten (zie figuur 1.5). Ook de overige zeven kernsteden scoren overigens (veelal ruim) boven het nationaal gemiddelde. Vooral nationaal perifeer gelegen kernsteden uit Limburg scoren vergeleken met andere kernsteden laag. De rapportcijfers zijn sinds 2011 in het algemeen niet veel gewijzigd. Kernsteden waarvoor het rapportcijfer wat lager werd, zijn Arnhem, Leeuwarden, Tilburg, Heerlen en Venlo. Enige verbetering van de score sinds 2011 resulteerde voor Delft, Leiden en Sittard-Geleen. Tussen 2020 en 2021 kende geen enkele kernstad een verbetering of verslechtering van meer dan één positie op de ranglijst van kernsteden.

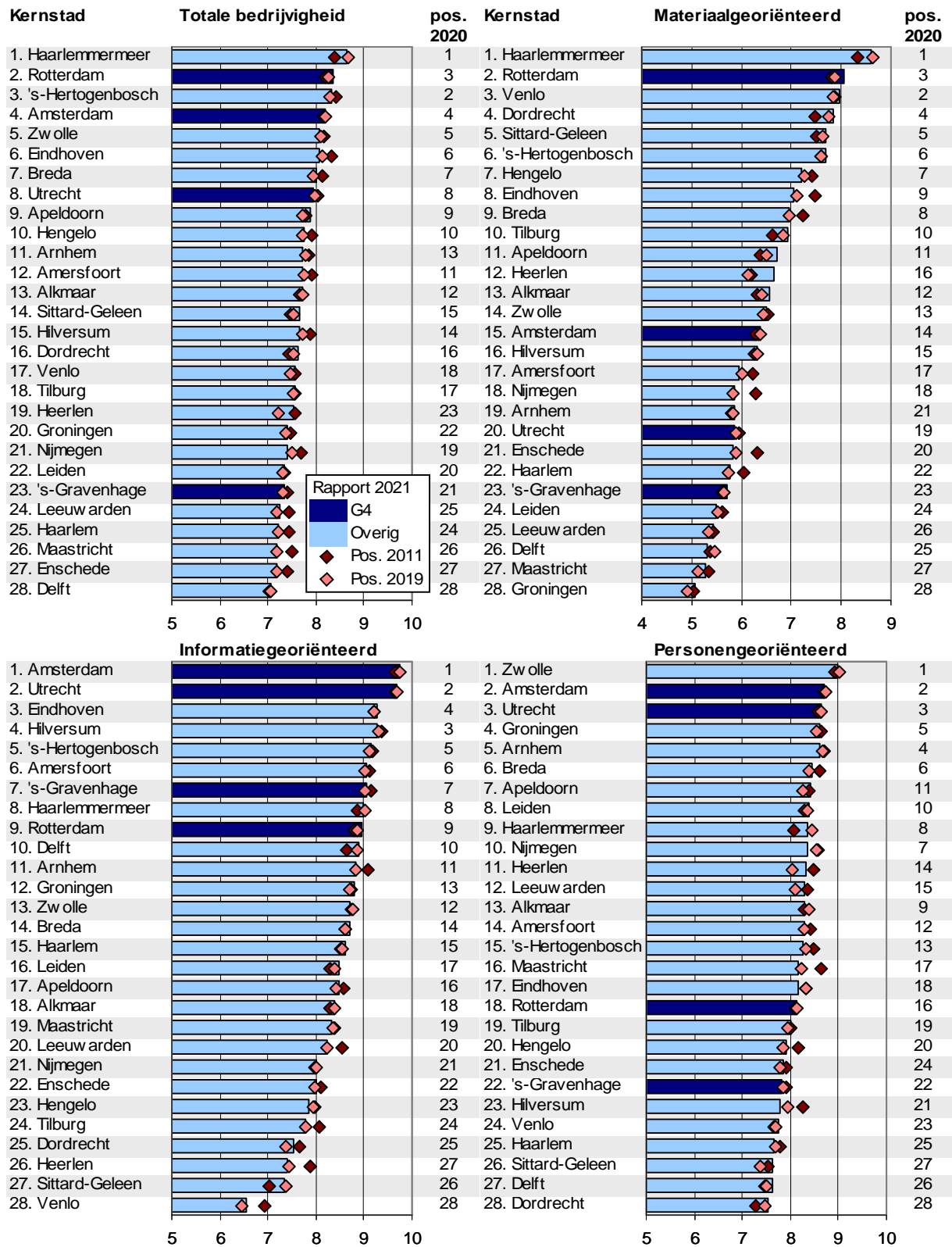
In de gemeentelijke top-50 van *personegeoriënteerde activiteiten* staan maar liefst 22 (van de totaal 28) kernsteden. De zes die niet in de top-50 staan, kennen overigens elk scores die duidelijk boven het nationaal gemiddelde liggen. De top-5 bestaat volledig uit hoofdsteden. Kernsteden die sinds 2011 een afname van hun rapportcijfer kenden zijn vooral Maastricht, Hilversum en Hengelo, terwijl Haarlemmermeer en Dordrecht hun prestaties het meest verbeterden. Tussen 2020 en 2021 kende Apeldoorn een verbetering op de ranglijst van kernsteden met maar liefst vier plaatsen (van 11 naar 7) en Heerlen, Leeuwarden en Enschede elk met drie plaatsen. Daarentegen zakte Alkmaar vier posities op deze ranglijst (van 9 naar 13) en gaf Nijmegen ook drie plaatsen prijs.

Regionale kernen

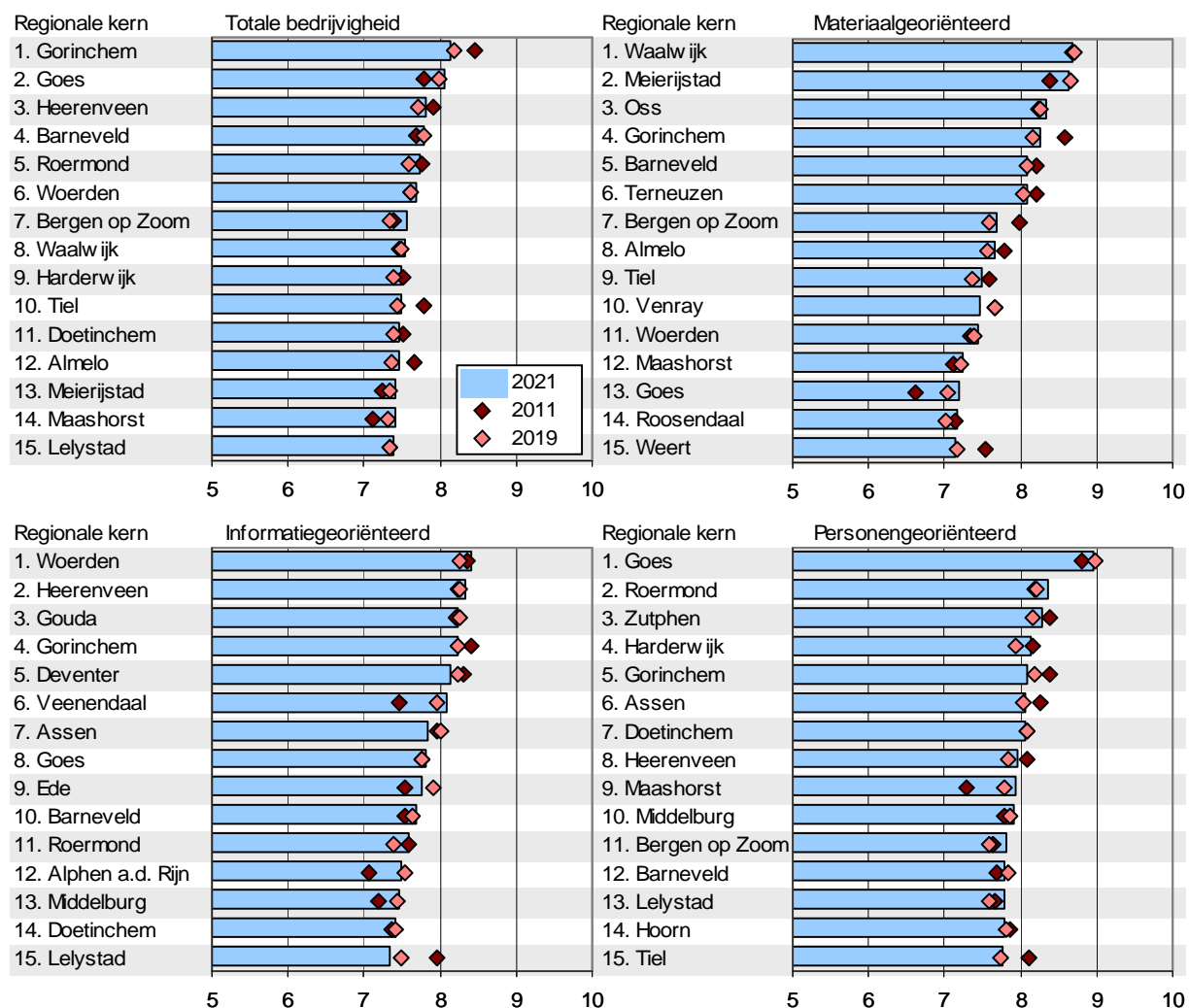
In figuur 1.22 staat de top-15 voor de totale bedrijvigheid en per breed type bedrijvigheid voor de in totaal 33 regionale kernen. Bij de *totale bedrijvigheid* staan in de top-15 vooral twee typen regionale kernen. Ten eerste kernen binnen korte afstand van de Randstad, met een gunstige ligging in het snelwegennet (Gorinchem en Tiel langs de A15, Barneveld langs de A1, Woerden langs de A12, Harderwijk langs de A28, Waalwijk langs de A59 en Lelystad langs de A6). Ten tweede kernen binnen de Nationale Periferie met een regionaal 'achterland' (Goes, Roermond, Doetinchem, Almelo en Heerenveen). Drie Brabantse regionale kernen (Bergen op Zoom, Meierijstad met Veghel en Maashorst met Uden) maken de top-15 compleet. Vrij sterk teruggeslagen sinds 2011 zijn de 'snelweglocaties' Gorinchem en Tiel, alsmede Almelo. Gestegen zijn alle vier Brabantse regionale kernen in de top-15, alsmede Goes en Barneveld.

Alle zes Brabantse regionale kernen staan in de top-15 van *materiaalgeoriënteerde activiteiten*. Zij nemen ook de eerste drie plaatsen voor hun rekening. Samen met Gorinchem, Tiel, Weert en Venray is sprake van een zone waarbinnen alle tien regionale kernen in de top-15 staan. Teruggeslagen sinds 2011 zijn Gorinchem, Terneuzen, Tiel, Barneveld, Bergen op Zoom, Almelo en Weert. Sterk gestegen sinds 2011 is Goes. Ook de Brabantse regionale kernen Meierijstad, Oss en Maashorst verbeterden hun prestaties.

Figuur 1.21 Economische prestaties kernsteden, totaal en per brede sector, 2021

Figuur 1.22 Top-15 economische prestaties regionale kernen, totaal en per brede sector, 2021

In de top-15 voor *informatiegeoriënteerde activiteiten* staan de vier regionale kernen uit het Groene Hart/Gorinchem en omgeving. Woerden, Gouda en Gorinchem staan zelfs in de top-4, terwijl Alphen a/d Rijn op twaalf staat. Ook de drie regionale kernen aan de westzijde van de Veluwe (Ede, Barneveld en Veenendaal) staan in de top-15². Verder staan er nog zes regionale kernen uit de Nationale Periferie in de top-15 (Goes, Heerenveen, Assen, Roermond, Middelburg en Doetinchem). Van de zes Brabantse regionale kernen staat er geen enkele in de top-15, terwijl zij alle in de top-15 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten staan. Zij kennen dus een duidelijk economisch profiel (veel materiaalgeoriënteerd, weinig informatiegeoriënteerd). Sinds 2011 vielen de rapportcijfers wat terug voor Gorinchem, Deventer, Assen en vooral Lelystad. Van een verbetering van de economische prestaties was sprake in Alphen a/d Rijn, Middelburg en de drie regionale kernen in het westelijk deel van de Veluwe.

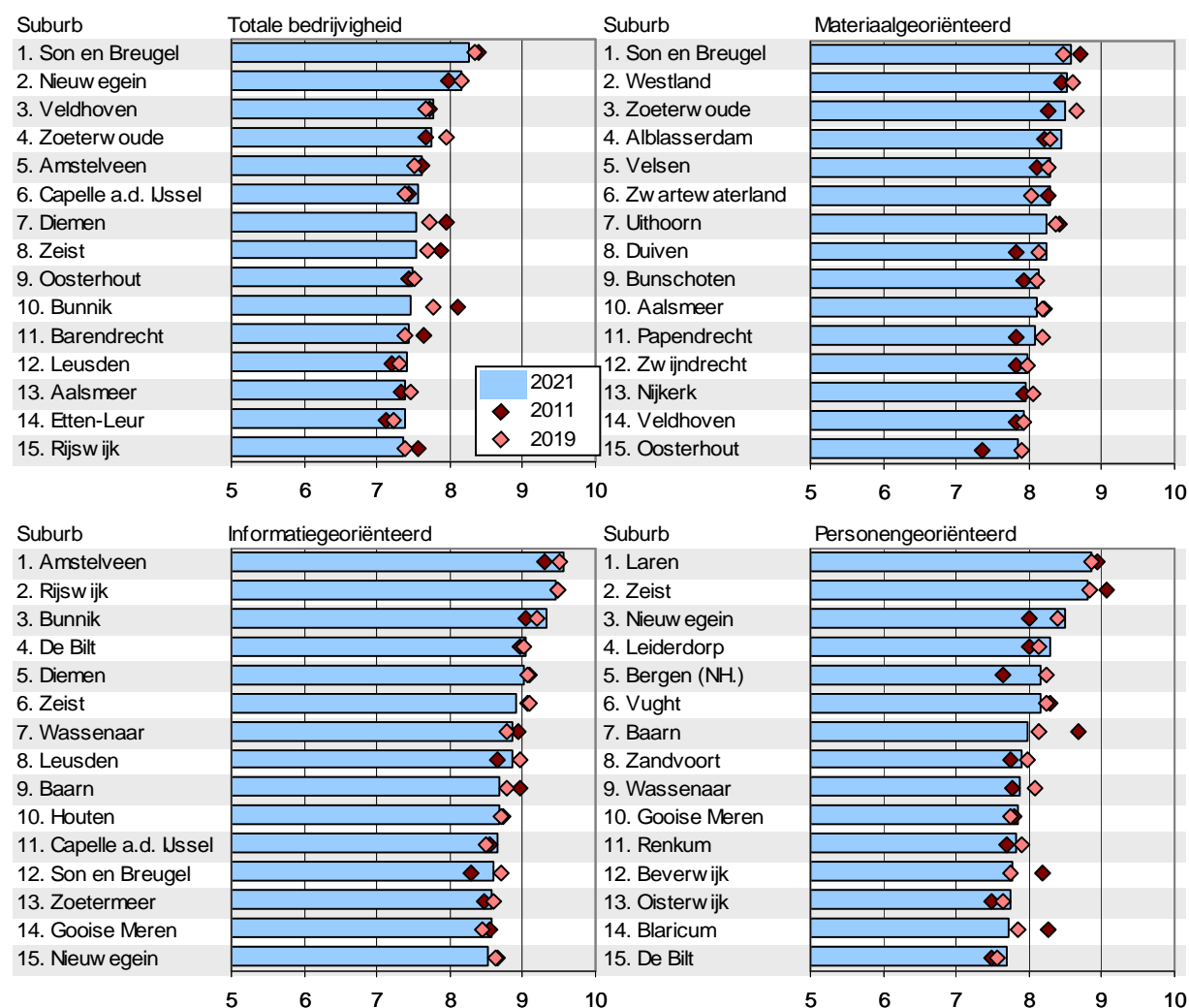
In de top-15 voor de *personengeoriënteerde activiteiten* staan zes kernen uit de Nationale Periferie, namelijk Goes, Assen, Roermond, Doetinchem, Middelburg en Heerenveen. Daarnaast is sprake van een zestal in de top-15 staande regionale kernen in een ring rond de Randstad (Hoorn, Lelystad, Harderwijk,

² Bovendien haalt Wageningen net niet de status van regionale kern, maar scoort deze universiteitsgemeente op de tweede plaats van de landelijke gemeenten voor informatiegeoriënteerde activiteiten.

Barneveld, Tiel en Gorinchem). Maashorst kende de sterkste toename van het rapportcijfer sinds 2011. Ook Goes, Roermond, Middelburg, Bergen op Zoom, Barneveld en Lelystad verbeterden hun economische prestaties voor personegeoriënteerde activiteiten sinds 2011. Gorinchem, Tiel, Zutphen, Assen en Heerenveen vielen wat terug.

Van de 33 regionale kernen staan er drie in elke top-15, namelijk Gorinchem (zelfs drie maal in de top-5), Goes en Barneveld. Dit zijn kernen met een brede, gediversificeerde economie, die ook elk in de top-4 van de ranglijst voor de totale bedrijvigheid staan. Anderzijds zijn er ook 'gespecialiseerde regionale kernen': Waalwijk, Meierijstad en Oss staan in de top-3 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten, Gouda staat in de top-3 voor informatiegeoriënteerde activiteiten en Zutphen staat in de top-3 voor personegeoriënteerde activiteiten, maar zij ontbreken elk in de top-15 van de andere twee brede economische sectoren. Voor Waalwijk en Meierijstad is één top-3 positie voldoende voor een plaats in de top-15 van de totale bedrijvigheid, maar voor de andere 'gespecialiseerde regionale kernen' geldt dat niet.

Figuur 1.23 Top-15 economische prestaties suburbs, totaal en per brede sector, 2021

Suburbs

Son en Breugel is de suburb die het hoogst staat op de ranglijst voor de *totale bedrijvigheid* (zie figuur 1.23). Veldhoven staat op plaats drie. Twaalf suburbs staan ook in de top-50 voor alle gemeenten (zie figuur 1.1). Naast Son en Breugel en Veldhoven staan er zes suburbs uit de Randstad in de top-8. Totaal

staan er elf suburbs uit de Randstad in de top-15, waarvan negen in één van de grootstedelijke regio's. Brabantse suburbs (bij Eindhoven en Breda) nemen de overige vier plaatsen in de top-15 voor hun rekening. De sterkste verbetering van de economische prestaties sinds 2011 kenden Nieuwegein, Capelle a/d IJssel, Leusden en Etten-Leur. Bunnik viel juist sterk terug. In wat mindere mate geldt dat ook voor Diemen, Zeist, Barendrecht en Rijswijk.

In de top-15 voor *materiaalgeoriënteerde activiteiten* staan zeven suburbs van grote steden (waaronder drie bij 'subkern' Dordrecht) en nog twee andere suburbs uit de Randstad (Zoeterwoude en Bunschoten). Ook staan er drie Brabantse suburbs in de top-15, waaronder de nummer één Son en Breugel. De meeste suburbs in de top-15 kenden sinds 2011 een verbetering van de economische prestaties. Dat geldt vooral voor Oosterhout en in wat mindere mate voor Zoeterwoude, Alblasterdam, Velsen, Duiven, Bunschoten, Papendrecht en Zwijndrecht. Son en Breugel viel juist wat terug. Verder geldt dat in de top-15 slechts voor Uithoorn en Aalsmeer.

Met uitzondering van Son en Breugel staan er in de top-15 voor *informatiegeoriënteerde activiteiten* slechts suburbs uit de Randstad, waarvan 12 uit de vier grootstedelijke stadsgewesten (vijf maal Utrecht, drie maal Amsterdam, drie maal Den Haag en één maal Rotterdam). Een verbetering van de economische prestaties in de periode 2011-2021 kenden Amstelveen, Bunnik, Leusden, Capelle a/d IJssel, Son en Breugel en Zoetermeer. Een (veelal lichte) terugval sinds 2011 realiseerden Diemen, Zeist, Wassenaar, Baarn en Nieuwegein.

Suburbs uit de grootstedelijke stadsgewesten zijn zes maal vertegenwoordigd in de top-15 voor *personengeoriënteerde activiteiten*. Opvallend is dat de suburbane regio Soest/Huizen drie maal in de top-15 staat (Laren zelfs op de eerste plaats, en daarnaast nog Blaricum en Baarn). In de top-15 staan diverse 'luxe suburbs' (met veel inwoners met een hoog inkomen en/of vermogen). De top-2 (beide in de Randstad) valt daaronder, maar ook Baarn, Leiderdorp, Wassenaar, Blaricum, Gooise Meren, De Bilt en Zandvoort (ook in de Randstad) en Vught, Renkum, Oisterwijk en Bergen (buiten de Randstad) kunnen als 'luxe suburbs' worden aangemerkt. De hoge scores kunnen samenhangen met de hoge koopkrachtige vraag in deze gemeenten. Maar ook kennen sommige van deze gemeenten een toeristische functie en vormt de groene omgeving een verklaring voor de vestiging van zorginstellingen. Alle vier gemeenten in suburbane regio's zagen hun score voor personengeoriënteerde activiteiten terugvallen. Dat geldt vooral voor Baarn, Beverwijk en Blaricum. Daarnaast vielen Vught en Zeist wat terug. Een vrij sterke verbetering kenden Bergen (NH) en Nieuwegein, terwijl ook Leiderdorp, Zandvoort, Wassenaar, Renkum, Oisterwijk en De Bilt een verbetering realiseerden.

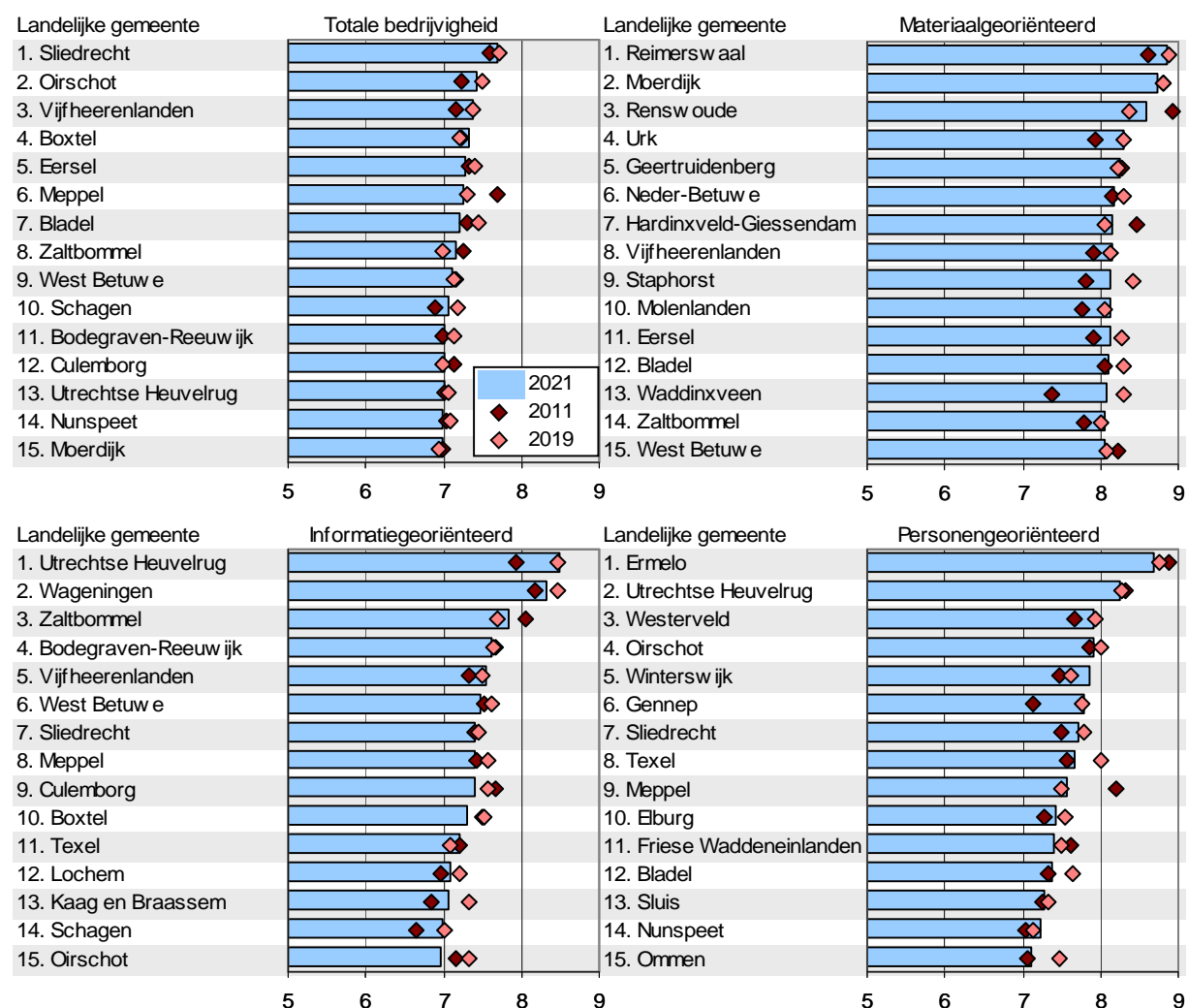
Geen enkele suburb staat in de top-15 van elke van de drie brede typen economische activiteiten. Son en Breugel combineert een top-15 notering voor materiaalgeoriënteerde activiteiten met een top-15 notering voor informatiegeoriënteerde activiteiten. De combinatie van top-15 noteringen in informatiegeoriënteerd en in personengeoriënteerd komt meer voor, namelijk zes maal: De Bilt, Zeist, Wassenaar, Baarn, Gooise Meren en Nieuwegein. De provincie Utrecht levert vier van dit type suburbs. De combinatie van specialisatie in materiaalgeoriënteerd en personengeoriënteerd komt in het geheel niet voor.

Barendrecht en Etten-Leur zijn de enige gemeenten die wel in de top-15 voor de totale bedrijvigheid staan, maar in geen enkele top-15 van de drie brede typen economische activiteiten. Daar lijkt sprake te zijn van een breed palet aan economische activiteiten zonder echte topposities. Een hoge positie in één of twee van de drie top-15 lijsten garandeert ook geen hoge positie op de totale ranglijst. Van de top-15 voor personengeoriënteerde activiteiten staan slechts de nummers 2 en 3 in de totale top-15. Zelfs de nummer één (Laren) ontbreekt in de totale ranglijst. De top-15 voor materiaalgeoriënteerde activiteiten is vijf maal vertegenwoordigd in de top-15 voor de totale bedrijvigheid. Nummer twee, Westland, ontbreekt bijvoorbeeld in de ranglijst voor de totale bedrijvigheid. Een top-15 positie voor informatiegeoriënteerde bedrijvigheid biedt nog de grootste kans op een hoge score voor de totale bedrijvigheid (negen maal in de algemene top-15; van de eerste zes in de top-15 voor informatiegeoriënteerde activiteiten ontbreekt slechts De Bilt in de top-15 voor de totale bedrijvigheid). Een zeer sterke specialisatie (zoals Laren en Westland) levert dus niet altijd een toppositie op voor de totale bedrijvigheid.

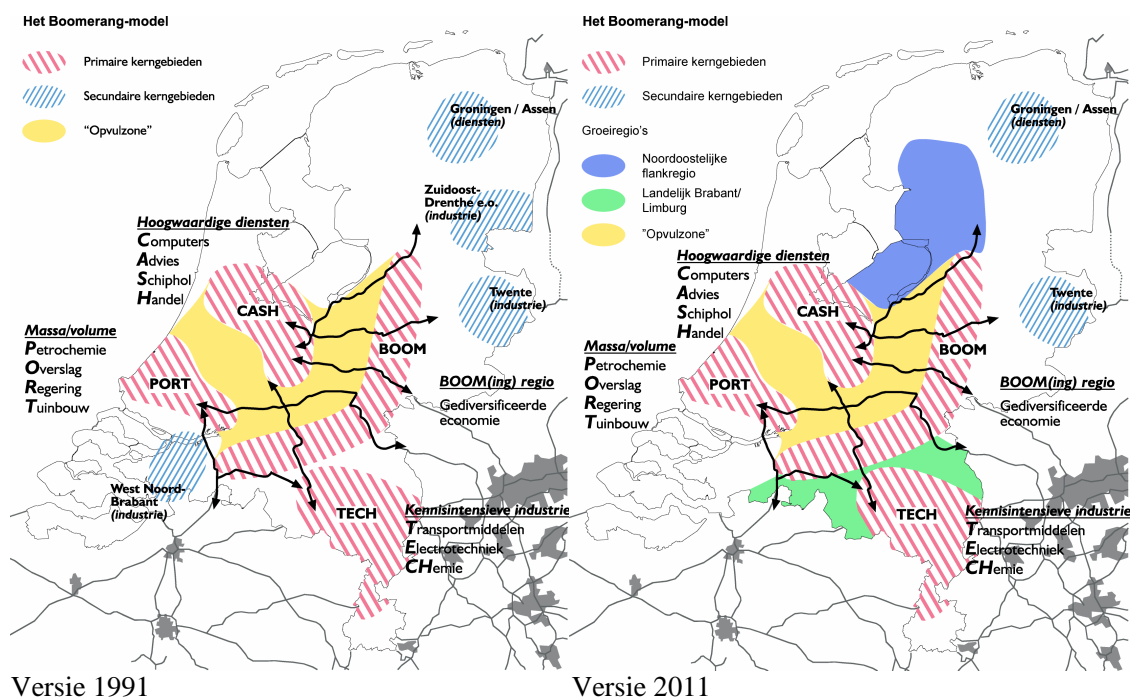
Landelijke gemeenten

In figuur 1.24 tenslotte staan de ranglijsten voor de landelijke gemeenten. Daarvan staan er voor de *totale bedrijvigheid* slechts twee in de top-50 van alle gemeenten (zie figuur 1.1). Zeer opvallend is dat in de top-7 vier gemeenten uit de regio Boxtel/Bladel en omgeving staan, namelijk Oirschot, Boxtel, Eersel en Bladel. De Randstad is met slechts vier gemeenten vertegenwoordigd in de top-15. In 1991 heeft Bureau Louter het Boomerangmodel ontwikkeld (zie figuur 1.25; in 2011 heeft een update plaatsgevonden met behulp van actuelere gegevens). Daarin werd op basis van diverse indicatoren bepaald welke delen de grootste economische perspectieven kennen, met tevens een illustratie van het voornaamste type economische specialisatie. Er is onder andere een 'Opvolzone' onderscheiden. Dat is een minder sterk verstedelijkt gebied dat flankeert aan de Randstad en tevens centraal ligt tussen de Randstad enerzijds en de stedenrij van middelgrote steden van Breda tot Zwolle (het BOOM-gebied) anderzijds. Er worden daarom in deze Opvolzone 'uitstralingseffecten' verwacht van activiteiten die worden 'weggedrukt' (in verband met gebrek aan ruimte en/of hoge vestigingskosten) vanuit de omliggende verstedelijkte gebieden.

Figuur 1.24 Top-15 economische prestaties landelijke gemeenten, totaal per brede sector, 2021

Figuur 1.25 Boomerangmodel van Bureau Louter

Bron: Louter (1991) en Louter en Van Eikeren (2011)

Opvallend is dat gemeenten in de Opvulzone acht maal zijn vertegenwoordigd in de top-15 (Sliedrecht, Vijfheerenlanden, Zaltbommel, West Betuwe, Bodegraven-Reewijk, Culemborg, Utrechtse Heuvelrug en Nunspeet). Buiten de Opvulzone en Boxtel/Bladel en omgeving realiseren dus slechts drie landelijke gemeenten een top-15 notering, namelijk Meppel (dat net niet voldoet aan de criteria om als regionale kern aangemerkt te worden), Schagen en Moerdijk. Geheel Noord-Nederland (met veel landelijke gemeenten) is dus slechts één maal vertegenwoordigd in de top-15. De verschillen in score tussen 2011 en 2021 zijn veelal klein. Bladel, Zaltbommel, Culemborg en vooral Meppel zijn teruggevallen. Met name de top-4 kende een verbetering van de economische prestaties, aangevuld met Schagen.

Bij het onderscheid naar de drie brede typen economische activiteiten valt opnieuw de bescheiden vertegenwoordiging van landelijke gemeenten uit het Noorden op. In de lijst met materiaalgeoriënteerde activiteiten ontbreken zij volledig en in de ranglijst voor informatiegeoriënteerde activiteiten is slechts Meppel vertegenwoordigd. Bij personeegeoriënteerde activiteiten komen er meer noordelijke gemeenten naar voren: Westerveld (met vrijetijdsactiviteiten en de zorgsector), de Friese Waddeneilanden (met toerisme) en Meppel (met een regionaal-verzorgende functie).

In de top-15 voor *materiaalgeoriënteerde activiteiten* blijken maar liefst negen gemeenten uit deze Opvulzone te staan. Voor veel bedrijven in groothandel en transport, bouwbedrijven en het industrieel MKB vormt dit een prima vestigingsgebied: in de buurt van grote afzetmarkten, maar tegen lagere huisvestingskosten dan in de steden.

In de top-15 van *informatiegeoriënteerde activiteiten* staan ook negen gemeenten uit de Opvulzone, waaronder de volledige top-7. Het gaat bijvoorbeeld om goed bereikbare snelweglocaties, als uitvalsbasis voor bedrijven in de zakelijke dienstverlening. Maar het kan ook gaan om starters die voorheen in de omliggende steden woonden, maar in hun eigen woongemeente een bedrijf zijn begonnen (dat soms ook verder is doorgegroeid).

In de top-15 voor *personengeoriënteerde activiteiten* staan 'slechts' vijf landelijke gemeenten uit de Opvolzone, waaronder wel de nummer één (Ermelo) en twee (Utrechtse Heuvelrug). In deze ranglijst staan onder andere diverse landelijke gemeenten met een belangrijke toeristische functie, zoals strandtoerisme (Texel, Friese Waddeneilanden en Sluis) en natuurtoerisme/recreatie (bijvoorbeeld Westerveld, Gennep, Ommen en drie gemeenten uit de Noord-Veluwe: Nunspeet, Elburg en Ermelo).

Tussen 2011 en 2021 kenden Moerdijk, Renswoude, Hardinxveld-Giessendam en West Betuwe een terugval van de economische prestaties voor *materiaalgeoriënteerde activiteiten*. Daar stond binnen de top-15 een groter aantal gemeenten met een verbetering van de score tegenover. Dat geldt vooral voor Waddinxveen (vooral dankzij groei van transport en distributie) en daarnaast ook voor Reimerswaal, Urk, Vijfheerenlanden, Staphorst, Molenlanden, Eersel en Zaltbommel. De prestaties voor *informatiegeoriënteerde activiteiten* vielen terug voor Zaltbommel, Culemborg, Boxtel en Oirschot, terwijl van een verbetering sprake was voor Wageningen, Vijfheerenlanden, Lochem, Kaag en Braassem, Schagen en vooral Utrechtse Heuvelrug (de huidige nummer één onder de landelijke gemeenten; in 2011 nog nummer drie). Ook voor *persoonsgeoriënteerde activiteiten* lagen de scores in 2021 lager dan in 2011 voor vier gemeenten, namelijk Ermelo, Utrechtse Heuvelrug, Elburg en vooral Meppel. Daarentegen verbeterden Westerveld, Winterswijk, Sliedrecht, Texel, Elburg, Nunspeet en vooral Gennep hun economische prestaties.

Combinatie van meerdere top-15 noteringen komt, evenals bij de suburbs, ook bij landelijke gemeenten niet veel voor. Slechts Vijfheerenlanden kent een combinatie van specialisaties in materiaalgeoriënteerde en informatiegeoriënteerde activiteiten. Combinatie van materiaalgeoriënteerde en personengeoriënteerde activiteiten komt drie maal voor (Bladel, Zaltbommel en West-Betuwe) en combinatie van informatiegeoriënteerde en personengeoriënteerde activiteiten vijf maal (Utrechtse Heuvelrug, Sliedrecht, Meppel, Oirschot en Texel).

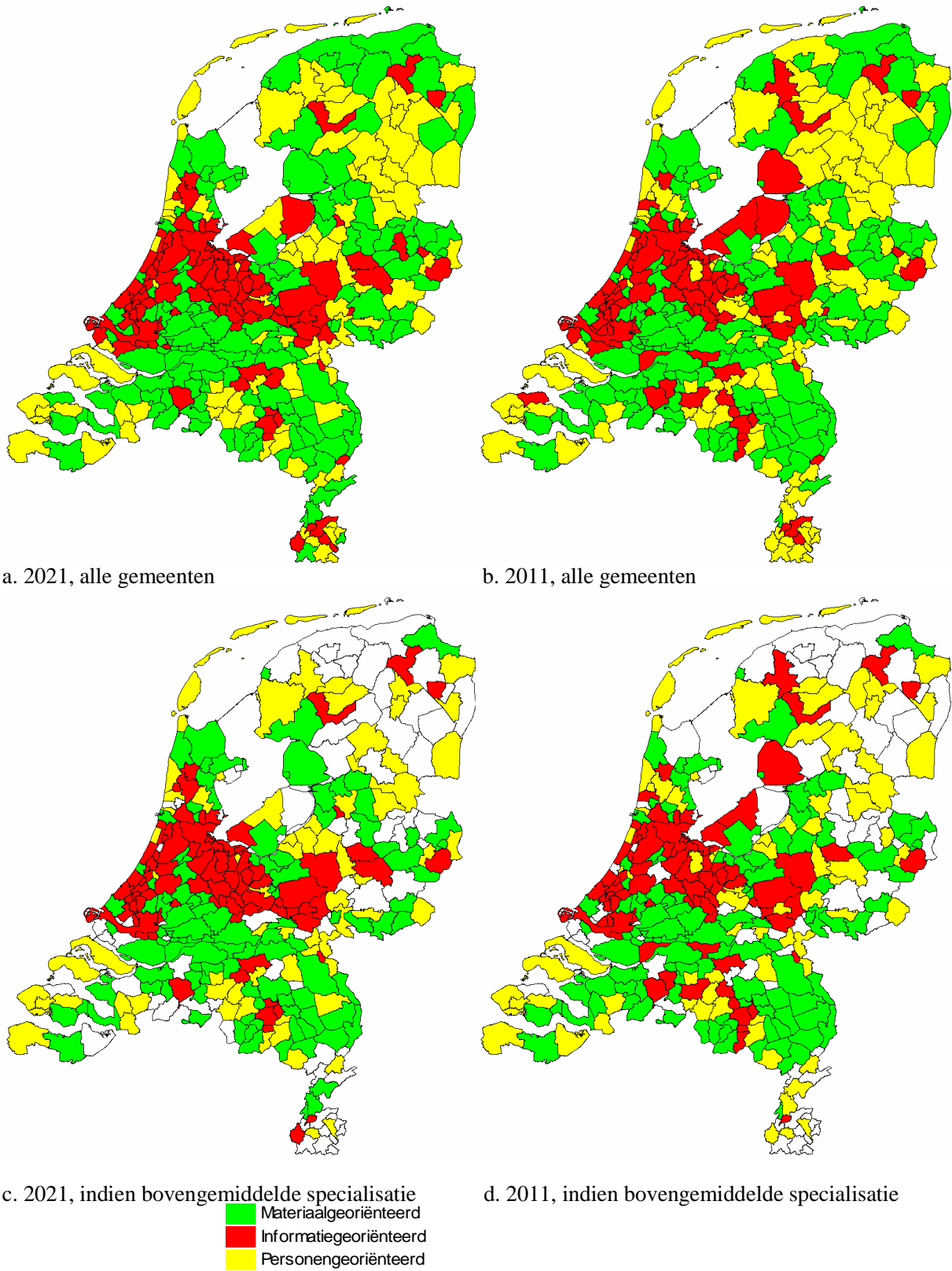
Een plaats in de top-15 van een brede sector biedt geen garantie voor een plaats in de top-15 voor de totale bedrijvigheid: voor materiaalgeoriënteerde en personengeoriënteerde activiteiten is dat zes maal wel het geval en voor informatiegeoriënteerde activiteiten zelfs elf maal (waaronder negen maal bij een top-10 notering; slechts voor Wageningen is dat niet het geval). De eerste plaats en de derde plaats voor materiaalgeoriënteerde activiteiten, de tweede plaats voor informatiegeoriënteerde activiteiten en de eerste en derde plaats voor personengeoriënteerde activiteiten resulteren niet in een positie in de top-15 voor de totale bedrijvigheid. Er is voor deze blijkbaar sprake van een sterke specialisatie in een bepaald type economische activiteiten. Alle top-15 gemeenten in de ranglijst voor de totale bedrijvigheid staan minstens één maal in de top-15 van een type brede economische activiteiten.

Gemeentelijke economische specialisaties naar drie brede typen economische activiteiten

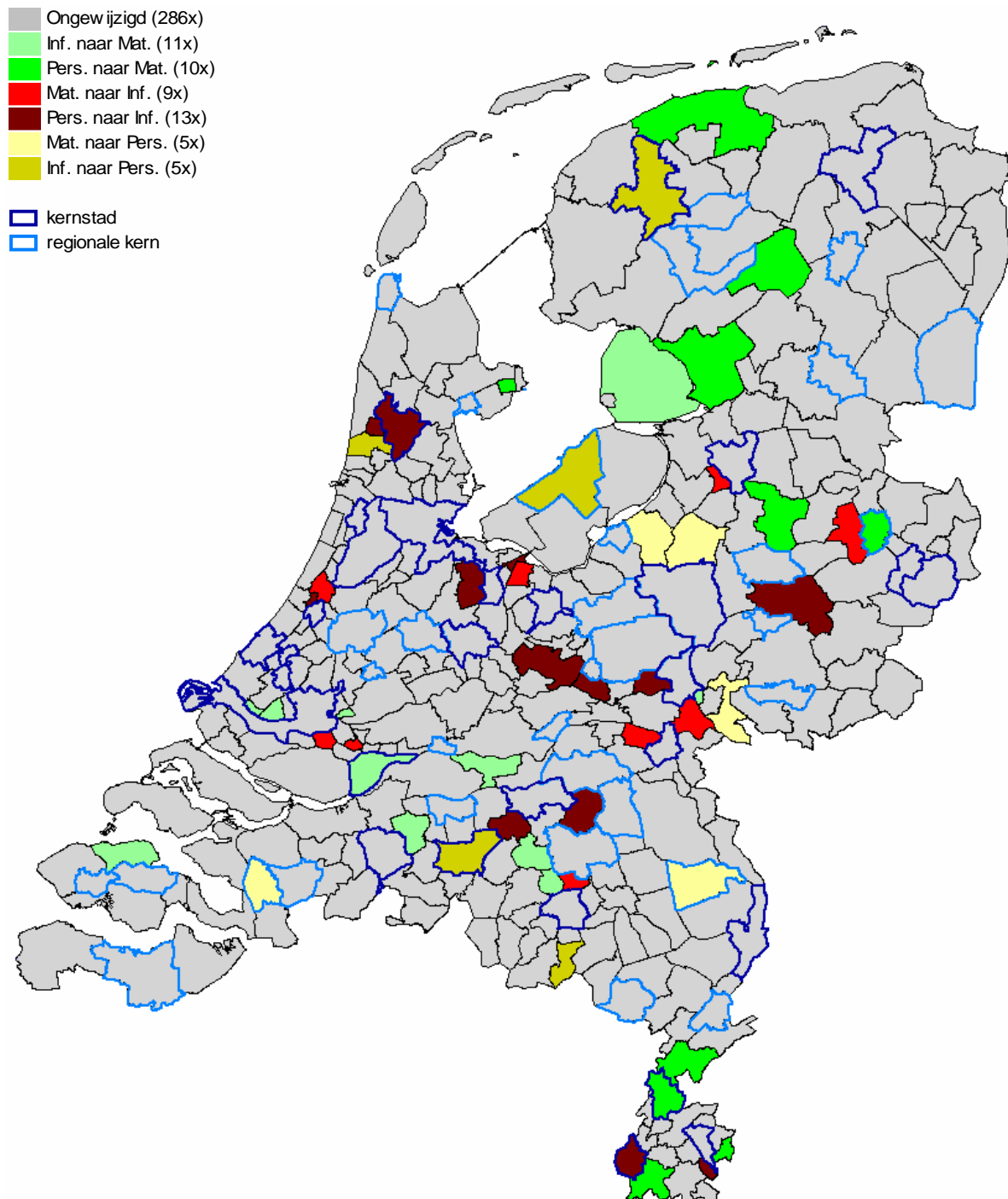
Op soortgelijke wijze als in figuur 1.14 is een kaartbeeld gemaakt met de brede economische sector met de hoogste score per gemeente (zie figuur 1.26). Er zijn twee versies, namelijk voor alle gemeenten en voor een selectie van gemeenten waarvoor in ieder geval voor één type brede economische activiteiten sprake is van een bovengemiddelde score (6.5 of hoger). Tevens zijn de kaarten zowel voor 2021 als voor 2011 opgesteld. Er blijkt sprake te zijn van een opvallend hoge mate van 'stabiliteit' in deze structuur op hoofdlijnen. In figuur 1.27 is aangegeven welke wijzigingen zijn opgetreden tussen 2011 en 2021. In figuur 1.27a betreft dat alle gemeenten, in figuur 1.27b alleen de gemeenten die in beide jaren voor minstens één brede economische sector een score van 6.5 of hoger realiseerden. Daaruit blijkt dat voor het overgrote deel van de gemeenten geen wijziging in de economische specialisatie heeft plaatsgevonden (de 'grijze gebieden' in de figuur).

De 'rode gebieden' (relatief sterkste specialisatie in informatiegeoriënteerde activiteiten) zijn vooral in de meest verstedelijkte gebieden te vinden: in de Randstadring, met een uitloper naar de Gelderse steden en buiten de Randstad vooral in kernsteden en regionale kernen. De 'groene gebieden' (relatief sterke specialisatie in materiaalgeoriënteerde activiteiten) zijn in vrijwel alle gebieden die flankeren aan de verstedelijkte delen van de Randstad te vinden, maar ook in diverse nationaal decentraal gelegen delen van Nederland.

Figuur 1.26 Specialisatie in materiaal-, informatie- en personegeoriënteerde bedrijvigheid

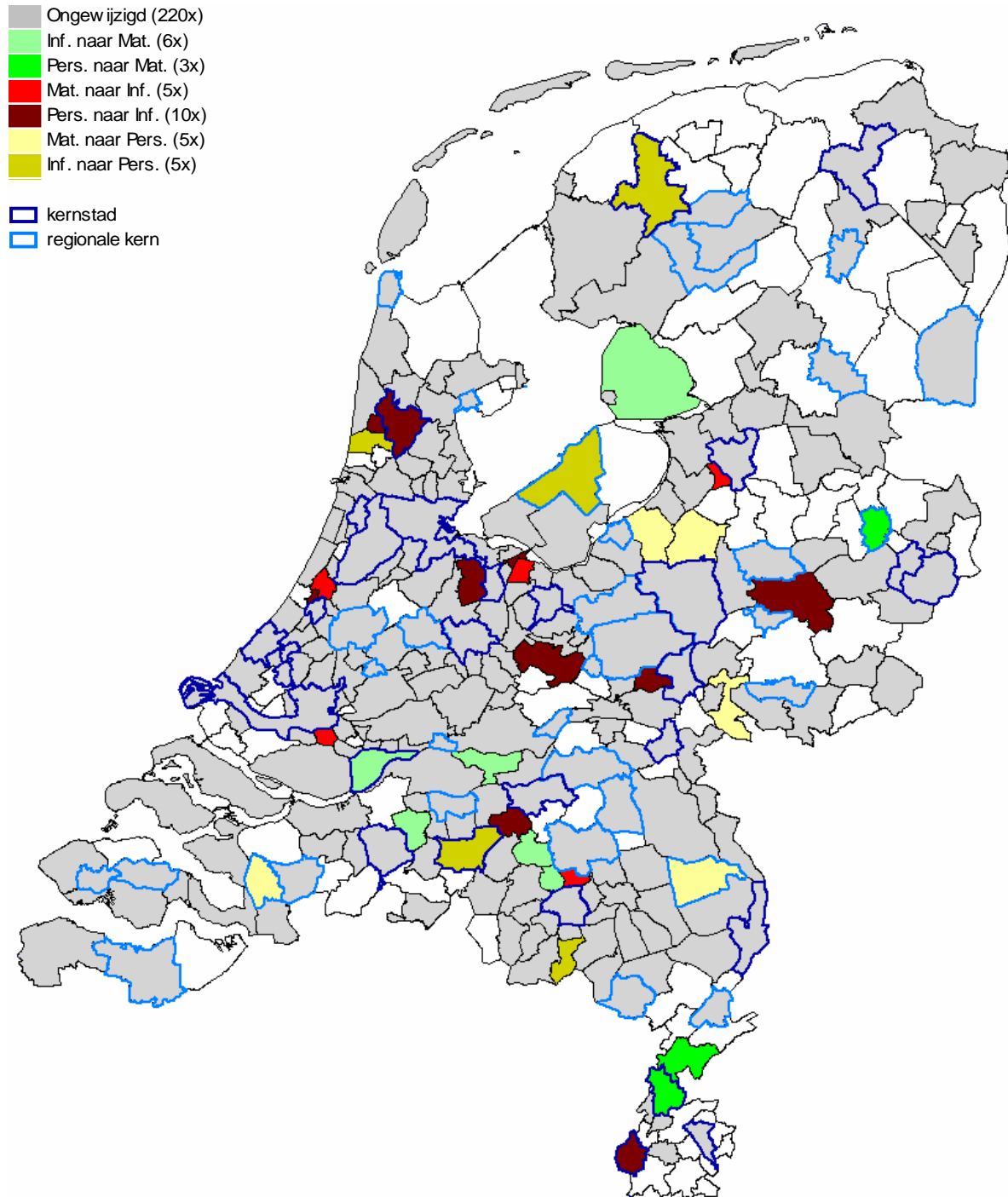
Figuur 1.27a Ontwikkeling specialisatie in materiaal-, informatie- en personengeoriënteerde bedrijvigheid, 2011-2021, alle gemeenten

De 'gele gebieden' (relatief sterke specialisatie in personengeoriënteerde activiteiten) komen weinig voor in de Randstad en direct daaraan grenzende gemeenten. Gemeenten langs de kust, in het middendeel van Noord-Brabant, delen van Zuid-Limburg, gemeenten in Gelderland en delen van Fryslân en vooral Drenthe zijn vaak 'geel gekleurd'. Toerisme vormt vaak een verklaring, maar het kan ook het ontbreken

van materiaal- en informatiegeoriënteerde activiteiten zijn waardoor de personegeoriënteerde activiteiten relatief het hoogst scoren, maar toch een benedengemiddelde score kennen (vergelijk figuur 1.26a en 1.24c). Dat geldt bijvoorbeeld voor diverse gemeenten in Drenthe en Zuid-Limburg.

Figuur 1.27b Ontwikkeling specialisatie in materiaal-, informatie- en personegeoriënteerde bedrijvigheid, 2011-2021, bovengemiddelde specialisatie

Bureau Louter, december 2022

Economische Toplocaties 2022

In tien jaar tijd hebben 286 van de 339 gemeenten dezelfde specialisatie gehouden. Dat is 84.4%. Worden gemeenten waarvoor in 2011 en/of 2021 geen sprake was van een score van 6.5 of meer op minstens één brede economische sector, dan ging het om 220 van 254 gemeenten. Dat is zelfs 86.6%.

Worden alle 339 gemeenten meegeteld, dan zijn er 22 gemeenten richting informatiegeoriënteerde activiteiten verschoven vanuit materiaalgeoriënteerde (9 maal) of personengeoriënteerde activiteiten verschoven. Dat vond vooral plaats in de Randstad en gemeenten in de band daaromheen. Er zijn 21 gemeenten richting materiaalgeoriënteerde activiteiten verschoven. Met uitzondering van enkele gemeenten in de Zuidvleugel van de Randstad, vond dat vooral buiten de Randstad plaats. Slechts tien maal was sprake van een verschuiving richting personengeoriënteerde activiteiten, vooral in de ring rond de Randstad.

Van de 28 kernsteden kenden er zes een verandering in specialisatie, namelijk Leeuwarden en Tilburg (van informatie naar personen), Alkmaar en Maastricht (van personen naar informatie), Dordrecht (van informatie naar materiaal) en Sittard-Geleen (van personen naar materiaal). Er heeft dus vooral uitwisseling tussen informatiegeoriënteerde en personengeoriënteerde activiteiten plaatsgevonden. Van de 33 regionale kernen zijn er slechts vier met een verandering in economische specialisatie, namelijk Bergen op Zoom en Venray (van materiaal naar personen), Lelystad (van informatie naar personen) en Almelo (van personen naar materiaal). Personengeoriënteerde activiteiten winnen hier dus iets terrein, maar het gaat om kleine aantallen.

2 Economische prestaties industrie

Naast de totale bedrijvigheid kan ook aandacht worden besteed aan specifieke economische sectoren. In hoofdstuk 1 is een onderscheid gemaakt naar materiaalgeoriënteerde activiteiten, informatiegeoriënteerde activiteiten en personeengeoriënteerde activiteiten. In dit hoofdstuk gaat de aandacht uit naar een specifiek deel van de materiaalgeoriënteerde activiteiten, namelijk de industrie. Soortgelijke analyses als in dit hoofdstuk kunnen uiteraard ook worden uitgevoerd voor andere economische sectoren.

Er zijn twee typen ranglijsten voor de economische prestaties van gemeenten op het gebied van industrie opgesteld³, namelijk voor de totale industriële bedrijvigheid en voor het midden- en kleinbedrijf (bedrijven met minder dan vijftig banen).

Voor de totale industriële bedrijvigheid is gebruik gemaakt van de volgende drie indicatoren:

- aantal banen in de industrie per duizend inwoners van 18-66 jaar. De bron is het LISA-bestand;
- toegevoegde waarde per duizend inwoners van 18-66 jaar. De scores op deze indicator is door Bureau Louter berekend op basis van een combinatie van gegevens uit het LISA-bestand met verschillende statistieken over toegevoegde waarde van het CBS;
- het aantal startende bedrijven in de industrie per duizend inwoners van 18-66 jaar. De bron hiervoor is de Kamer van Koophandel.

Voor het MKB is gebruik gemaakt van de volgende drie indicatoren:

- aantal banen in de industrie in vestigingen met 2-49 banen per duizend inwoners van 18-66 jaar. De bron is het LISA-bestand;
- toegevoegde waarde in de industrie in vestigingen met minder dan 50 werknemers per duizend inwoners van 18-66 jaar. De scores op deze indicatoren zijn weer berekend door Bureau Louter op basis van gegevens uit het LISA-bestand en gegevens van het CBS;
- aantal zelfstandigen (bedrijven met één werkzame persoon) per duizend inwoners van 18-66 jaar. De bron is het LISA-bestand.

Alle indicatoren zijn berekend door eerst een log-transformatie toe te passen⁴ en vervolgens zogenaamde 'z-scores' te berekenen. Het gemiddelde is bij z-scores gelijk aan nul. De kans op een score hoger dan 2 is ongeveer 2.5%, de kans op een score lager dan 2 ook.

Om tot totaalscores te komen is zowel voor de totale industriële bedrijvigheid als voor het industrieel MKB gebruik gemaakt van gewichten die zijn gebaseerd op een panel van 150 deskundigen en beleidsmedewerkers op het gebied van ruimtelijke economie.

In dit hoofdstuk wordt in de eerste drie paragrafen dezelfde opbouw aangehouden als in hoofdstuk 1, namelijk eerst de ranglijst voor gemeenten (paragraaf 2.1), dan wordt in paragraaf 2.2 ingegaan op verschillen tussen de 47 regio's en vervolgens geeft paragraaf 2.3 zicht op verschillen tussen gemeentetypen. Daar wordt in paragraaf 2.4 nog een beschouwing van ruimtelijke spreidingspatronen aan toegevoegd.

³ Industrie betreft hierbij de sbi-codes 10 tot en met 33 exclusief sociale werkplaatsen.

⁴ De scores zijn op alle indicatoren 'scheef verdeeld' (minder hoge scores dan lage scores). Om extreme uitschieters (die de resultaten in hoge mate kunnen beïnvloeden) te voorkomen zijn daarom log-transformaties toegepast.

2.1 Ranglijsten gemeenten

In figuur 2.1 staat de top-50 ranglijst van de economische prestaties wat betreft de industrie van 339 gemeenten in Nederland. Om na te gaan hoe de positie van de huidige top-50 zich heeft ontwikkeld zijn tevens de posities in 2011 weergegeven. Gemeenten zijn onderverdeeld naar vier typen en naar hun ligging binnen Nederland (zie bijlage II voor beide gebiedsindelingen). In bijlage III staan de posities van alle 339 gemeenten, in alfabetische volgorde. In figuur 2.2 zijn de economische prestaties op de kaart gezet.

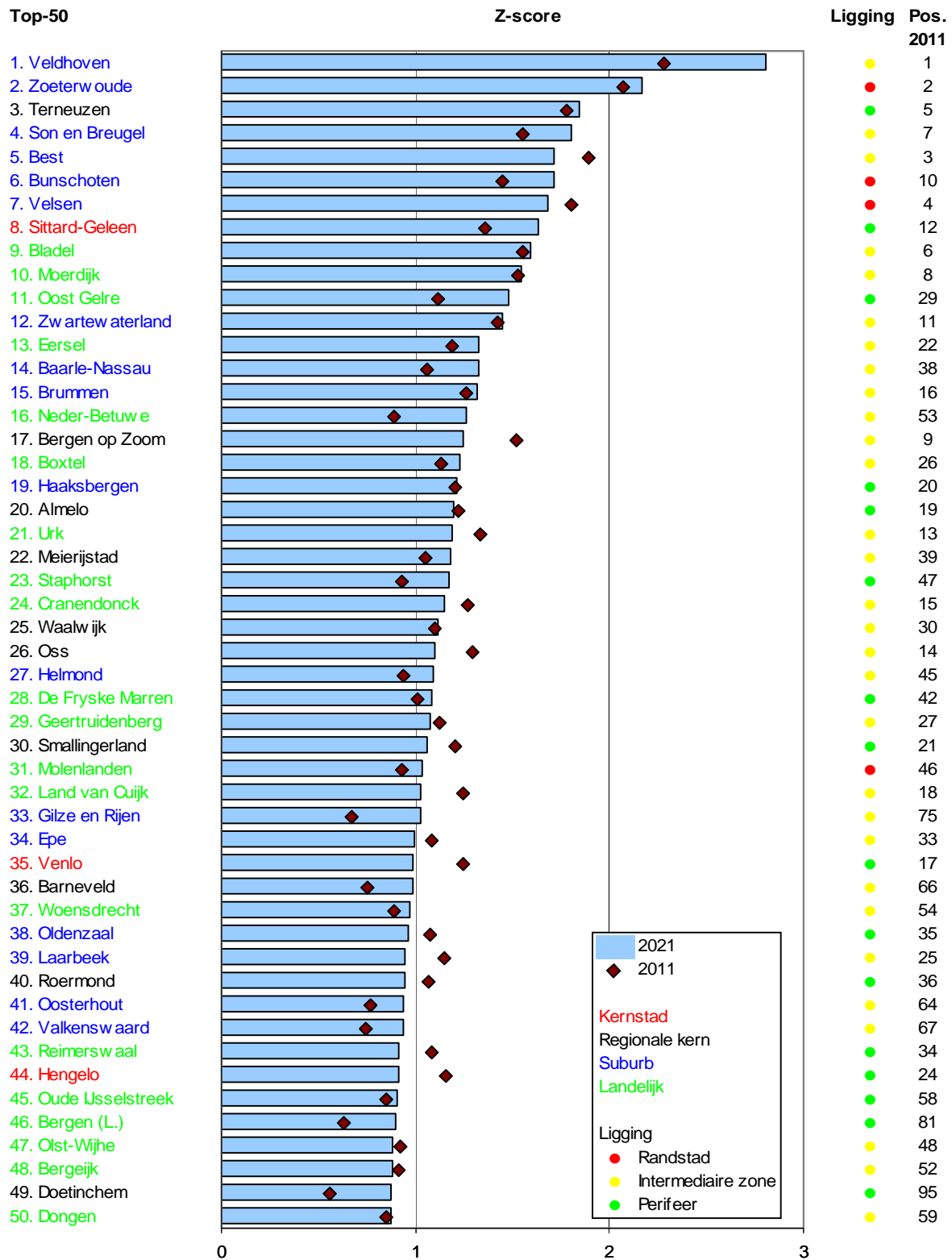
Er zijn zeven regio's met drie of meer gemeenten in de top-50, namelijk Achterhoek, stadsgewest Enschede/Hengelo, Waalwijk e.o., Westelijk Brabant (elk drie maal), Boxtel/Bladel e.o., Oss/Veghel e.o. (elk vier maal) en stadsgewest Eindhoven (zes maal, waaronder drie maal een top-5 notering). Het gaat om vijf Brabantse regio's (waarvan drie uit oostelijk Brabant) en twee oostelijke regio's (Enschede/Hengelo en de Achterhoek). Totaal zijn gemeenten uit stadsgewesten (kernsteden en suburbs) twintig maal vertegenwoordigd in de top-50 (waaronder overigens wel de nummer één en twee).

In de top-50 staan slechts drie (van de totaal 28) kernsteden, namelijk Sittard-Geleen, Venlo en Hengelo (alle in de Nationale Periferie). Relatief (per hoofd van de bevolking) zijn kernsteden dus veelal niet te kenmerken als 'industriesteden'. Terwijl voor de totale bedrijvigheid alle 28 kernsteden bovengemiddeld scoren (zie figuur 1.2), geldt dat wat betreft industrie slechts veertien maal (zie figuur 2.2). Tot de bovengemiddeld scorende kernsteden horen zes van de acht kernsteden in zuidelijk Nederland (Breda en 's-Hertogenbosch zijn de uitzonderingen) en vijf van de zes kernsteden in oostelijk Nederland (met Arnhem als uitzondering). In de Randstad scoren slechts drie van de twaalf kernsteden bovengemiddeld. Regionale kernen zijn tien maal vertegenwoordigd in de top-50, met de hoogste positie voor Terneuzen (op plaats 3) en vervolgens pas op plaats 17 Bergen op Zoom. Van de 33 regionale kernen presteren er 27 bovengemiddeld. Dat is een groter aandeel dan bij de kernsteden. Den Helder (plaats 297) scoort hier het laagst. Suburbane gemeenten staan zeventien maal in de top-50, waaronder zes maal in de top-7. In de top-5 staan drie suburbs van Eindhoven, waaronder de nummer één (Veldhoven). Voor zover de Randstad is vertegenwoordigd in de top-50, gaat het vooral om suburbs (Zoeterwoude, Bunschoten en Velsen; die overigens wel een hoge positie innemen). Twaalf van de zeventien suburbs in de top-50 liggen in de Intermediaire Zone, waarvan negen in Noord-Brabant. Landelijke gemeenten staan twintig maal in de top-50 voor de industrie (ter herinnering: slechts twee maal in de top-50 voor de totale bedrijvigheid - zie figuur 1.1), waaronder dertien gemeenten in de Intermediaire Zone.

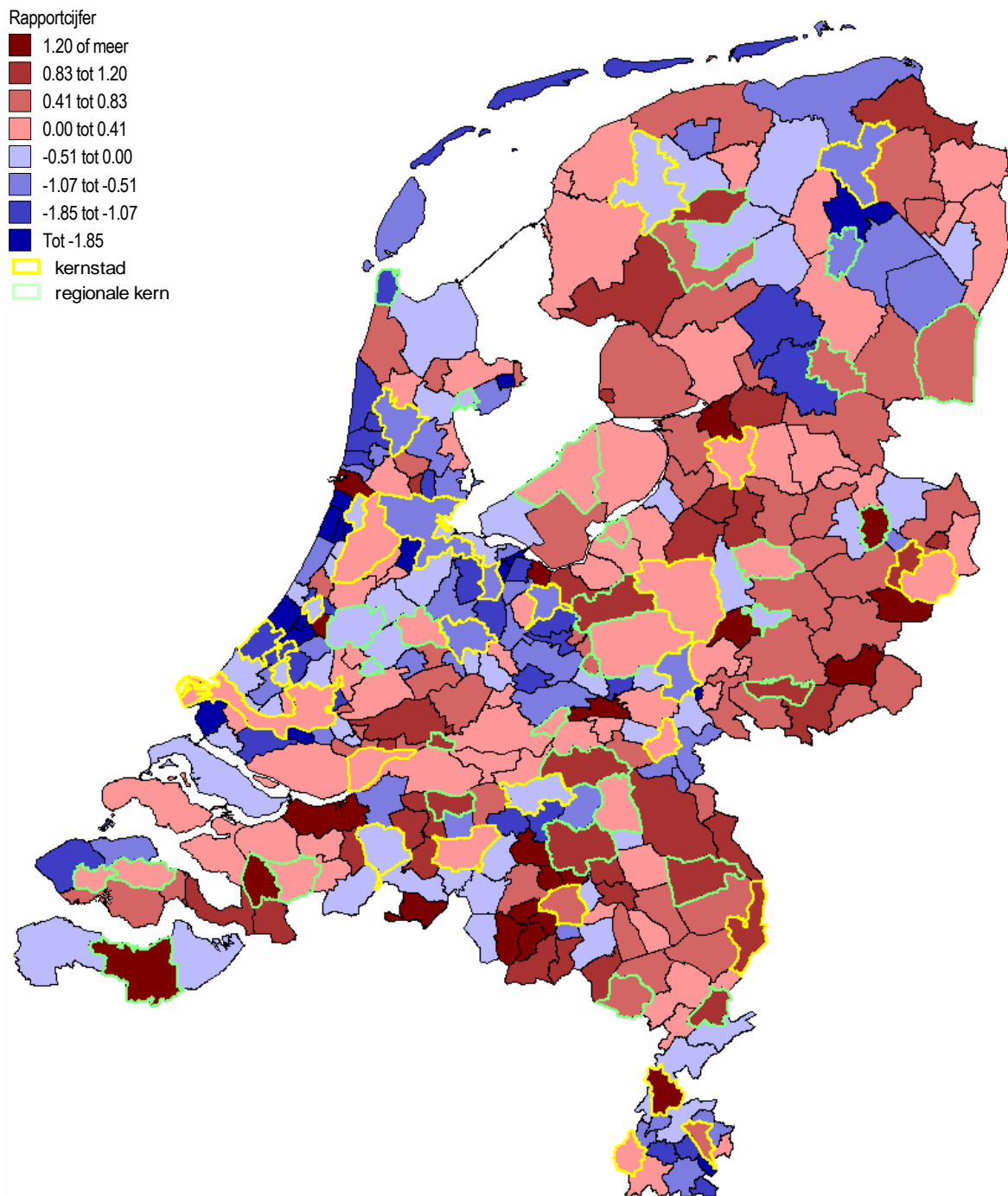
Noord-Brabant levert duidelijk de meeste gemeenten in de top-50 (namelijk 23), op ruime afstand gevolgd door twee oostelijke provincies (Gelderland en Overijssel, beide met zeven gemeenten). Naast Noord-Brabant staan de twee andere zuidelijke provincies vier maal (Limburg) en twee maal (Zeeland) in de top-50. De drie noordelijke provincies staan slechts twee maal in de top-50 (beide in Friesland). Het zuiden is dus 29 maal vertegenwoordigd en het oosten vijftien maal. Het Noorden levert slechts twee gemeenten in de top-50, maar de gehele Randstad (de drie westelijke provincies) ook slechts vier maal (twee maal Zuid-Holland; Utrecht en Noord-Holland beide slechts één maal). De Nationale Periferie is zestien maal vertegenwoordigd in de top-50 en de Intermediaire Zone dertig maal.

Voorbeelden van gemeenten in de top-50 die de afgelopen tien jaar (sinds 2011) vrij sterk zijn gestegen op de ranglijst, zijn Son en Breugel, Oost Gelre, Baarle-Nassau, Neder-Betuwe, Meierijstad, Staphorst, Gilze en Rijen, Barneveld, Valkenswaard, Bergen (Limburg) en Doetinchem. Soms is die groei overigens voornamelijk te danken aan één of twee industriële bedrijven. Gemeenten die juist zijn 'gezakt' op de ranglijst, zijn Bergen op Zoom, Oss, Land van Cuijk en Venlo. Voorbeelden van gemeenten die in 2011 nog in de top-50 stonden, maar in 2021 niet meer zijn Meppel, Weert, Hardinxveld-Giessendam, Venray, Eemsdelta (met Delfzijl) en vooral Uithoorn (van 43 naar 118). Voor de meeste gemeenten in de top-50 geldt overigens dat geen sprake is geweest van heel grote verschuivingen. Zo staan negen gemeenten zowel in de top-10 van 2011 als in de top-10 van 2021 en 39 gemeenten in de top-50 in beide jaren

Figuur 2.1 Economische prestaties top-50 gemeenten, industrie, 2021

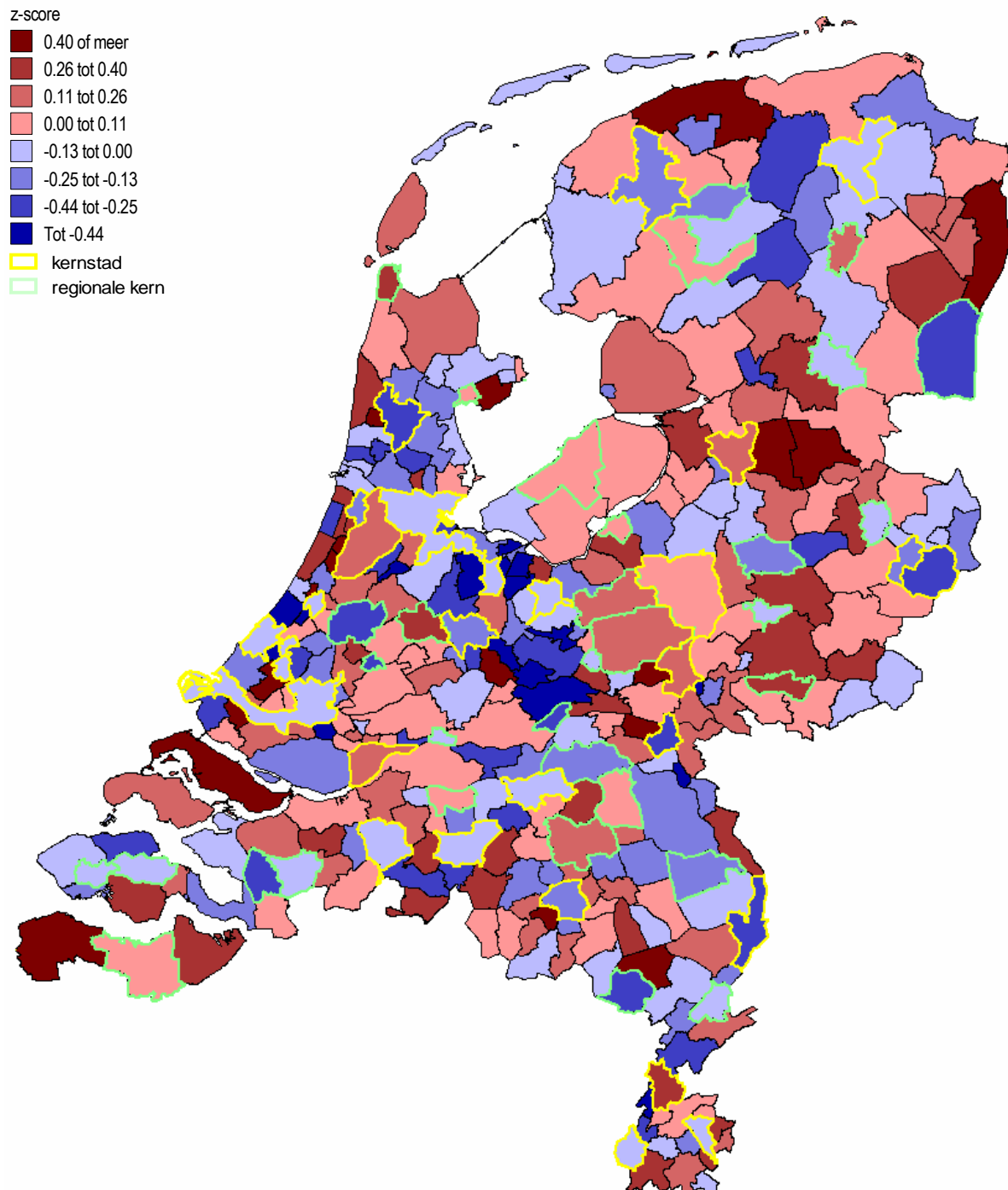

Figuur 2.2 Economische prestaties industrie, gemeenten, totaal, 2021

In figuur 2.3 staat de ontwikkeling van de totaalscores op industrie per gemeente in de periode 2011-2021. Voor de top-50 staan in figuur 2.1 de scores voor 2011 aangegeven (de rode stippen). Er komen geen duidelijke ruimtelijke patronen naar voren. De Noordvleugel van de Randstad (inclusief de regio Alkmaar) valt wat terug (vooral in het oostelijk deel). In wat mindere mate geldt dat ook voor de regio Rotterdam-Den Haag. Zones met een relatief gunstige ontwikkeling zijn vooral in oostelijk Nederland te vinden: in Gelderland (de Veluwe, Arnhem-Nijmegen, de Achterhoek) en in de regio Zwolle.

Figuur 2.3 Ontwikkeling totaalscore industrie, 2011-2021

De top-10 van gemeenten met de sterkste toename van de score bestaat uit Oegstgeest, Houten, Midden-Delfland, Brielle, Ommen, Noardeast-Fryslân, Hillegom, Veldhoven, Lisse en Sluis. Met uitzondering van Veldhoven gaat het hierbij overigens om gemeenten die in 2021 niet in de top-100 staan. De top-10 van gemeenten met de sterkste afname van de score bestaat uit Westervoort, Bunnik, Barendrecht, Wassenaar, Rijswijk, Laren, Stein, Wijk bij Duurstede, Uithoorn en Buren. Veelal stonden deze

gemeenten in 2011 al laag tot zeer laag op de ranglijst. Uitzonderingen zijn het eerder genoemde Uithoorn (van 43 naar 118), alsmede Bunnik (van 63 naar 190) en Stein (van 87 naar 195). Veelal gaat het om kleine gemeenten, zodat toeval (groei/vestiging of juist krimp/vertrek) van een klein aantal bedrijven een grote invloed heeft op de scores. Worden de (grotere) kernsteden in beschouwing genomen, dan blijkt dat er voor slechts zes van de 28 sprake is van een toename van de score, namelijk achtereenvolgens Sittard-Geleen (de enige in de top-100, van 12 naar 8), Haarlemmermeer, Arnhem, Zwolle, Dordrecht en Apeldoorn (met drie kernsteden uit oostelijk Nederland). De vijf kernsteden met de sterkste afname zijn respectievelijk Enschede, Alkmaar, Venlo (van 17 naar 35), Nijmegen en Eindhoven (van 44 naar 74). Van de 33 regionale kernen zijn er dertien met een hogere score in 2021 dan in 2011. De sterkste verbetering kenden Doetinchem en Woerden, de sterkste terugval Weert en Alphen a/d Rijn. Van de 121 landelijke gemeenten resulteerde er voor 75 een hogere score in 2021 dan in 2011 en van de 157 suburbane gemeenten resulteerde er voor 78 een hogere score in 2021.

Specialisaties binnen de industrie

Er bestaan tussen gemeenten verschillen in het type industrie dat er is gevestigd en in de mate van specialisatie. Als voorbeeld is hier uitgegaan van de gemeenten in de top-50. Veldhoven, Zoeterwoude, Best en Velsen kunnen worden beschouwd als typische 'company towns': een groot deel (meer dan tweederde) van het aantal banen in de industrie wordt daar geleverd door één bedrijf, namelijk respectievelijk ASML (de industriële vestiging met het grootste aantal banen in Nederland), Heineken, Philips Healthcare en Tata Steel. Gemeenten waar het grootste industriële bedrijf ook een groot deel van de banen levert zijn Terneuzen (Dow Chemicals), Son en Breugel (Prodrive: een snel groeiende toeleverancier van ASML en Philips Healthcare), Sittard-Geleen (Nedcar), Baarle-Nassau (Koninklijke Drukkerij Em. de Jong), Boxtel (VION), Meierijstad (Vanderlande), Oss (MSD), Smallingerland (Philips), Epe (VMI Holland), Woensdrecht (Fokker Elmo), Laarbeek (Bavaria), Valkenswaard (VDL Bus), Reimerswaal (Lamb-Weston) en Olst-Wijhe (Abbott Biological en Stegeman)⁵. Van deze achttien gemeenten liggen er tien in Noord-Brabant (en zes in zuidoostelijk Brabant). Vaak gaat het bij specialisaties in bepaalde sectoren om metaal, chemie of voeding, maar soms ook om heel specifieke sectoren zoals tapijtindustrie (Zwartewaterland, met name Genemuiden), drukkerijen (een grote drukkerij in Baarle-Nassau) of papierindustrie (Brummen).

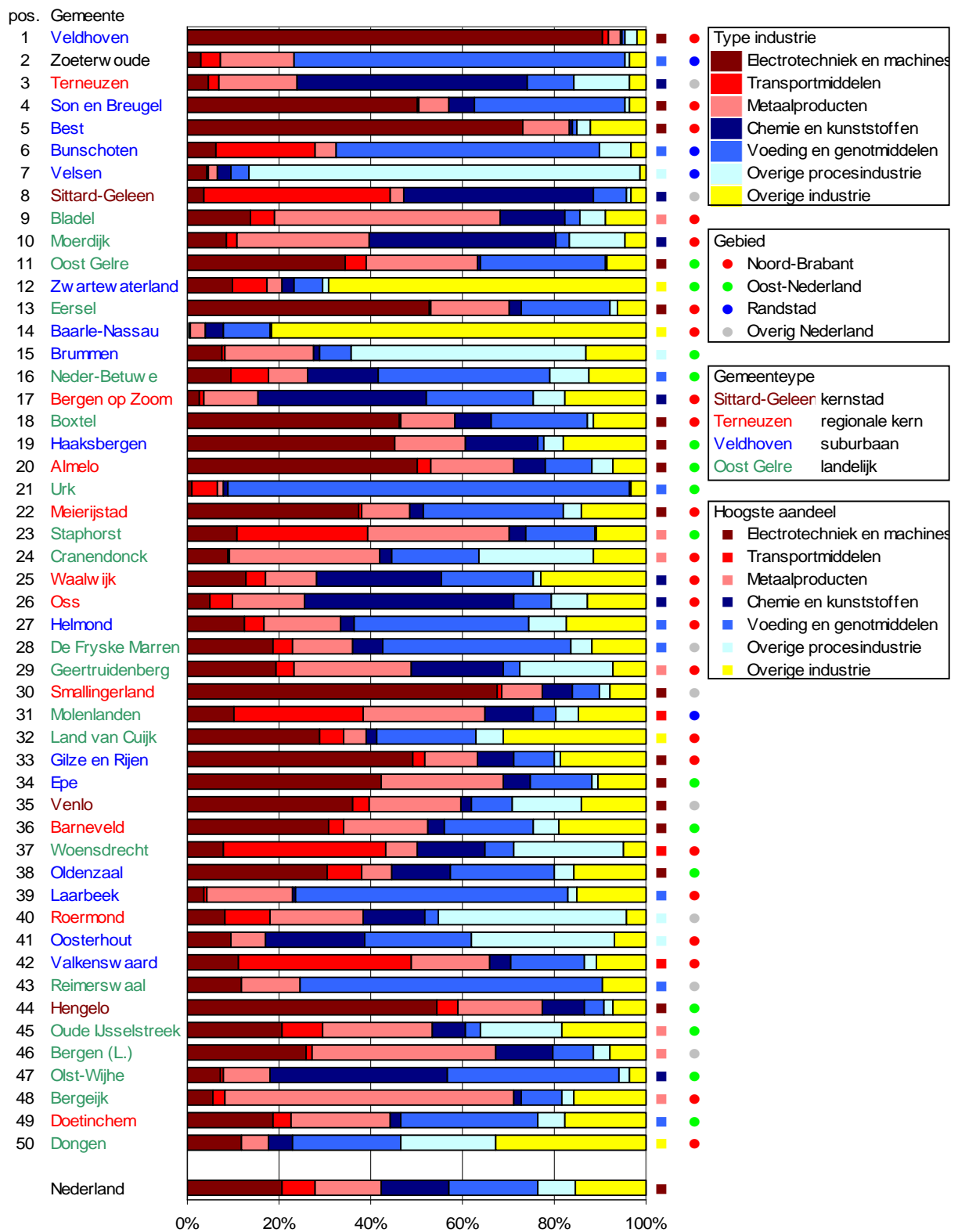
In figuur 2.4 staat, als illustratie voor de top-50 van gemeenten, de verdeling van het aantal banen over zeven economische sectoren, namelijk drie typen binnen de brede industriële sector metalelektro, drie typen binnen de brede industriële sector procesindustrie (inclusief basismetaleindustrie) en overige industrie⁶. Op soortgelijke wijze is figuur 2.5 opgesteld voor de verdeling van de toegevoegde waarde. In tabel 2.1 staan de aandelen van de zeven industriële sectoren in de totale industrie voor het aantal banen en de toegevoegde waarde en is tevens per industriële sector aangegeven voor hoeveel gemeenten in de top-50 het aandeel het hoogst is.

Wanneer het aandeel in de toegevoegde waarde hoger is dan het aandeel in de banen, is sprake van een bovengemiddelde arbeidsproductiviteit (de toegevoegde waarde per werknemer). Dit blijkt het geval te zijn voor Elektrotechniek & machines en Chemie & kunststoffen. Ongeveer gemiddeld scoren Voeding & genotmiddelen en Overige procesindustrie.

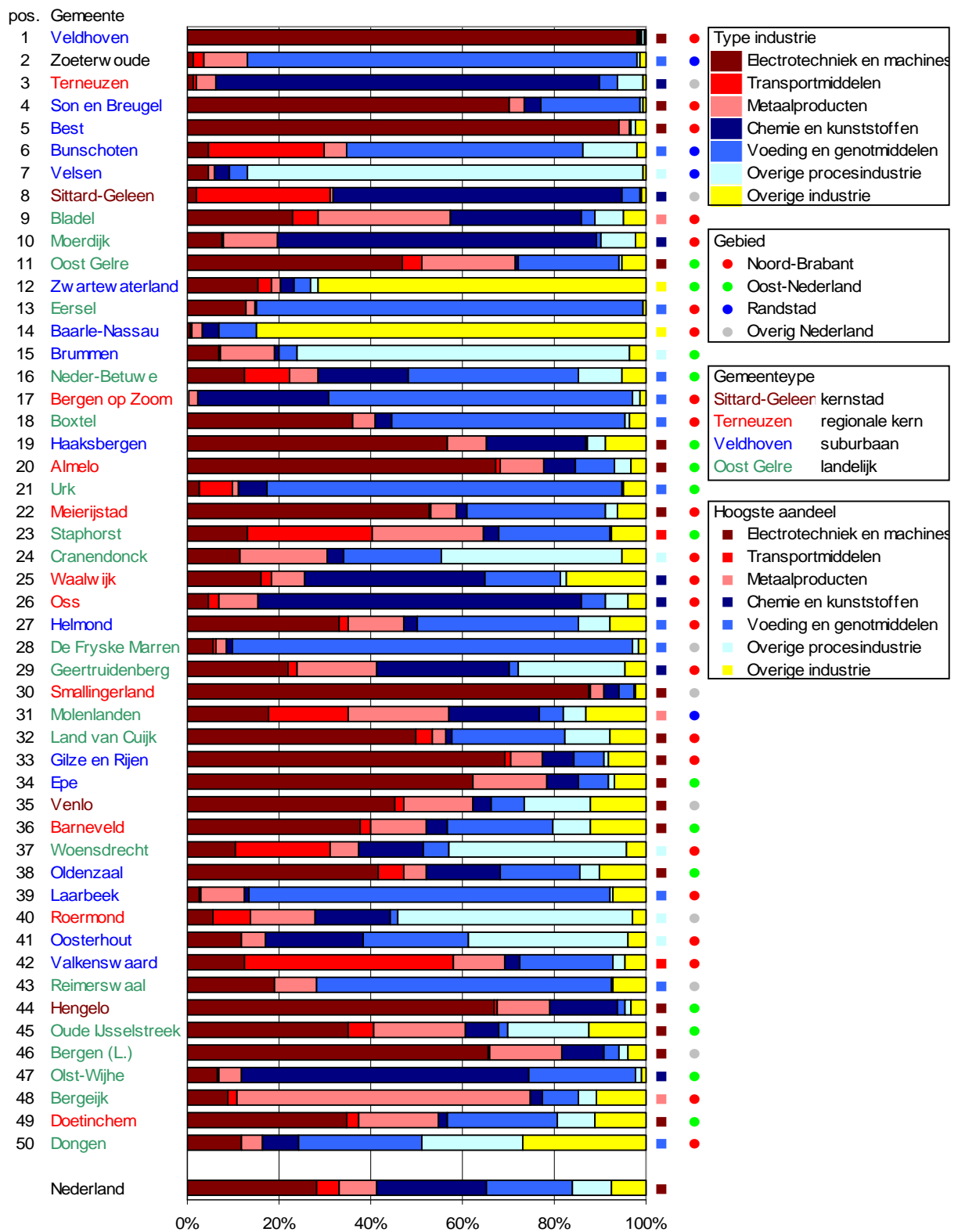
⁵ Informatie over deze grote vestigingen is, naast bureaueennis, onder andere ontleend aan Vastgoeddata.nl.

⁶ De indeling is opgebouwd vanuit de zogenaamde 2-digit sbi-codes. 'Elektrotechniek en machines' bestaat uit elektrotechniek, elektrische apparaten en machines, onder 'Transportmiddelindustrie' vallen onder andere auto-industrie en scheepsbouw. 'Metaalproductenindustrie' is het derde type dat valt onder 'Elektrotechniek en machines'. Tot 'Chemie en kunststoffen' worden gerekend aardolieraffinage, chemie, farmacie en rubber & kunststoffen. 'Voedings- en genotmiddelenindustrie' bestaat uit voedingsmiddelen, dranken en tabak. Onder 'Overige procesindustrie' vallen papier, bouwmaterialen en basismetale. Dan blijven over textiel, kleding & leer, hout, grafisch en de overige typen industrie exclusief SW-bedrijven voor 'Overige industrie'.

Figuur 2.4 Verdeling banen over zeven typen industrie, 2021

Figuur 2.5 Verdeling toegevoegde waarde over zeven typen industrie, 2021

Tabel 2.1 Verdeling banen en toegevoegde waarde over zeven industriële sectoren, Nederland

Industriële sector	Aandeel in totaal industrie (totaal is 100%)		Aantal maal hoogste aandeel	
	Toegevoegde waarde	Banen	Toegevoegde waarde	Banen
Elektrotechniek en machines	28.1%	20.5%	18	16
Transportmiddelen	5.0%	7.3%	2	3
Metaalproducten	8.3%	14.6%	3	7
Chemie en kunststoffen	23.8%	14.8%	7	7
Voeding en genotmiddelen	18.9%	19.4%	12	9
Overige procesindustrie	8.4%	8.1%	6	4
Overige industrie	7.6%	15.4%	2	4

Een benedengemiddelde arbeidsproductiviteit kennen Transportmiddelen, Metaalproducten en Overige industrie. Hier spelen twee factoren een rol. Ten eerste de 'kennisintensiteit' van het productieproces (te herkennen aan het opleidingsniveau van de werknemers). Deze is hoog in Elektrotechniek en machines en deels ook in Chemie en kunststoffen. Ten tweede de 'kapitaalsintensiteit' van het productieproces. Gemeten wordt namelijk de *bruto* toegevoegde waarde. Dat is inclusief afschrijvingen voor kapitaalgoederen (gebouwen, apparaten, installaties en machines). Die zijn vooral hoog in de procesindustrie (waarbij de kennisintensiteit niet altijd hoog is). Industriële sectoren met een benedengemiddelde kennisintensiteit én kapitaalsintensiteit kennen een benedengemiddelde arbeidsproductiviteit. Dat geldt met name voor Metaalproducten en Overige industrie. Voor die sectoren is ook het aantal maal dat een hoogste aandeel wordt gerealiseerd hoger voor het aantal banen dan voor de toegevoegde waarde.

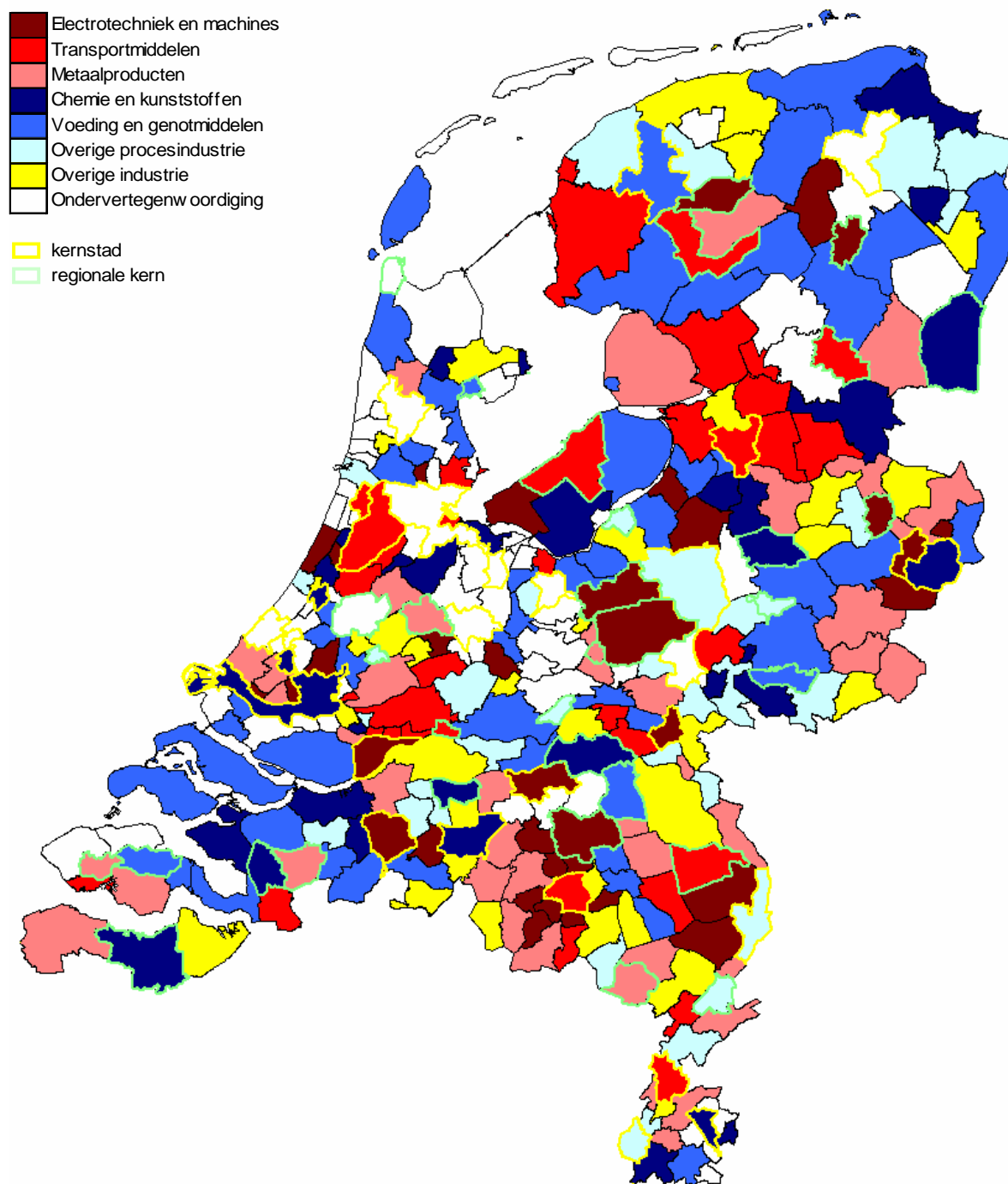
Voor dertien gemeenten uit de top-50 is er sprake van een verschil tussen de sector met het hoogste aandeel in de banen en de sector met het hoogste aandeel in de toegevoegde waarde. De hoogst genoteerde gemeente waarvoor dat geldt is Eersel. Naar banen gerekend levert Elektrotechniek en machines daar meer dan de helft van de industriële banen, maar naar toegevoegde waarde gerekend bedraagt het aandeel van Voeding en genotmiddelen maar liefst 84%⁷. De andere gemeenten waarvoor er sprake is van een verschil in hoogste aandeel zijn Bergen op Zoom, Boxtel, Staphorst, Cranendonck, Geertruidenberg, Molenlanden, Land van Cuijk, Woensdrecht, Oude IJsselstreek, Bergen (L), Doetinchem en Dongen.

In termen van arbeidsplaatsen zijn er in deze top-50 vier gemeenten waar het aandeel van één van de zeven sectoren meer dan tachtig procent is, namelijk Veldhoven (Elektrotechniek en machines), Velsen (Overige procesindustrie), Baarle-Nassau (Overige industrie) en Urk (Voeding en genotmiddelen; met name visserijgerelateerd). In termen van toegevoegde waarde zijn er zelfs negen gemeenten in de top-50 met een aandeel van meer dan tachtig procent voor een industriële sector, namelijk Veldhoven, Best en Smallerland (Elektrotechniek en machines), Zoeterwoude, Eersel en De Fryske Marren (Voeding en genotmiddelen), Terneuzen (Chemie en kunststoffen), Velsen (Overige procesindustrie: basismetaal) en Baarle-Nassau (overige industrie).

In figuur 2.6 is per gemeente de industriële sector op de kaart gezet met de hoogste relatieve vertegenwoordiging in termen van het aantal banen (per duizend inwoners van 18-66 jaar, als index ten opzichte van het nationaal gemiddelde), met een onderverdeling naar zeven sectoren en een onderverdeling naar drie brede typen industrie. Er komen geen heel duidelijke ruimtelijke patronen naar voren. Wel blijkt bij een verdeling naar zeven industriële sectoren (figuur 2.6a) dat in zuidoostelijk Brabant en noordelijk Limburg en rond Sittard-Geleen (de TECH-regio volgens het Boomerangmodel van Bureau Louter - zie figuur 1.25) vaak sprake is van een hoogste relatieve vertegenwoordiging in een sector in de Metalelektro. Dat geldt ook vaak in Overijssel. Een hoogste relatieve vertegenwoordiging in een sector in de Procesindustrie komt vaak voor in het zuidwestelijk deel van Nederland en in Groningen/Drenthe.

⁷ Dat is te danken aan de sigarenfabrieken in Eersel en Duizel. Daarbij moet eraan worden herinnerd dat de gegevens betrekking hebben op medio 2021. Eind september 2021 zijn deze fabrieken echter gesloten.

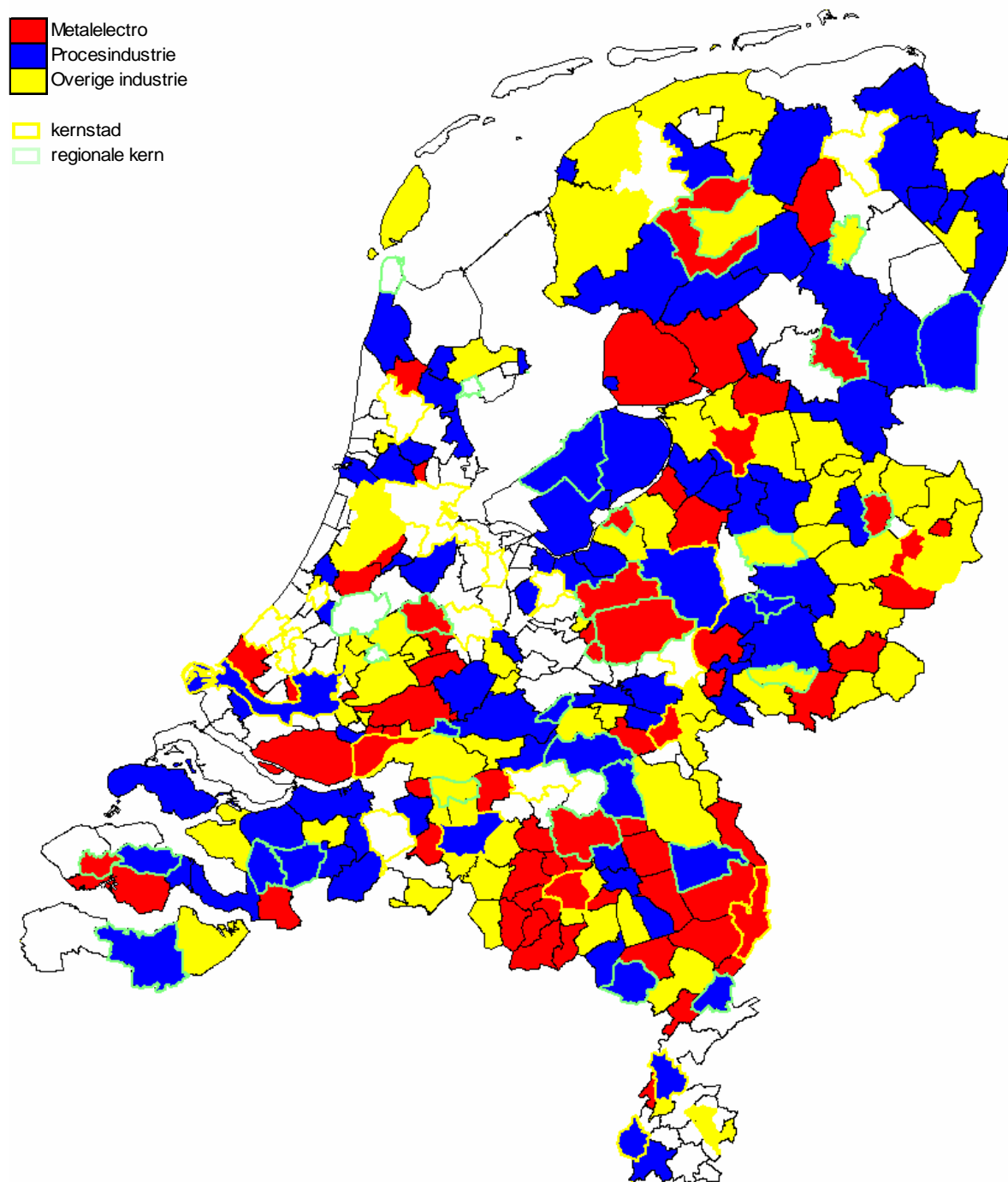
Figuur 2.6 Economische specialisaties in industrie 2021, op basis van aantal banen

a. Zeven typen industrie

Toelichting: Per gemeente is bepaald welk type industrie de hoogste relatieve vertegenwoordiging kent bij een verdeling over zeven sectoren (figuur a) of drie brede sectoren (figuur b). De relatieve vertegenwoordiging is bepaald als het aantal banen per duizend inwoners van 18-66 jaar als index van het nationaal gemiddelde. Indien voor geen enkele industriële sector het aantal banen per duizend inwoners van 18-66 jaar hoger is dan het nationaal gemiddelde, is geen industriële sector toegewezen.

Figuur 2.6 Economische specialisaties in industrie 2021, op basis van aantal banen, vervolg

b. Drie brede typen industrie

Toelichting: Per gemeente is bepaald welk type industrie de hoogste relatieve vertegenwoordiging kent bij een verdeling over zeven sectoren (figuur a) of drie brede sectoren (figuur b). De relatieve vertegenwoordiging is bepaald als het aantal banen per duizend inwoners van 18-66 jaar als index van het nationaal gemiddelde. Indien voor geen enkele industriële sector het aantal banen per duizend inwoners van 18-66 jaar hoger is dan het nationaal gemiddelde, is geen industriële sector toegewezen.

Economische prestaties industrieel MKB

Op soortgelijke manier als voor de totale industriële bedrijvigheid zijn de economische prestaties voor het industrieel MKB bepaald (bedrijven met minder dan vijftig werkzame personen). In figuur 2.7 staat de top-50 van gemeenten, in figuur 2.8 staat het kaartbeeld met de scores per gemeente.

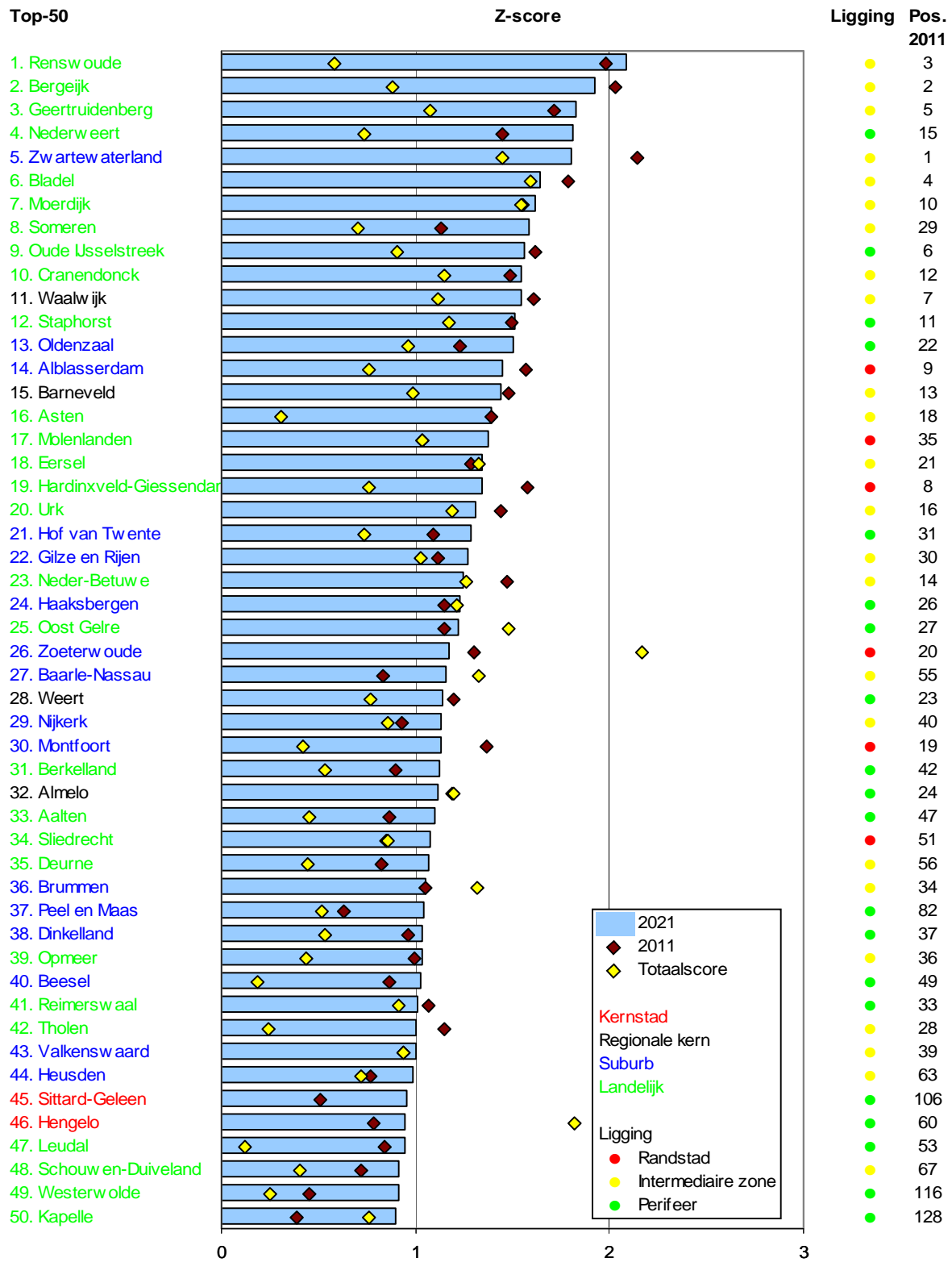
In de top-50 staan maar liefst 28 landelijke gemeenten. Daarnaast zijn de suburbs vertegenwoordigd met zestien gemeenten. Kernsteden staan slechts twee maal in de top-50 (Sittard-Geleen op 45, Hengelo op 46) en regionale kernen vier maal (Waalwijk, Barneveld, Weert en Almelo). Van de zes kernsteden/regionale kernen in de top-50 liggen er vijf in de Nationale Periferie. Van de top-50 gemeenten neemt de Randstad er slechts zes voor zijn rekening, is de Intermediaire Zone 24 maal vertegenwoordigd en de Nationale Periferie twintig maal. Uit figuur 2.8 wordt duidelijk dat vooral in het meest verstedelijkte deel van de Randstad slechts weinig gemeenten bovengemiddeld presteren. In het Groene Hart is dat wel het geval. In het zuiden en oosten van Nederland resulteren overwegend bovengemiddelde scores, met uitzondering van zuidelijk Limburg en de kernsteden in dat gebied (met uitzondering van Hengelo).

Van de 28 kernsteden scoren er slechts vier bovengemiddeld (Hengelo, Haarlemmermeer, Venlo en Sittard-Geleen. Voor de regionale kernen gaat het om 24 van de 33 gemeenten. Regionale kernen kennen dus in het algemeen duidelijk hogere economische prestaties voor het industrieel MKB dan kernsteden. Van de 157 suburbane gemeenten presteren er 70 bovengemiddeld. Naast de regionale kernen scoren ook de landelijke gemeenten vaak bovengemiddeld, namelijk 92 van de 121 maal. Gemeenten in landelijke gebieden (regionale kernen en landelijke gemeenten) kennen dus in het algemeen hogere economische prestaties in het industrieel MKB dan gemeenten in stadsgewesten (kernsteden en suburbs).

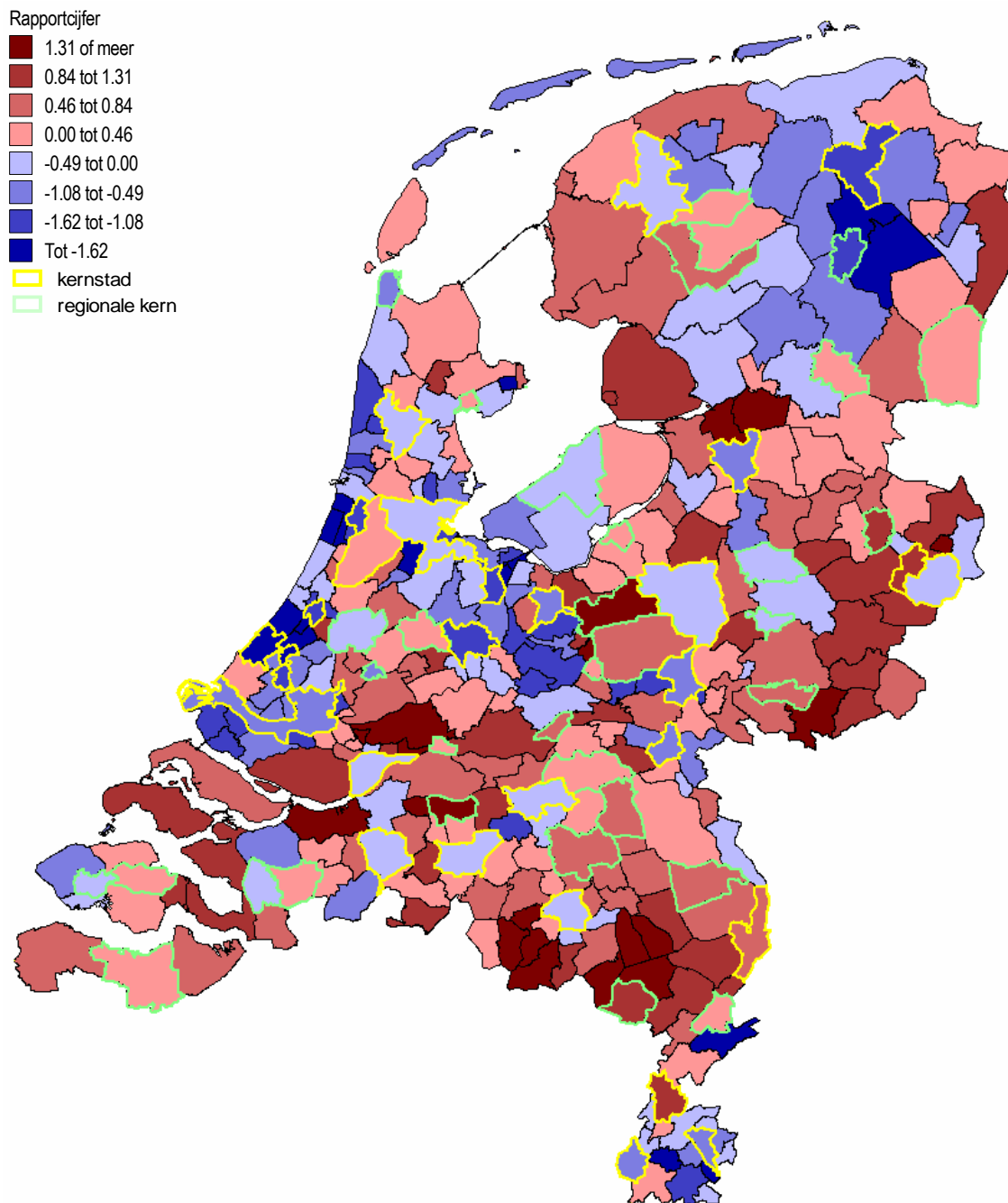
In figuur 2.9 staan de wijzigingen in scores op het industrieel MKB in de periode 2011-2021. Voor de top-50 kan dat ook worden afgeleid uit figuur 2.7, omdat daar ook de score voor 2011 is weergegeven. Daaruit blijkt dat top-50 gemeenten met een duidelijke verbetering in score zijn Nederweert, Someren, Oldenzaal, Molenlanden, Hof van Twente, Baarle-Nassau, Nijkerk, Berkelland, Aalten, Sliedrecht, Deurne, Peel en Maas, Heusden, kernstad Sittard-Geleen, Schouwen-Duiveland, Westerwolde en Kapelle. Een duidelijke terugval kenden Zwartewaterland (op de ranglijst ook gedaald van 1 naar 5), Hardinxveld-Giessendam, Neder-Betuwe en Montfoort. Wat betreft de stijging of daling in positie op de ranglijst, komen uiteraard dezelfde gemeenten naar voren. Opvallend zijn hier vooral Nederweert (van 15 naar 4), Someren (van 29 naar 8), Molenlanden (van 35 naar 17), Baarle-Nassau (van 55 naar 27; de hoogste nieuwe 'binnenkomer' in de top-50), Peel en Maas (van 82 naar 37), Sittard-Geleen (van 106 naar 45), Westerwolde (van 166 naar 49) en Kapelle (van 128 naar 50). In totaal zijn elf gemeenten nieuw verschenen in de top-50, vooral in de staart van de ranglijst. Er zijn dus ook elf gemeenten verdwenen (met tussen haakjes soms aangegeven de posities in 2011 en 2021), namelijk Son en Breugel (van 17 naar 84), Wormerland, Scherpenzeel, Epe, Heeze-Leende (van 41 naar 88), Bronckhorst, Wijchen, Zaltbommel, Nuenen c.a (van 46 naar 81), Barendrecht (van 48 naar 136) en Maasdriel.

In figuur 2.7 staat ook de positie die een gemeente inneemt op de ranglijst voor de totale industrie (de gele stippen). Veelal liggen de scores voor de totale industrie in de top-50 lager dan voor het industrieel MKB. Uitzonderingen zijn (vooral) Zoeterwoude en Hengelo en daarnaast Oost Gelre, Brummen, Almelo en Neder-Betuwe. Opvallend zijn de grote verschillen in positie tussen de totale industrie en het MKB op de ranglijst (vergelijk de figuren 2.6 en 2.7, aangevuld met informatie uit de volledige ranglijst). Zeker niet alle gemeenten met veel industriële bedrijvigheid kennen ook een omvangrijk industrieel MKB. Voorbeelden zijn de 'company towns' Veldhoven (1 op de totale ranglijst, 129 voor het MKB), Best (5 respectievelijk 151) en Velsen (7 respectievelijk 225). ASML, Heineken en Tata Steel kopen overigens wel degelijk ook in bij het MKB, maar dat behoeven geen bedrijven te zijn die in de eigen gemeente zijn gevestigd. Andere voorbeelden uit de top-50 voor de totale industrie met slechts een bescheiden vertegenwoordiging van het industrieel MKB zijn Terneuzen, Bergen op Zoom, Boxtel, Oss, Helmond, Smalingerland en Land van Cuijk. In totaal zijn er vijftien gemeenten in de top-50 voor de totale industrie die geen positie in de top-100 van het industrieel MKB realiseren, waaronder negen Brabantse.

Figuur 2.7 Economische prestaties top-50 gemeenten, MKB industrie, 2021

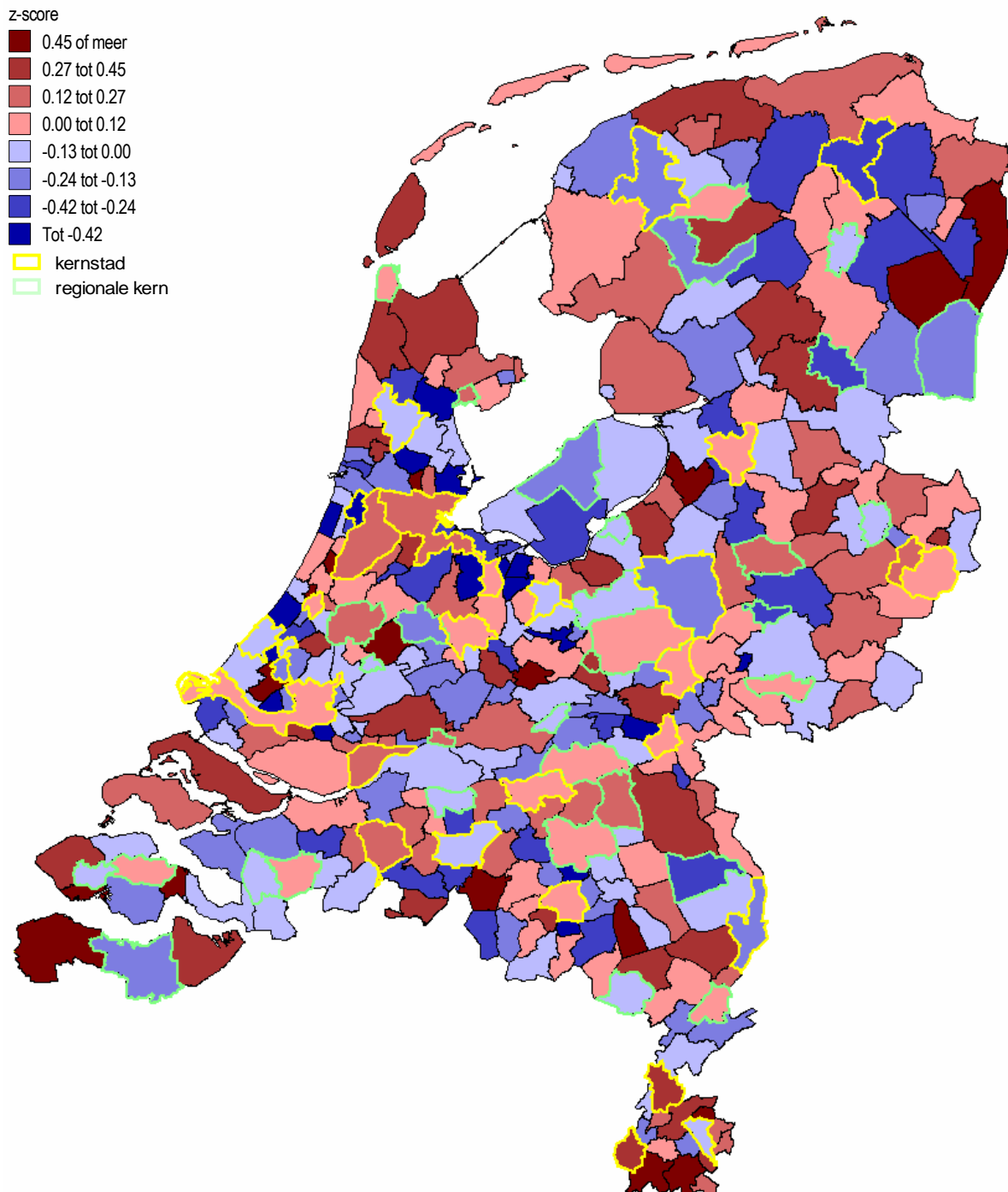

Figuur 2.8 Economische prestaties industrie, gemeenten. MKB, 2021

Maar ook situaties waarbij een hoge score op het industrieel MKB niet samengaat met een hoge positie in de ranglijst voor de totale industrie komen voor. Duidelijke voorbeelden die zichtbaar zijn in de top-50, zijn Bergeijk en Geertruidenberg, alsmede (in wat mindere mate) Oude IJsselstreek, Oldenzaal en Barneveld. Niet zichtbaar zijn gemeenten die hoog staan op de ranglijst voor het industrieel MKB, maar geen positie in de top-50 voor de totale industrie innemen. Het meest opvallende voorbeeld is Renswoude, met een eerste plaats op de ranglijst voor het industrieel MKB, maar 'slechts' plaats 86 op de ranglijst voor de totale industrie.

Figuur 2.9 Ontwikkeling score MKB industrie, 2011-2021

Renswoude heeft iets meer dan 5 duizend inwoners, maar op het lokale bedrijventerrein Groot Overeem zijn diverse kleine en middelgrote industriële bedrijven gevestigd, met name in de metaalproductenindustrie en daarnaast diverse kleine bedrijven in interieurbouw. In totaal gaat het, volgens gegevens van Stichting LISA, om 292 banen in het industrieel MKB. Per duizend inwoners van 18-66 jaar is dat bijna vier maal meer dan het nationaal gemiddelde. In verhouding tot het aantal inwoners

zijn er dus in Renswoude veel banen in het industrieel MKB, maar in absolute zin gaat het om een bescheiden aantal banen. De opvallende clustering in een aantal specifieke industriële sectoren hangt waarschijnlijk samen met het feit dat personeelsleden bij bedrijven 'het vak leren' en vervolgens voor zichzelf beginnen, waarbij zij het bedrijf liefst vestigen in hun woonplaats. Sommige van die bedrijven groeien vervolgens door. Andere gemeenten met zeer hoge posities op de ranglijst voor het industrieel MKB, maar geen posities in de top-50 voor de totale industrie zijn Nederweert (nummer 4 voor het industrieel MKB, nummer 69 voor de totale industrie), Someren (respectievelijk plaats 8 en 74) en buurgemeente Asten (respectievelijk plaats 16 en 140).

2.2 Ranglijsten regio's

Voor de 22 stadsgewesten en 25 landelijke/suburbane regio's staan de totaalscores in figuur 2.10. Tevens staan daarin de score (met een stip) en de positie in 2011. Hoewel stadsgewesten op nummer 1 en 2 staan is toch slechts voor zes van de 22 stedelijke regio's sprake van een bovengemiddelde score. Drie maal gaat dat om een stadsgewest in de Nationale Periferie en ook drie maal om een stadsgewest in de Intermediaire Zone. Met uitzondering van stadsgewest Rotterdam (plaats 27) bevinden de grootstedelijke regio's zich in de staart van de ranglijst.

Behalve nummer 5 (Westelijk Brabant) wordt de totale top-6 gevormd door een gebied in zuidoostelijk Nederland, bestaande uit de stadsgewesten Eindhoven (nummer 1), Sittard-Geleen (nummer 2) en Venlo (nummer 6) en de landelijke gebieden Boxtel/Bladel e.o. en Oss/Veghel e.o. Slechts Roermond/Weert e.o. blijft hier iets bij achter, maar deze regio scoort toch nog een prima twaalfde plaats. Dit is het 'industriële powerhouse' van Nederland, met ook veel 'high-tech industrie'. Dat gebied komt overeen met de TECH-regio volgens het Boomerangmodel van Bureau Louter uit 1991 (zie figuur 1.25). Aan de andere kant van het spectrum staat de Noordvleugel van de Randstad, met vijf regio's bij de laagste zeven op de ranglijst. De sterke economische positie voor de totale bedrijvigheid is in dit gebied niet aan industrie, maar aan andere economische sectoren te danken (met name kennisintensieve diensten en transport & distributie).

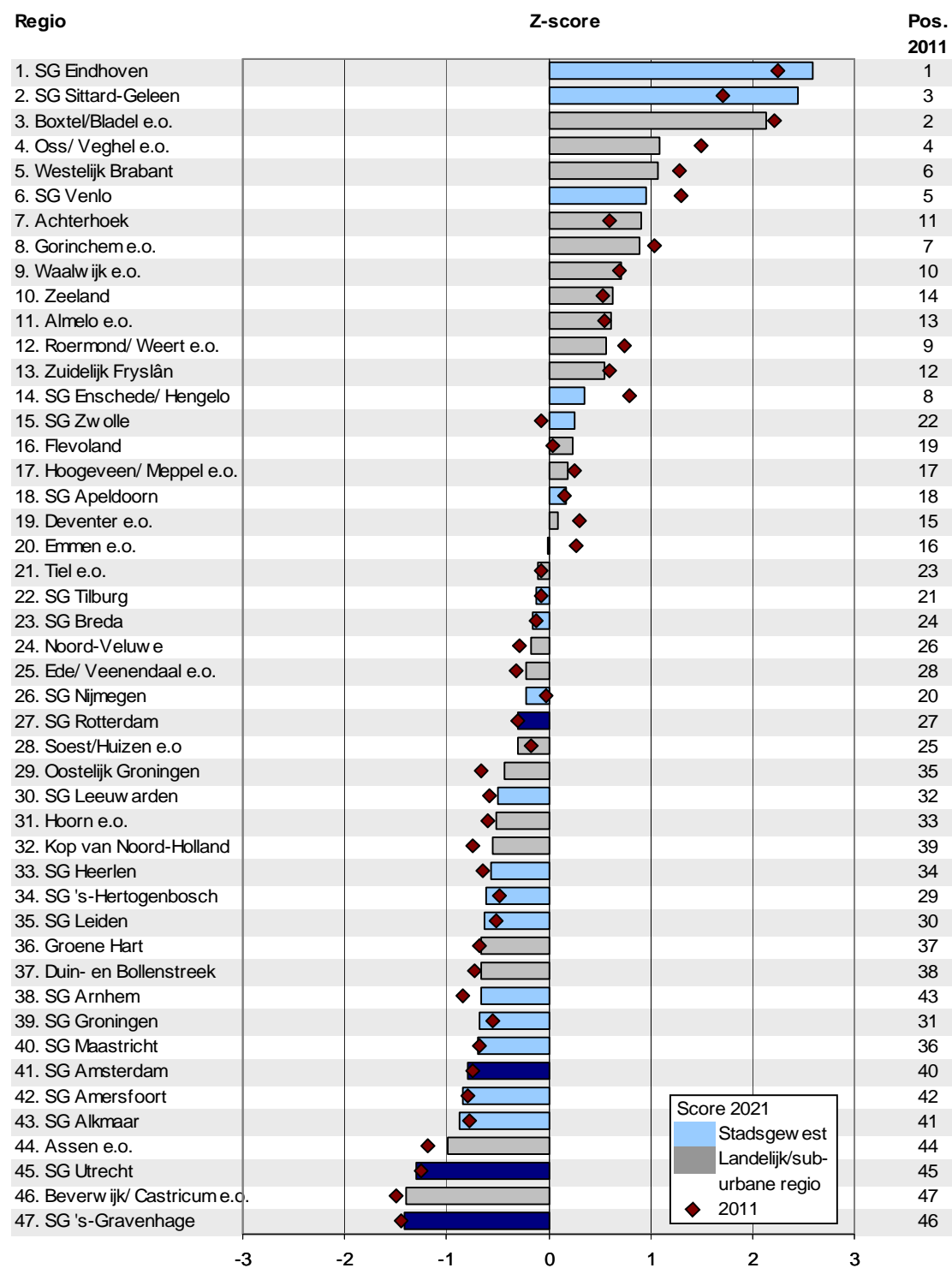
Op de kaart (zie figuur 2.11) verschijnen twee zones met bovengemiddeld scorende regio's, namelijk het eerder genoemde zuidoostelijk gebied en een 'oostelijk gebied', met Overijssel als kern, aangevuld met oostelijk Gelderland (stadsgewest Apeldoorn en Achterhoek), Flevoland, Hoogeveen/Meppel en zuidelijk Friesland. Daarbuiten scoren Gorinchem/Waalwijk en Zeeland/West-Brabant nog bovengemiddeld. De gehele Randstad scoort benedengemiddeld (met uitzondering van Gorinchem en omgeving, aan de rand van de Randstad). Na Gorinchem en omgeving neemt binnen de Randstad stadsgewest Rotterdam de hoogste positie in. Stadsgewest Den Haag is rode lantaarn drager in de ranglijst.

De ranglijst is in hoge mate stabiel tussen 2011 en 2021: slechts de Achterhoek en Zeeland zijn in de top-10 doorgedrongen (van 11 naar 7 respectievelijk van 14 naar 10), terwijl slechts Roermond/Weert e.o. en stadsgewest Enschede/Hengelo daaruit zijn verdwenen (van 9 naar 12 respectievelijk van 8 naar 14). Regio's die minstens drie plaats zijn gestegen op de ranglijst zijn stadsgewest Zwolle, Kop van Noord-Holland, Oostelijk Groningen, stadsgewest Arnhem, Achterhoek, Zeeland, Flevoland en Ede/Veenendaal. Drie of meer plaatsen gedaald op de ranglijst zijn stadsgewest Groningen, stadsgewest Nijmegen, stadsgewest Enschede/Hengelo, stadsgewest Leiden, stadsgewest Maastricht, Deventer e.o., Emmen e.o., Roermond/Weert e.o. en Soest/Huizen e.o.

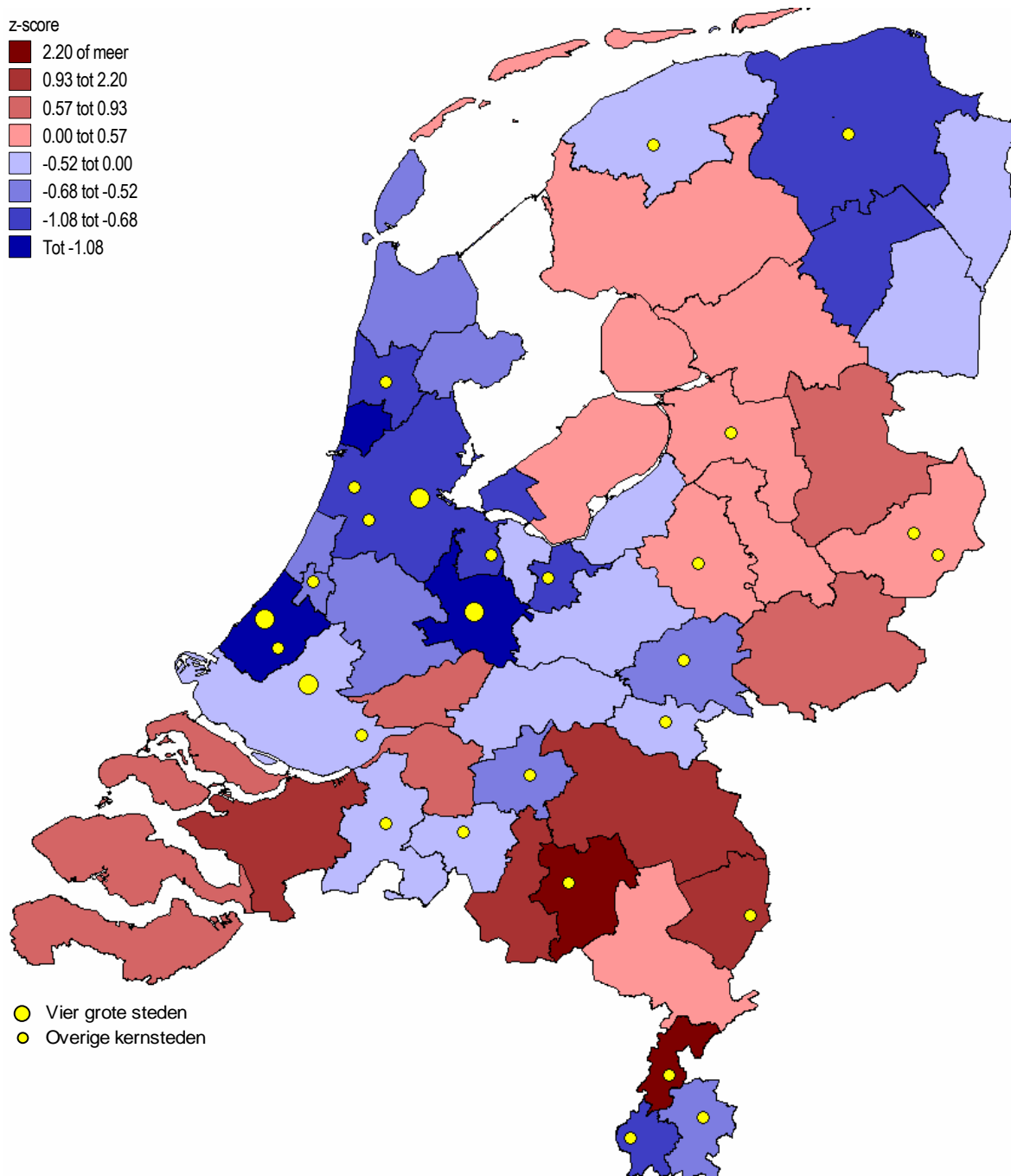
In figuur 2.12 staat de ontwikkeling van de score op de economische prestaties voor de industrie. Voor 22 regio's was sprake van een toename van de score, voor 25 van een afname. De top-5 van regio's met de sterkste ontwikkeling van de score op de industrie in de periode 2011-2021 wordt gevormd door de stadsgewesten Sittard-Geleen, Eindhoven en Zwolle (gestegen van 22 naar 15) en de landelijke gebieden Achterhoek en Oostelijk Groningen. Opvallend is dat in het zuidoosten (de TECH-regio) de twee regio's met de sterkste groei liggen, maar dat daar in de overige regio's sprake was van een (soms aanzienlijke) afname van de score. De vijf regio's met de sterkste afname zijn stadsgewest Enschede/Hengelo,

Oss/Veghel e.o., stadsgewest Venlo, Emmen e.o. en Westelijk Brabant. In de Randstad ligt de ontwikkeling veelal rond het gemiddelde, met wat meer afnames dan toenames.

Figuur 2.10 Economische prestaties totaalscore industrie, regio's, 2021

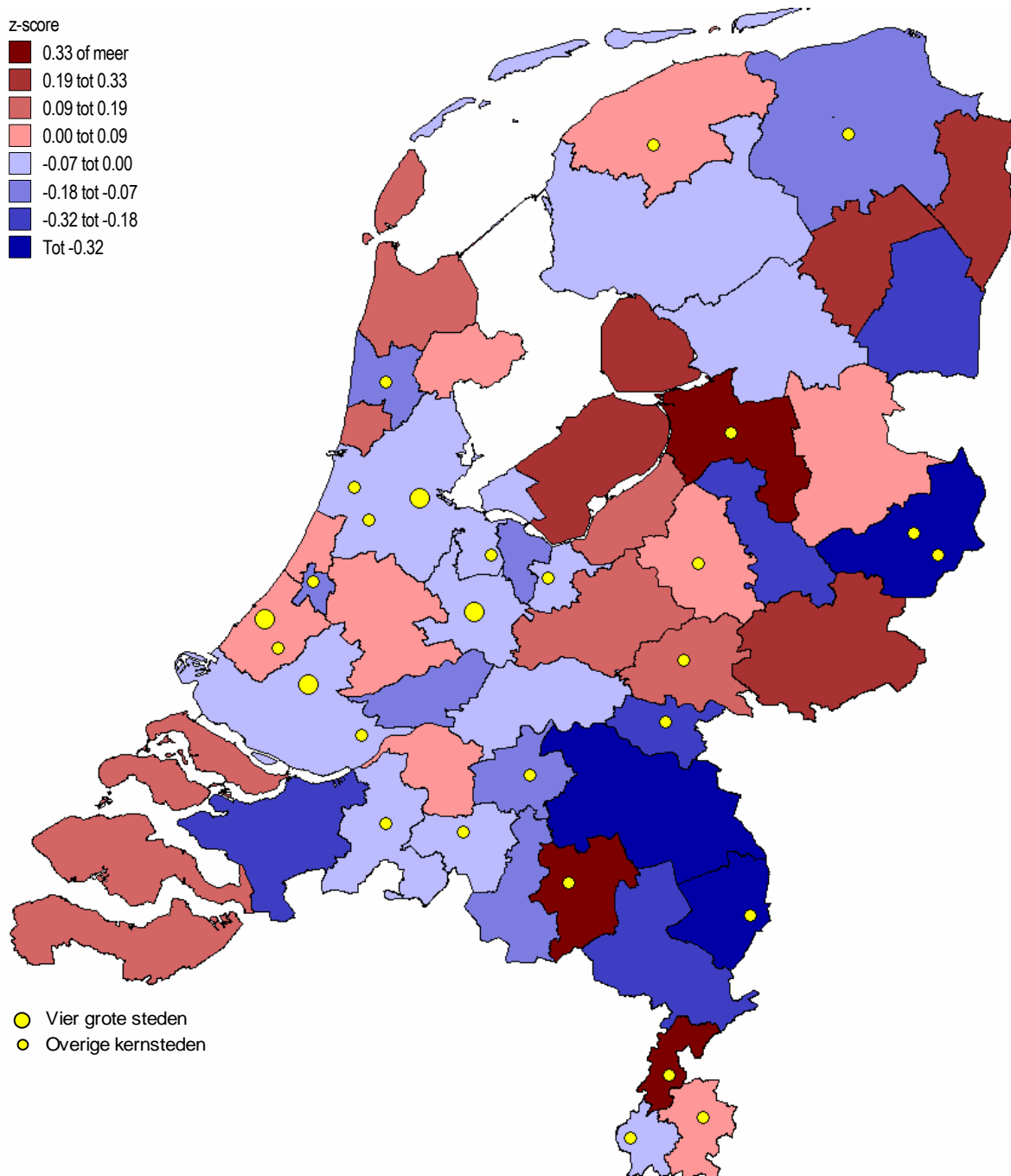
Figuur 2.11 Economische prestaties industrie, regio's, totaal, 2021

Economische prestaties industrieel MKB

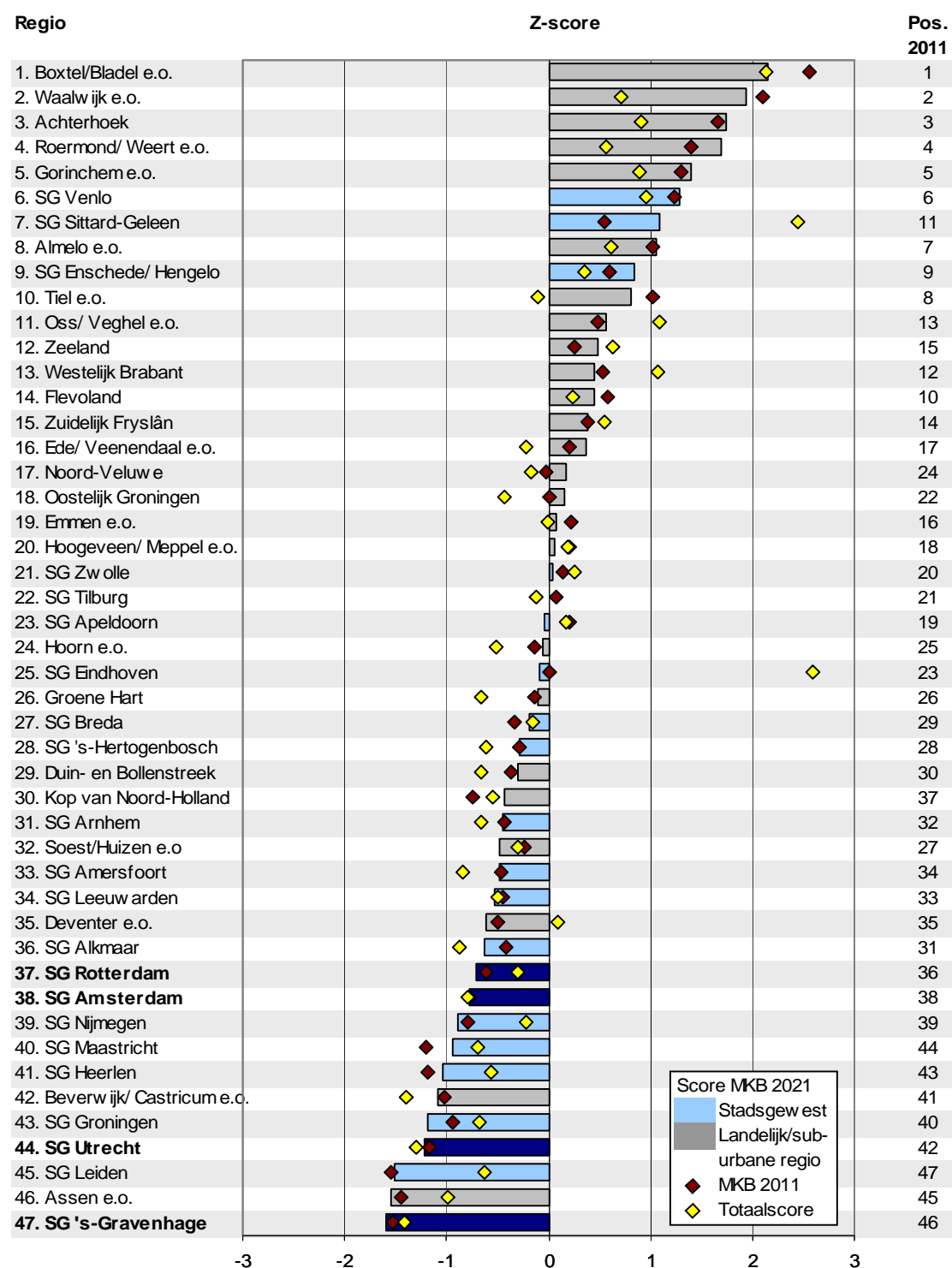
Het industrieel MKB is duidelijk vooral buiten de stadsgewesten sterk vertegenwoordigd (zie figuur 2.13). In de top-20 staan maar liefst zeventien 'landelijke gebieden'. Slechts de stadsgewesten Venlo, Sittard-Geleen en Enschede/Hengelo bezetten plaatsen in de top-10. Van de benedengemiddeld scorende regio's is stadsgewest Eindhoven het meest opvallend ('slechts' plaats 25). Mogelijk bevinden de MKB-toeleveranciers in de industrie aan de grote industriële bedrijven in stadsgewest Eindhoven zich vooral in aangrenzende regio's als Boxtel/Bladel e.o. en Roermond/Weert e.o. Opvallend hoog op de ranglijst staan ook landelijke gebieden als de Achterhoek en Waalwijk/Gorinchem/Tiel.

Figuur 2.12 Ontwikkeling economische prestaties industrie, regio's, totaal, 2011-2021

Met uitzondering van Westelijk Brabant/Zeeland vormen de regio's met bovengemiddelde scores een aaneengesloten gebied in het zuidoosten, oosten en noorden van Nederland, met als 'gaten' in dit gebied vooral stadsgewesten (Maastricht/Heerlen, Eindhoven, 's-Hertogenbosch, de Gelderse steden Apeldoorn, Arnhem en Nijmegen, Leeuwarden en Groningen/Assen; zie figuur 2.14). Evenals voor de totale industrie scoort het industrieel MKB in de Randstad overall benedengemiddeld (opnieuw met uitzondering van Gorinchem en omgeving).

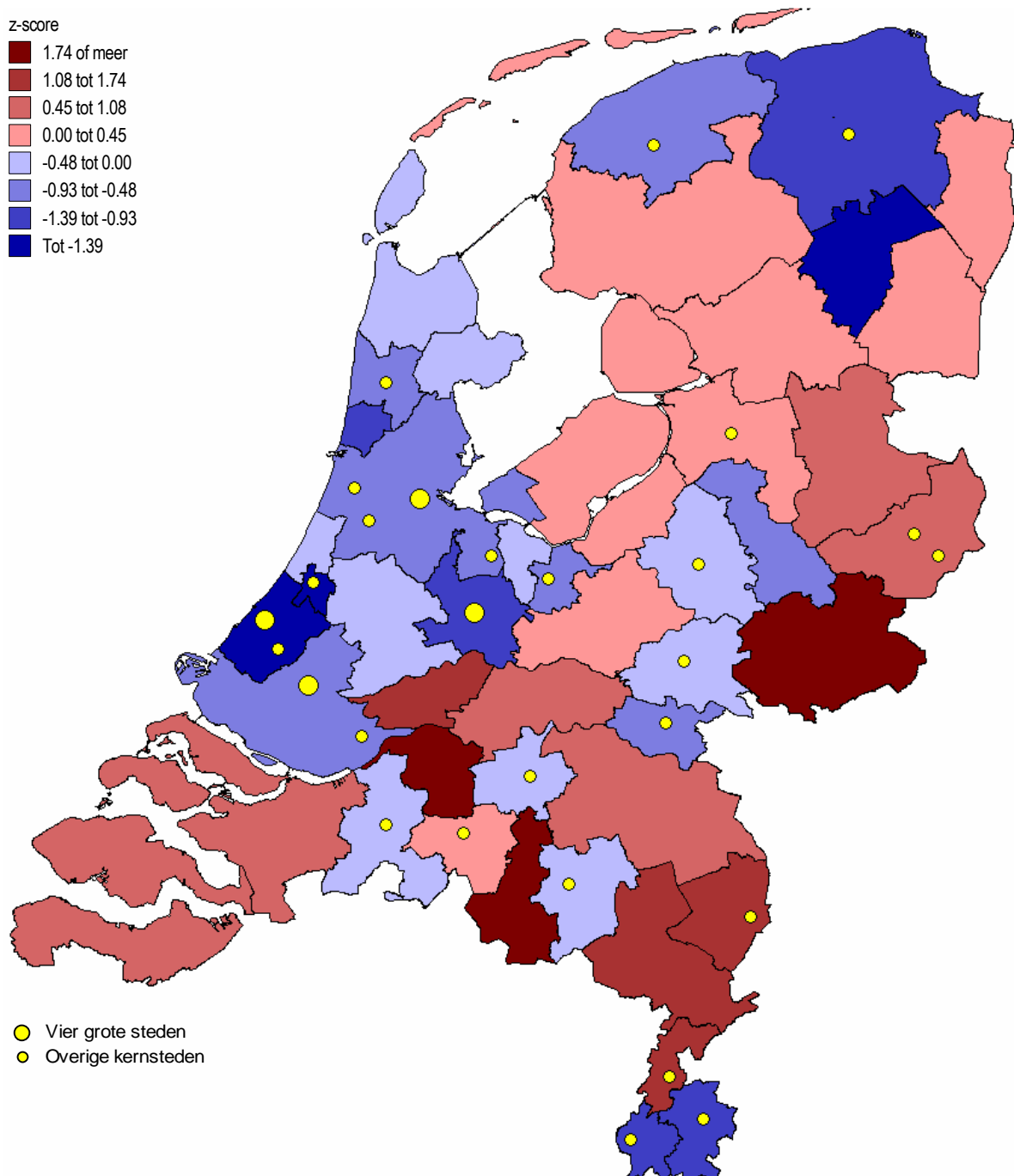
Figuur 2.13 Economische prestaties MKB industrie, regio's, 2021

In figuur 2.13 zijn met gele stippen de scores voor de totale industrie weergegeven. Daaruit blijkt dat de scores voor de totale industrie in stadsgewest Sittard-Geleen en vooral stadsgewest Eindhoven duidelijk hoger zijn dan voor het industrieel MKB. In wat mindere mate geldt dat onder andere ook voor

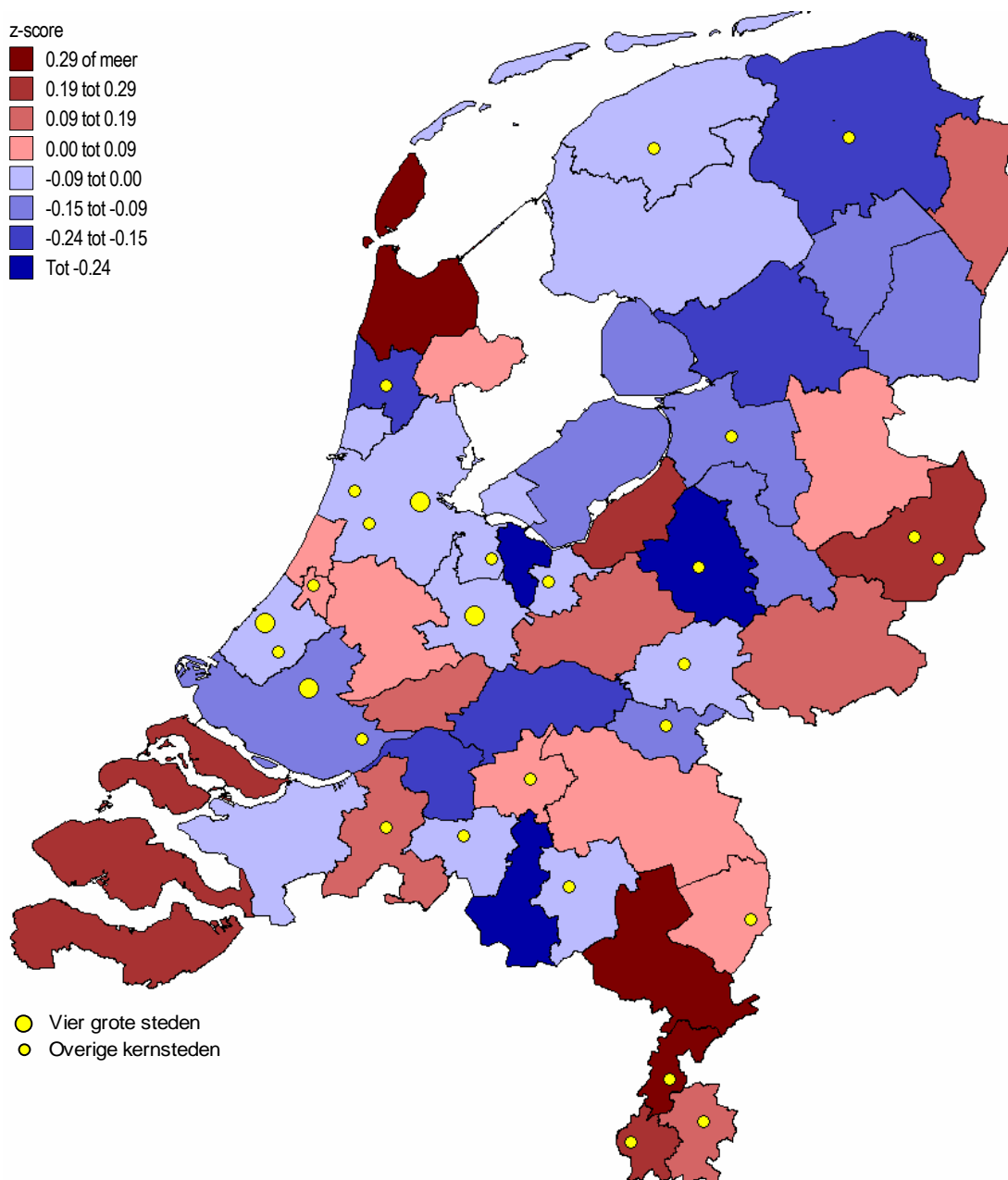
Oss/Veghel e.o., Westelijk Brabant, Deventer e.o., de stadsgewesten Nijmegen, Heerlen, Groningen en Leiden. Andersom ligt de score voor het industrieel MKB juist duidelijk hoger dan voor de totale industrie in Waalwijk e.o., Achterhoek, Roermond/Weert e.o. Tiel e.o. en in wat mindere mate in andere landelijke gebieden als Gorinchem, Almelo, Ede/Veenendaal, Noord-Veluwe, Oostelijk Groningen, Hoorn e.o. en Groene Hart, alsmede in de stadsgewesten Enschede/Hengelo en Amersfoort. Vooral in de landelijke gebieden is de score voor het MKB dus vaak hoger dan voor de totale bedrijvigheid.

Figuur 2.14 Economische prestaties industrie, regio's, MKB industrie, 2021

Tevens staan in figuur 2.13 de score in 2011 en de positie in 2011 voor het industrieel MKB. Daaruit kan de ontwikkeling in de tijd worden afgeleid. Die ontwikkeling staat tevens in figuur 2.15. De top-5 naar meest gunstige ontwikkeling wordt gevormd door Sittard-Geleen, Kop van Noord-Holland, Roermond/Weert, Maastricht en Enschede/Hengelo. Daaronder bevinden zich maar liefst drie Limburgse regio's. Uit figuur 2.15 blijkt ook dat alle andere (geheel of gedeeltelijk) Limburgse regio's een bovengemiddelde ontwikkeling kenden. In het Noorden van Nederland scoorden juist zes van de zeven regio's benedengemiddeld. De top-5 regio's met de meest ongunstige ontwikkeling bestaat uit Boxtel/Bladel e.o. (een regio die desondanks de eerste plaats blijft bezetten, omdat de voorsprong in 2011 zeer groot was), stadsgewest Apeldoorn, Soest/Huizen, stadsgewest Groningen en Tiel en omgeving.

Figuur 2.15 Ontwikkeling economische prestaties, regio's, MKB industrie, 2011-2021

Verschillen binnen regio's

Evenals voor de economische prestaties van de totale bedrijvigheid is hier nagegaan of kernsteden en regionale kernen hogere economische prestaties leveren dan suburbane en landelijke gemeenten. Ter herinnering: om na te gaan in hoeverre dat geldt is voor elke regio met minstens één kernstad of regionale kern bepaald wat het verschil in score is met de suburbane gemeenten (in stadsgewesten) en de landelijke gemeenten (in landelijke gebieden). Voor de vijf regio's zonder kernstad of regionale kern kan dit niet worden berekend. In figuur 2.16 staat het resultaat voor de totale industrie en voor het industrieel MKB. In figuur 2.17 is dit op de kaart bezet.

In tegenstelling tot de totale bedrijvigheid is het niet zo dat kernsteden/regionale kernen in het algemeen hoger scoren dan de suburbs/landelijke gemeenten in hun regio (voor materiaalgeoriënteerde activiteiten was dit ook al minder het geval - zie figuur 1.18 en 1.19). Voor de totale bedrijvigheid is dat voor 24 van de 42 regio's waarvoor een score is bepaald het geval en voor het industrieel MKB zelfs slechts dertien maal. Vooral in stadsgewesten is het vaak zo dat de suburbs hoger scoren dan de kernsteden. Voor de totale bedrijvigheid geldt dat voor dertien van de 22 stadsgewesten en voor het industrieel MKB zelfs achttien maal. In de landelijke gebieden presteren de regionale kernen vooral voor de totale industrie vaak hoger dan de landelijke gemeenten in hun regio, namelijk in vijftien van de twintig regio's waarvoor een score is bepaald. Voor het industrieel MKB is dat negen maal het geval.

Uit een vergelijking tussen de scores op het industrieel MKB en de totale industrie (de gele stippen in het rechter deel van figuur 2.16) blijkt dat voor 35 van de 42 regio's waarvoor een score is bepaald de verhouding van de scores voor kernsteden/regionale kernen ten opzichte van de suburbs/landelijke gemeenten hoger is voor de totale industrie dan voor het industrieel MKB. De enige uitzonderingen zijn de stadsgewesten Amsterdam, Alkmaar en Amersfoort en de landelijke gebieden Hoorn e.o., Assen e.o., Deventer e.o. en Kop van Noord-Holland. Er lijkt dus sprake te zijn van een 'taakverdeling' binnen regio's met de grotere industriële bedrijven in de kernsteden/regionale kernen en het industrieel MKB in de suburbs/landelijke gebieden (zie ook hierna).

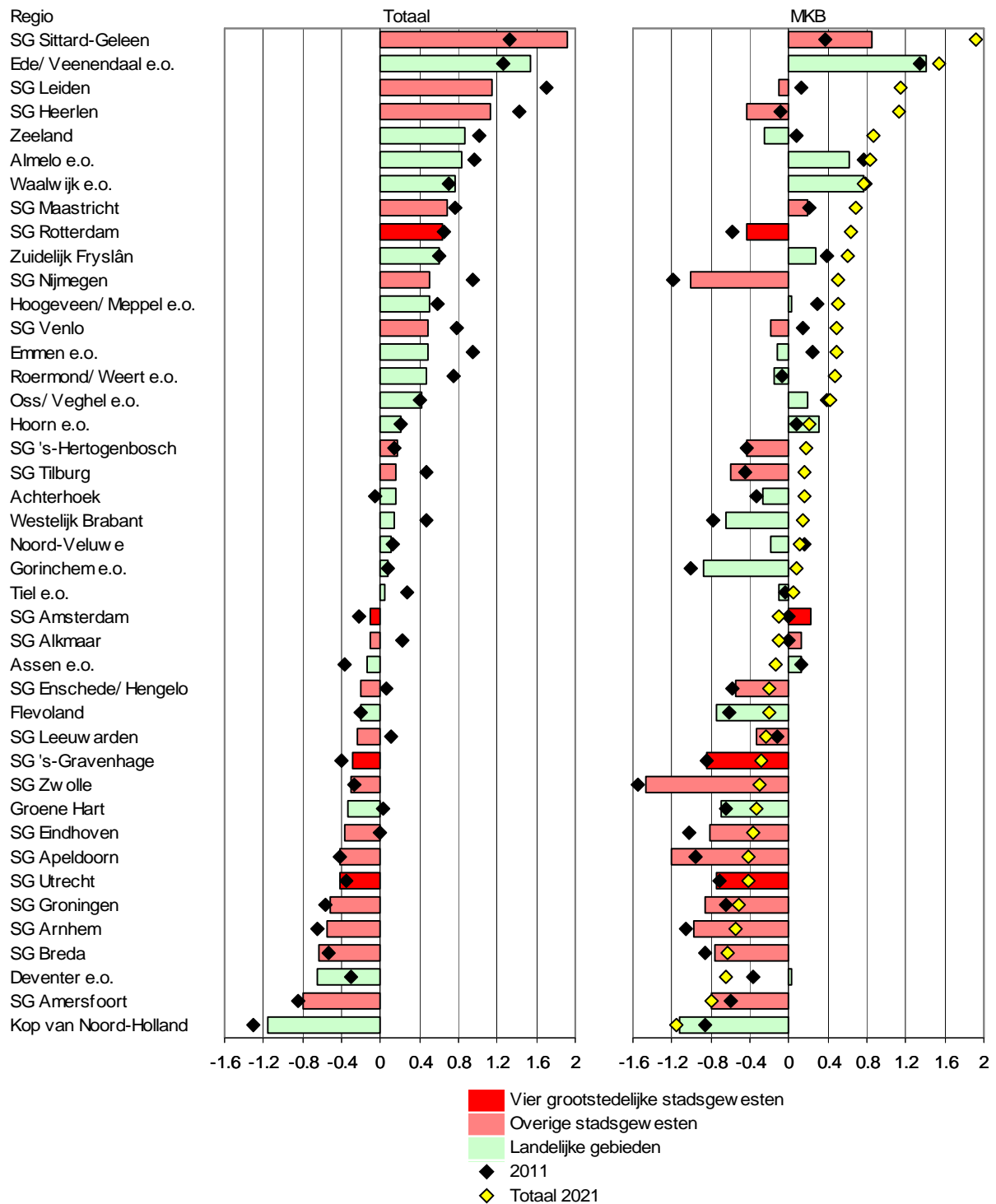
In de figuur is ook de verhouding van de score voor de kernsteden/regionale kernen versus de suburbane/landelijke gemeenten in 2011 weergegeven (de zwarte stippen). Daaruit blijkt dat voor de totale industrie slechts twaalf maal sprake is van een hogere score in 2021 dan in 2011. Dat houdt dus in dat in het algemeen de suburbs/landelijke gemeenten tussen 2011 en 2021 een gunstiger ontwikkeling van de economische prestaties in de industrie hebben doorgemaakt dan hun kernsteden/regionale kernen. Ook voor het industrieel MKB geldt dit twaalf maal, waarbij het niet altijd dezelfde regio's zijn als voor de totale industriële bedrijvigheid.

Uit figuur 2.17a blijkt dat in het zuidelijk deel van Nederland (onder de lijn Delft-Arnhem) in maar liefst vijftien van de zeventien regio's waarvoor een score is bepaald, de kernsteden/regionale kernen hoger scoren voor de totale industrie dan de suburbane/landelijke gemeenten. Daar is dus wel sprake van een concentratie van de industriële bedrijvigheid in de steden. De stadsgewesten van Breda en Eindhoven zijn hier de uitzonderingen. Ten noorden van die lijn is er veel minder sprake van, namelijk voor negen van de 24 regio's. Wat betreft het industrieel MKB (zie figuur 2.17b) geldt veel minder dat de kernsteden/regionale kernen hoger scoren dan hun suburbs/landelijke gemeenten in het zuidelijk deel van Nederland. In de rest van Nederland is het aantal maal dat de steden/kernen hoger scoren gelijk aan het aantal voor de totale industrie (namelijk negen maal). In het zuidelijk deel van Nederland vormen de kernsteden/regionale kernen dus de concentratiepunten van de wat grotere industriële bedrijven, terwijl in de suburbs/landelijke gemeenten vooral het industrieel MKB floreert. Elders in Nederland is minder duidelijk sprake van een dergelijke, hiervoor al geconstateerde, 'taakverdeling'.

2.3 Ranglijsten gemeentetypen

In figuur 2.18 staan de gemiddelde ongewogen scores voor zes gemeentetypen. Daarbij zijn de kernsteden onderscheiden naar de vier grote steden en de (24) overige kernsteden en is tevens een onderscheid gemaakt tussen de suburbs in de vier grootstedelijke regio's en de overige suburbs.

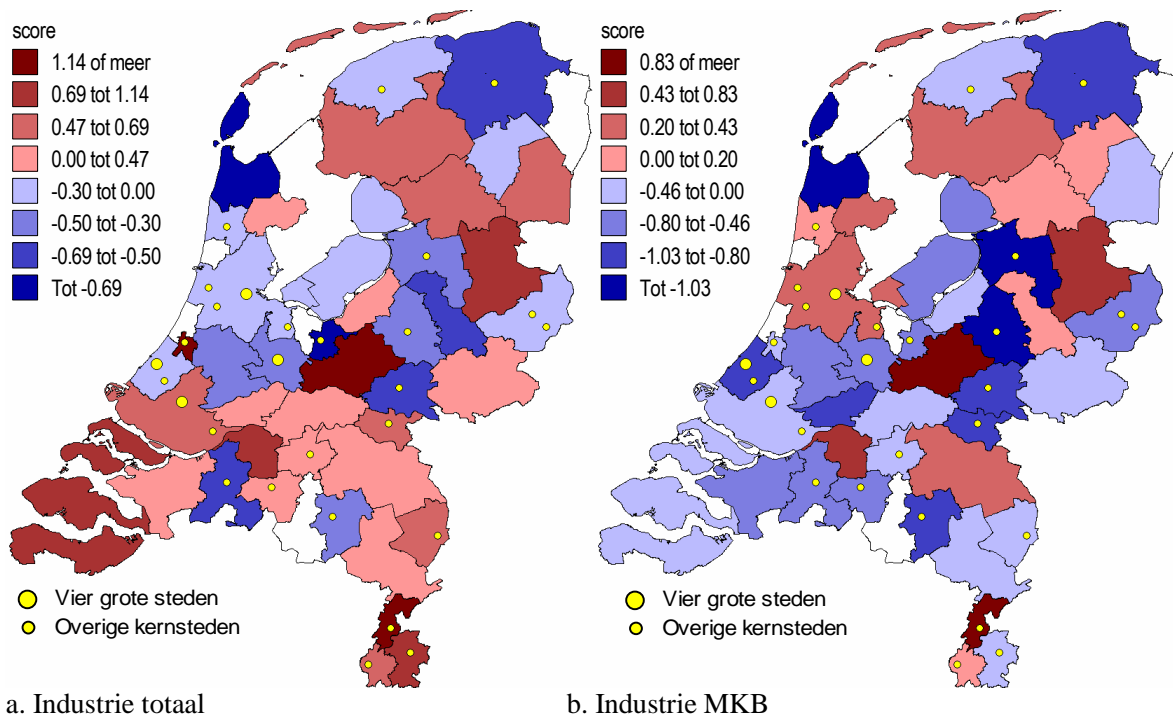
Figuur 2.16 Verschil economische prestaties industrie, kernen t.o.v. overige gemeenten

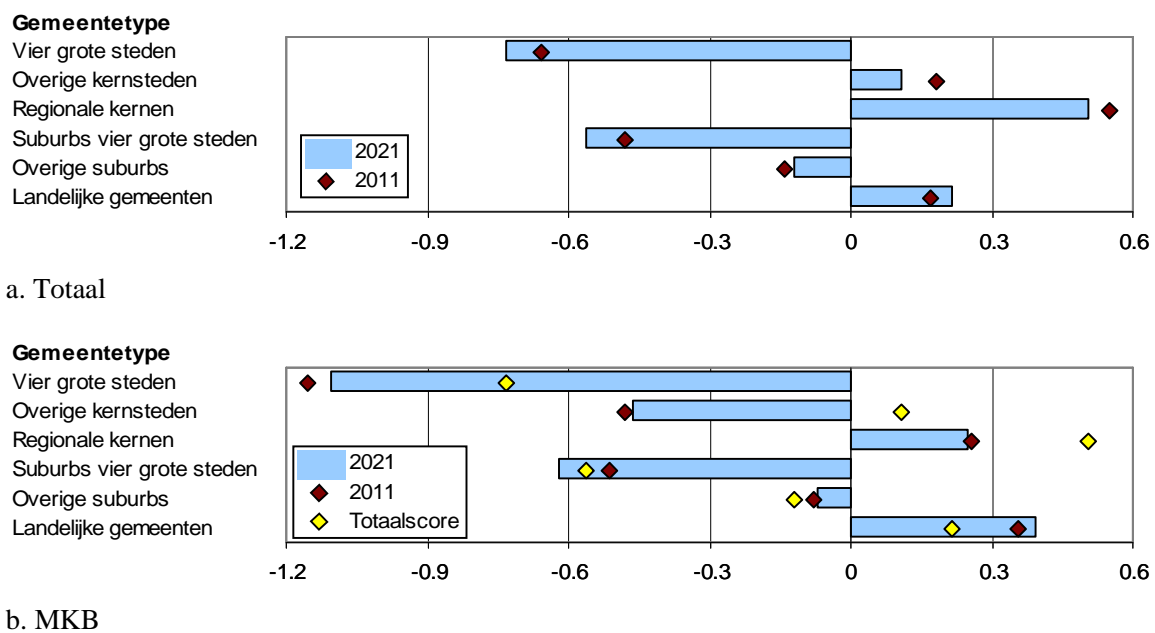
Duidelijk is dat de regionale kernen en de landelijk gemeenten hoger scoren dan de kernsteden en de suburbs. De landelijke gebieden scoren dus zowel voor de totale industrie als voor het industrieel MKB

hoger dan de stadsgewesten. Duidelijk is ook dat de vier grootstedelijke regio's lager scoren dan de overige stadsgewesten, zowel wat betreft de kernsteden als wat betreft de suburbs.

Figuur 2.17 Verschil economische prestaties kernen t.o.v. overige gemeenten, industrie, totaal en MKB, 2021

Figuur 2.18 Economische prestaties industrie, gemeentetypen, totaal en MKB, 2021

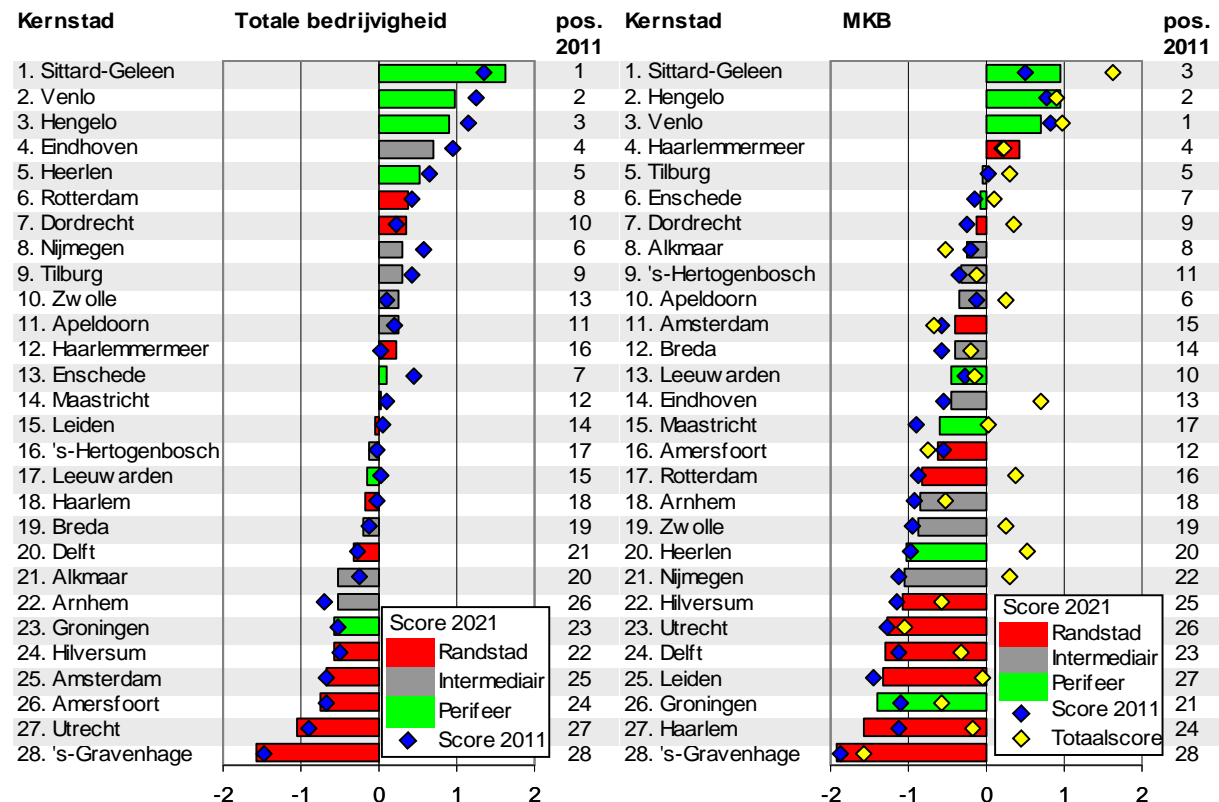
In figuur 2.18b is naast de score op het industrieel MKB (het staafje) tevens de score op de totale industrie (de gele stip) weergegeven. Daaruit blijkt dat zowel voor de twee typen kernsteden als voor de regionale kernen geldt dat de scores voor het industrieel MKB lager zijn dan voor de totale industrie. Voor de twee typen suburbs zijn de scores voor de totale industrie en voor het industrieel MKB vrijwel gelijk. Bij de landelijke gemeenten liggen de scores voor het industrieel MKB gemiddeld hoger dan voor de totale industrie.

Kortom, in tegenstelling tot de totale bedrijvigheid scoren landelijke gebieden hoger dan stedelijke gebieden, scoren kleine stedelijke gemeenten hoger dan grote steden en scoren landelijke gemeenten hoger dan suburbs.

De rode stippen geven de gemiddelde scores in 2011 weer. De verschillen met 2021 zijn niet groot. Wel is het zo dat voor de beide typen kernsteden en de regionale kernen sprake is van een wat lagere score in 2021 dan in 2011 voor de totale industrie (zie figuur 2.18a). Dat geldt ook voor de suburbs van de grote steden. Voor de overige suburbs en de landelijk gemeenten zijn de scores echter juist wat hoger in 2021 dan in 2011. Voor het industrieel MKB wijken de ontwikkelingen hier soms wat van af. Zo zijn de economische prestaties voor het industrieel MKB in de kernsteden wat verbeterd (in tegenstelling tot de totale industrie), waarbij overigens wel sprake is van lage gemiddelde scores.

In de figuren 2.19 tot en met 2.22 staan de scores op de totale industrie en op het industrieel MKB voor de 28 kernsteden, de 33 regionale kern, de top-40 van de suburbs en de top-40 van de landelijke gemeenten. Tevens zijn de score en de positie in 2011 weergegeven en is het onderscheid tussen Randstad, Intermediaire Zone en Nationale Periferie zichtbaar gemaakt. Bij de figuren voor het industrieel MKB zijn tevens (via een gele stip) de totaalscores voor de industrie weergegeven.

Figuur 2.19 Economische prestaties industrie, kernsteden, totaal en MKB, 2021

De top-3 voor kernsteden (zie figuur 2.19) wordt zowel voor de totale industrie als het industrieel MKB gevormd door Sittard-Geleen, Venlo en Hengelo (alle in de Nationale Periferie). Duidelijk is dat kernsteden in de Nationale Periferie veelal hoger scoren dan kernsteden in Randstad, waarbij kernsteden uit de Intermediaire Zone een tussenpositie innemen. Er is dus sprake van een 'invers' kern-periferie patroon voor kernsteden. Voor de totale industrie neemt Rotterdam plaats zes in, maar de overige grote steden staan in de staart van de ranglijst. Amsterdam scoort relatief beter op de ranglijst voor het industrieel MKB. De verschillen in score tussen 2011 (zie de blauwe stippen) en 2021 (de staafjes) zijn veelal niet groot voor de totale bedrijvigheid. Een verbetering in de score geldt onder andere voor Sittard-Geleen, Zwolle, Haarlemmermeer en Arnhem. Voor meer kernsteden is sprake van een verslechtering, bijvoorbeeld voor Venlo, Hengelo, Eindhoven, Heerlen, Nijmegen, Tilburg, Enschede, Leeuwarden en Alkmaar. Verschuivingen van positie op de ranglijst zijn veelal klein. Een stijging van drie of vier plaatsen resulteert voor Dordrecht, Zwolle, Haarlemmermeer en Arnhem, terwijl slechts Enschede met meer dan twee posities terugviel (van 7 naar 13). Bij het industrieel MKB kenden Sittard-Geleen, Hengelo, Haarlemmermeer, Amsterdam, Breda en Maastricht een verbetering van de score, terwijl de score terugviel voor onder andere Venlo, Apeldoorn, Leeuwarden, Delft, Groningen en Haarlem. Veranderingen van meer dan twee posities waren er voor Amsterdam, Hilversum en Utrecht (alle in de Noordvleugel van de Randstad: een verbetering), alsmede voor Apeldoorn, Leeuwarden, Amersfoort en Groningen (een verslechtering).

De vergelijking tussen het staafje (MKB) en de gele stip (totale bedrijvigheid) in de figuur voor het MKB maakt duidelijk dat de scores voor de totale bedrijvigheid veelal hoger zijn dan voor het MKB (soms ook aanzienlijk hoger), namelijk voor 23 van de 28 kernsteden. De uitzonderingen zijn hier Hengelo, Haarlemmermeer, Alkmaar, Amsterdam en Amersfoort.

Ook bij de regionale kernen (zie figuur 2.20) scoren de vier kernen in de Randstad veelal in het onderste deel van de ranglijst. Kernen in de Intermediaire Zone en de Nationale Periferie verschillen echter niet veel van elkaar. Vijf van de zes eerste plaatsen voor de totale industrie worden ingenomen door regionale kernen uit de drie zuidelijke provincies (waaronder vier van de zes Brabantse kernen). Ook in de ranglijst van het industrieel MKB staan de regionale kernen uit de drie zuidelijke provincies veelal in het linker rijtje, maar deze keer staan er 'slechts' drie regionale kernen uit het zuiden in de top-6.

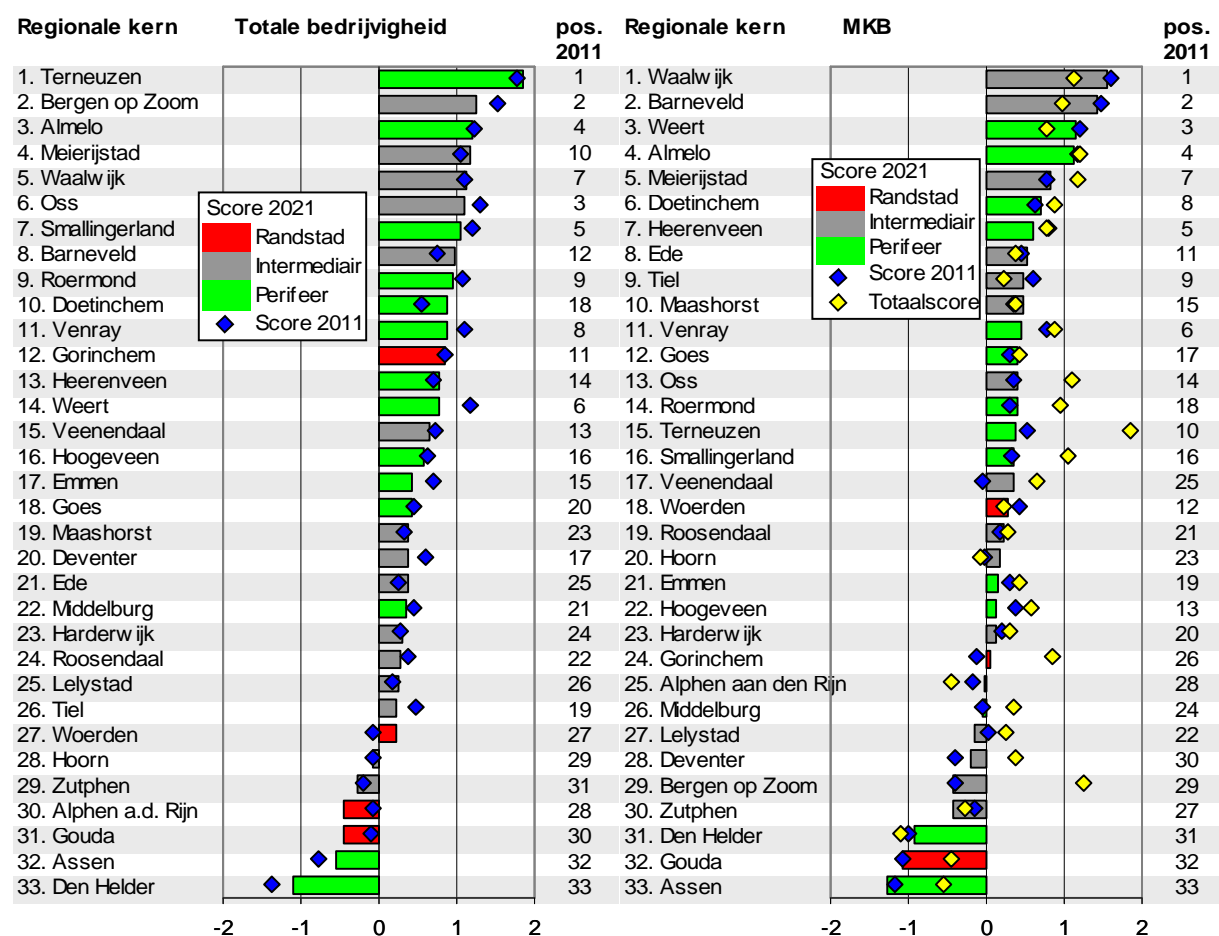
Drie of meer plaatsen gestegen op de ranglijst van regionale kernen zijn Meierijstad (met Veghel), Barneveld, Doetinchem, Maashorst (met Uden) en Ede, terwijl Oss, Weert, Deventer en Tiel drie of meer plaatsen zijn gedaald. Op de ranglijst voor het industrieel MKB zijn drie of meer plaatsen gestegen Ede, Maashorst, Goes, Roermond, Veenendaal, Hoorn en Alphen a/d Rijn. Drie of meer plaatsen teruggeslagen zijn Venray, Terneuzen, Woerden, Hoogeveen, Harderwijk, Lelystad en Zutphen.

Uit de vergelijking van de scores op het industrieel MKB (de staafjes in het rechter deel van figuur 2.20) en op de totale industrie (de gele stippen in het rechter deel van de figuur) blijkt dat de score voor de totale industrie voor 22 van de 33 regionale kernen hoger is dan voor het industrieel MKB. Regionale kernen zijn dus veelal wat meer op grotere industriële bedrijven georiënteerd dan op het MKB.

Voor de suburbs zijn slechts de gemeenten weergegeven die in 2021 in de top-40 staan. Daardoor resulteren in figuur 2.21 uitsluitend bovengemiddelde scores. In de Randstad liggen 74 suburbs. Daarvan staan er tien (13%) in de top-40. In de Intermediaire Zone liggen 49 suburbs, waarvan er twintig (41%) in de top-40 staan. Voor de Nationale Periferie gaat het om 34 suburbs. Daarvan staan er tien (29%) in de top-40. Suburbs in de Intermediaire Zone hebben dus de grootste kans op een hoge score voor de totale industrie en suburbs in de Randstad de kleinste kans. Dat geldt ook voor het industrieel MKB, met tien maal een top-40 positie voor suburbs uit de Randstad, 22 maal een top-40 positie voor suburbs uit de Intermediaire Zone en acht maal voor suburbs uit de Nationale Periferie.

In de top-20 voor de totale industrie staan zelfs veertien suburbs uit de Intermediaire Zone: een aandeel van zeventig procent, terwijl de Intermediaire Zone 31% van het aantal suburbs in Nederland levert. Vooral de Brabantse suburbs scoren opvallend goed.: in de top-18 staan tien Brabantse suburbs (waarvan zes in stadsgewest Eindhoven), terwijl er totaal 23 Brabantse suburbs zijn.

Figuur 2.20 Economische prestaties regionale kernen, totaal en MKB, 2021

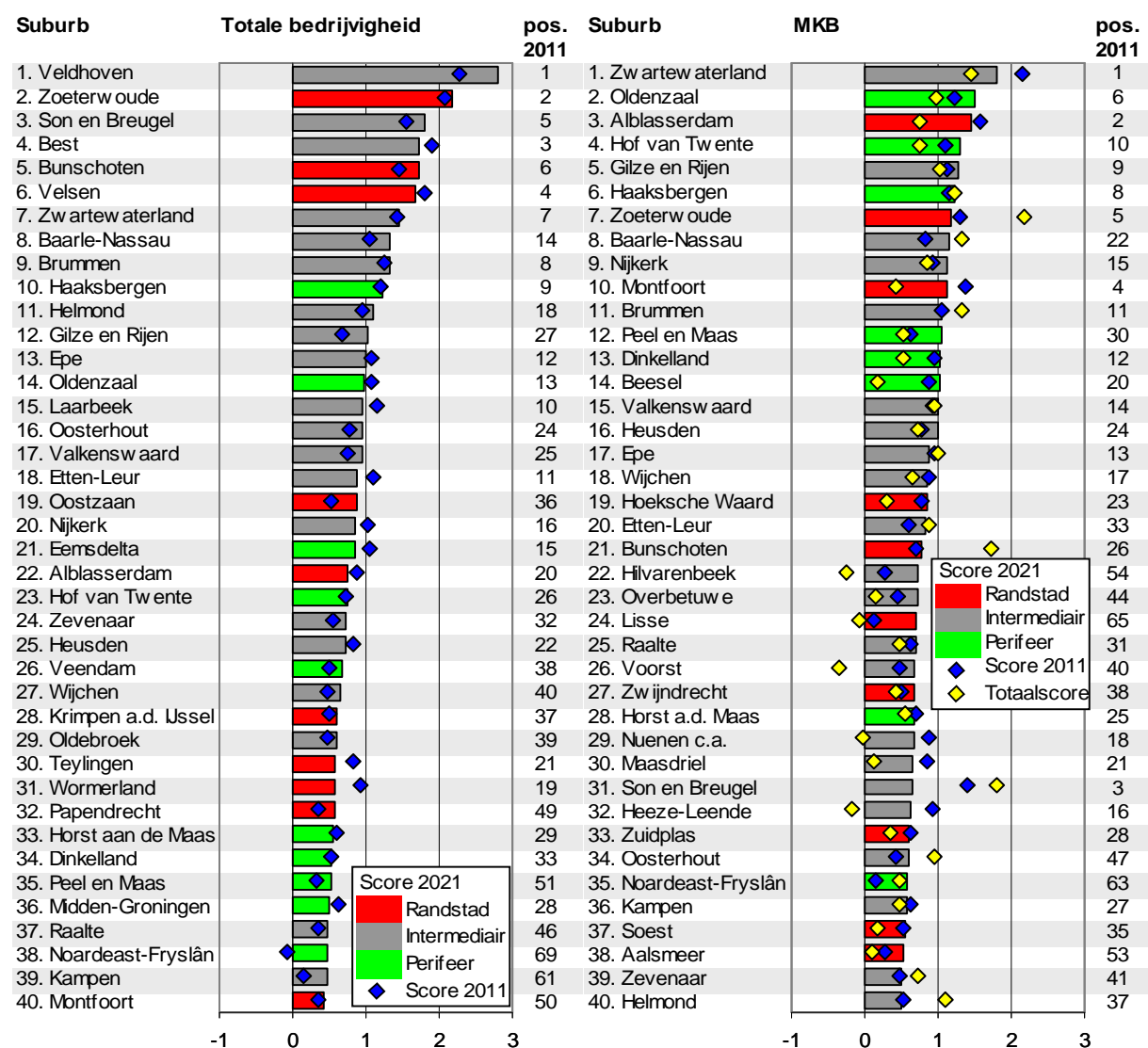
De top-10 en de top-40 bleven in de 10-jaars periode vrij stabiel. Slechts Baarle-Nassau verscheen in de top-10 (van 14 naar 8), terwijl Laarbeek eruit verdween (van 10 naar 15) en in de top-40 verschenen (en verdwenen dus ook) zes gemeenten. De hoogste binnenkomer was Papendrecht (van 49 naar 32). In totaal verbeterden achttien suburbs in de top-40 hun positie met drie of meer plaatsen, waarvan de hoogste vijf alle in Noord-Brabant liggen. Drie of meer plaatsen daalden negen plaatsen op de ranglijst, naast de zes die uit de top-40 wegvielen.

Ook in de ranglijst voor het industrieel MKB is Noord-Brabant ruim vertegenwoordigd (elf maal), echter veelal op wat lagere posities dan voor de totale industrie. In deze ranglijst is het opvallend dat in de top-6 vier gemeenten uit Overijssel staan (waarvan drie uit Twente).

De dynamiek in de periode 2011-2021 is hier groter dan voor de totale industrie (grotere verschuivingen in posities). Binnen de top-10 zijn sommige gemeenten echter relatief sterk gestegen, zoals Oldenzaal (van 6 naar 2), Hof van Twente (van 10 naar 4), Gilze en Rijen (van 9 naar 5), Baarle-Nassau (van 22 naar 8) en Nijkerk (van 15 naar 9). Gemeenten als Hilvarenbeek (van 54 naar 22), Overbetuwe (van 44 naar 23) en Lisse (van 65 naar 24) komen met stip binnen in de top-40. Andere gemeenten zijn sterk teruggevallen, met als duidelijkste voorbeeld Son en Breugel (van 3 naar 31) en daarnaast Montfort (van 4 naar 10) en Heeze-Leende (van 16 naar 32).

Van de gemeenten in de top-40 voor het industrieel MKB realiseren er 29 een lagere score voor de totale industrie. De suburbs richten zich dus relatief wat meer op het industrieel MKB dan op de grotere industriële bedrijven. Opvallende uitzonderingen daarop zijn Zoeterwoude, Bunschoten en Son en Breugel.

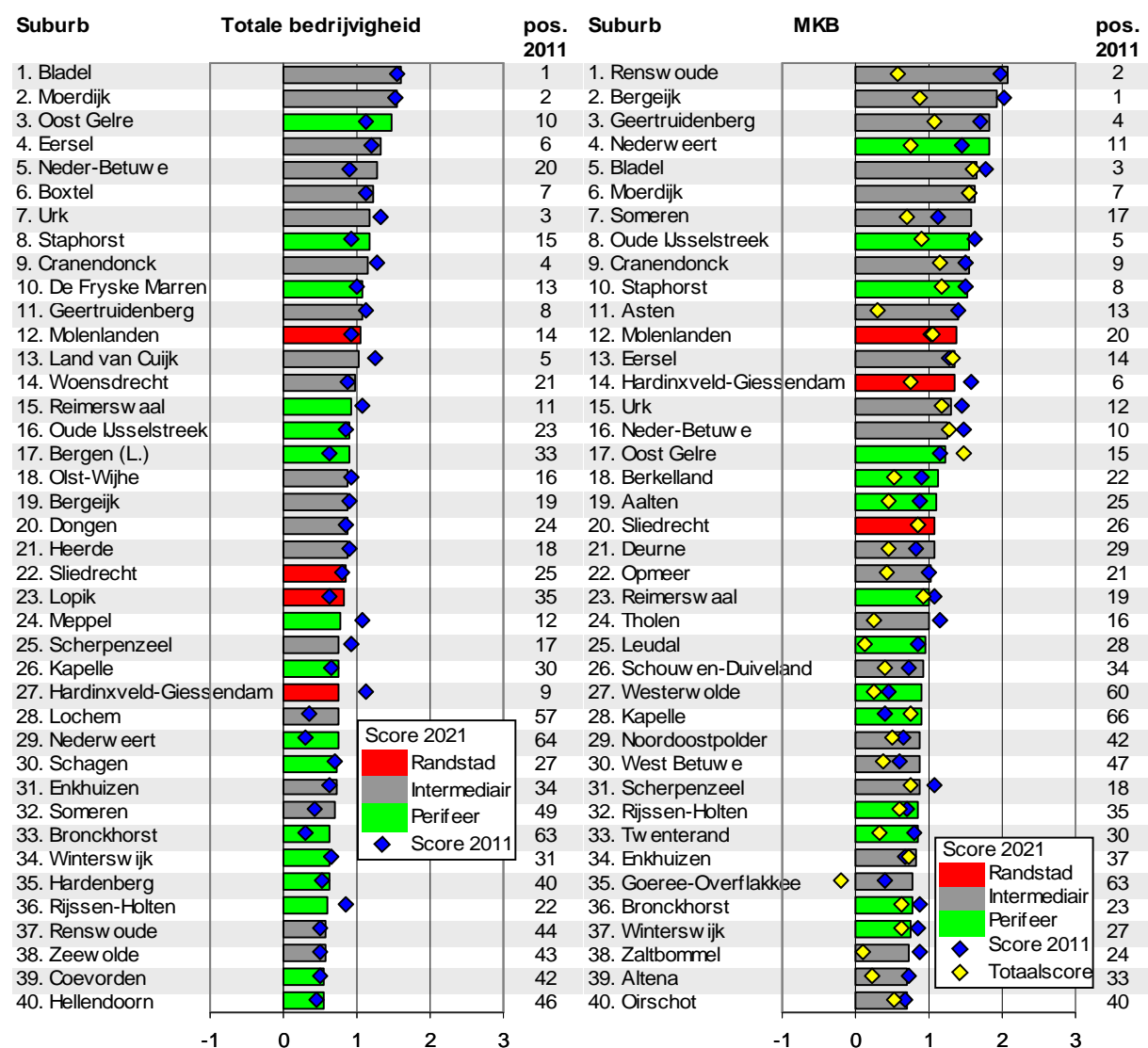
Figuur 2.21 Top-40 economische prestaties suburbs, totaal en MKB, 2021

Voor de landelijke gemeenten zijn, evenals bij de suburbs, ook slechts de gemeenten die in 2021 in de top-40 staan weergegeven (zie figuur 2.22). In de Randstad liggen slechts veertien landelijke gemeenten. Daarvan staan er vier (29%) in de top-40. In de Intermediaire Zone liggen 54 landelijke gemeenten, waarvan er twintig (37%) in de top-40 staan. Voor de Nationale Periferie gaat het om 53 gemeenten. Daarvan staan er zestien (30%) in de top-40. De verschillen tussen Randstad, Intermediaire Zone en Nationale Periferie zijn hier dus klein. Voor het industrieel MKB geldt wat meer dat de landelijke gemeenten uit de Intermediaire Zone relatief vaak in de top-40 scoren. Het gaat hier om drie maal een top-40 positie voor landelijke gemeenten uit de Randstad (21%), 23 maal een top-40 positie voor landelijke gemeenten uit de Intermediaire Zone (43%) en veertien maal voor landelijke gemeenten uit de Nationale Periferie (26%).

In de top-20 voor de totale industrie staan maar liefst tien landelijke gemeenten uit Noord-Brabant (waaronder de nummers 1, 2, 4 en 6), op een totaal van 23 landelijke gemeenten in Noord-Brabant. Voor het industrieel MKB resulteert een soortgelijk beeld: acht maal een Brabantse landelijke gemeenten in de top-13. Daarnaast staan er ook vijf landelijke gemeenten uit de Achterhoek in de top-40.

Figuur 2.22 Top-40 economische prestaties landelijke gemeenten, totaal en MKB, 2021

Van de tien landelijke gemeenten in de top-10 in 2021 stonden er acht ook al in 2011 in de top-10. Verschenen zijn Nederweert (van 11 naar 4) en Someren (van 17 naar 7), verdwenen zijn Hardinxveld-Giessendam (van 6 naar 14) en Neder-Betuwe (van 10 naar 16). Er zijn vijf 'binnenkomers' in de top-40, met Westerwolde (van 60 naar 27) op de hoogste positie. Voor vrijwel alle landelijke gemeenten in de top-40 geldt dat de score voor het industrieel MKB hoger is dan voor de totale industrie. De enige uitzondering is Oost Gelre (met onder andere high-tech bedrijf Nedap). Dit maakt zeer duidelijk dat landelijke gemeenten veelal vooral sterk zijn in het industrieel MKB.

2.4 Ruimtelijk voortschrijdende gemiddelden

In figuur 2.2 stond een kaart met de economische prestaties van gemeenten wat betreft industriële bedrijvigheid. Dat biedt inzicht in de prestaties van individuele gemeenten, maar kan tot een vertekend beeld leiden wat betreft de ruimtelijke patronen. Indien bijvoorbeeld een in oppervlakte kleine gemeente met een hoge werkgelegenheidsdichtheid (banen per vierkante kilometer) hoog scoort, maar omringd is door in oppervlakte grote gemeenten met een lage werkgelegenheidsdichtheid en lage scores, lijkt het

alsof in dat gebied sprake is van overwegend lage scores op de economische prestaties. Dat kan worden vermeden door te werken met 'ruimtelijk voortschrijdende gemiddelden'⁸. Daarbij wordt de bedrijvigheid in een gemeente eerst versplinterd over postcodegebieden binnen de gemeente (daarbij is gebruik gemaakt van gegevens uit vastgoeddata.nl om gemeentelijke gegevens uit het LISA-bestand te verdelen) en wordt vervolgens per postcode een score bepaald door alle gebieden binnen een straal rond die postcode mee te tellen, waarbij de bijdrage aan die score recht evenredig afneemt met de afstand: gebieden die dichtbij liggen tellen dus zwaarder mee dan gebieden die verder weg liggen. Als straal is hier gekozen voor twintig kilometer. In de figuren 2.23 tot en met 2.26 is met een figuurtje onder de kaart aangegeven om welke afstand dat gaat⁹. Op deze manier krijgen gebieden met een hogere dichtheid een zwaarder gewicht bij het bepalen van de scores.

Ter illustratie zijn hier vier kaarten getoond. Andere kaarten van dit type zijn uiteraard mogelijk, bijvoorbeeld voor bepaalde typen industriële activiteiten of voor grootteklassen binnen de industrie.

In figuur 2.23 staat de 'werkgelegenheidsdichtheid' (het aantal banen in de industrie per duizend inwoners van 18-66 jaar). Gemiddeld gaat het daarbij om 67 banen per duizend inwoners van 18-66 jaar in Nederland. Binnen de Randstad resulteren dan slechts bij uitzondering bovengemiddelde relatieve vertegenwoordigingen, namelijk bij Velsen (voornamelijk Tata Steel), bij het Rotterdamse havengebied en rond Gorinchem (aan de 'rand van de Randstad'). De hoogste relatieve vertegenwoordigingen zijn vooral te vinden in de regio Eindhoven, de Zeeuwse havengebieden en de oostelijke Achterhoek. In het algemeen scoren gebieden in het zuiden en oosten van Nederland bovengemiddeld, met uitzondering van de Zeeuwse kust en enkele stedelijke gebieden (Arnhem-Nijmegen, zuidelijk Limburg, 's-Hertogenbosch). Ook het noordelijk deel van Noord-Holland, het noordelijk deel van Fryslân, de provincie Groningen (met uitzondering van Delfzijl en omgeving) en de noordelijke helft van Drenthe scoren benedengemiddeld.

In figuur 2.24 staat de procentuele ontwikkeling van het aantal banen in de industrie in de 10-jaars periode 2011-2021 (in procenten per jaar). In die periode is nationaal sprake geweest van een toename met 0.37% per jaar. Met uitzondering van de lichtblauw gekleurde gebieden was in de 'blauwe' delen in de kaart sprake van een afname van het aantal banen. In andere delen van Nederland was soms sprake met een toename van het aantal banen met meer dan twee procent per jaar (bijvoorbeeld ten zuiden van Eindhoven, in het oostelijk deel van de Noordoostpolder en rond Harderwijk).

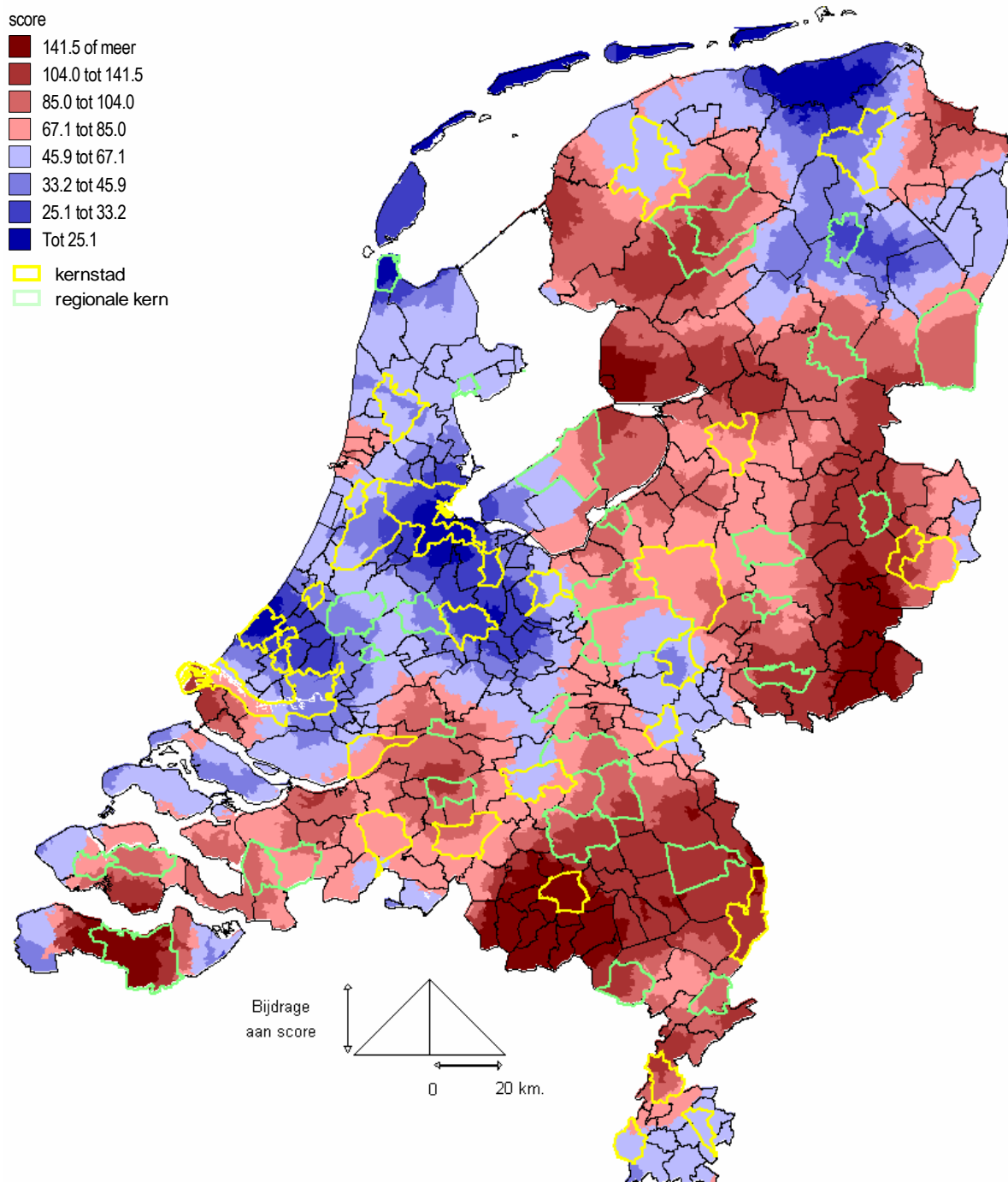
Binnen de Randstad was voornamelijk sprake van een benedengemiddelde ontwikkeling, met uitzondering van de Duin- en Bollenstreek/Haarlemmermeer, Westland/Voorne-Putten (inclusief het effect van het Rotterdamse havengebied, dat binnen twintig kilometer ligt) en het zuidoostelijk deel van het Groene Hart. De meeste 'groei gebieden' zijn buiten de Randstad te vinden. Dat geldt met name voor zuidoostelijk Brabant, voor de Achterhoek, voor noordelijk Overijssel en voor de westelijke Veluwe/Flevoland. Er zijn buiten de Randstad overigens ook gebieden met een bij de nationale trend achterblijvende ontwikkeling, zoals bijvoorbeeld zuidelijk Limburg, Twente, westelijk en midden Brabant, de regio Alkmaar, de provincie Groningen, het oostelijk deel van Drenthe en noordelijk Limburg/Nijmegen. Wat onder andere opvalt is dat zeker niet geheel Brabant/Limburg sterker groeit dan gemiddeld (ondanks de sterke relatieve vertegenwoordiging): dat geldt eigenlijk alleen voor zuidoostelijk Brabant en in mindere mate voor midden Limburg en de regio 's-Hertogenbosch. De industriële groei lijkt zich sinds 2011 binnen Noord-Brabant/Limburg dus vooral in Brainport Eindhoven te concentreren. In

⁸ Hiervoor wordt ook wel de naam 'potentiaalkaarten' gebruikt. Deze techniek om de ruimtelijke spreiding van economische activiteiten zichtbaar te maken, is in 1993 ontwikkeld door Peter Louter (destijds werkend voor TNO) in onderzoek voor de Nota Ruimtelijk-Economisch Beleid van het Ministerie van Economische Zaken.

⁹ Ter illustratie: twintig kilometer hemelsbreed is ongeveer de afstand tussen de Centraal Stations van Rotterdam en Den Haag.

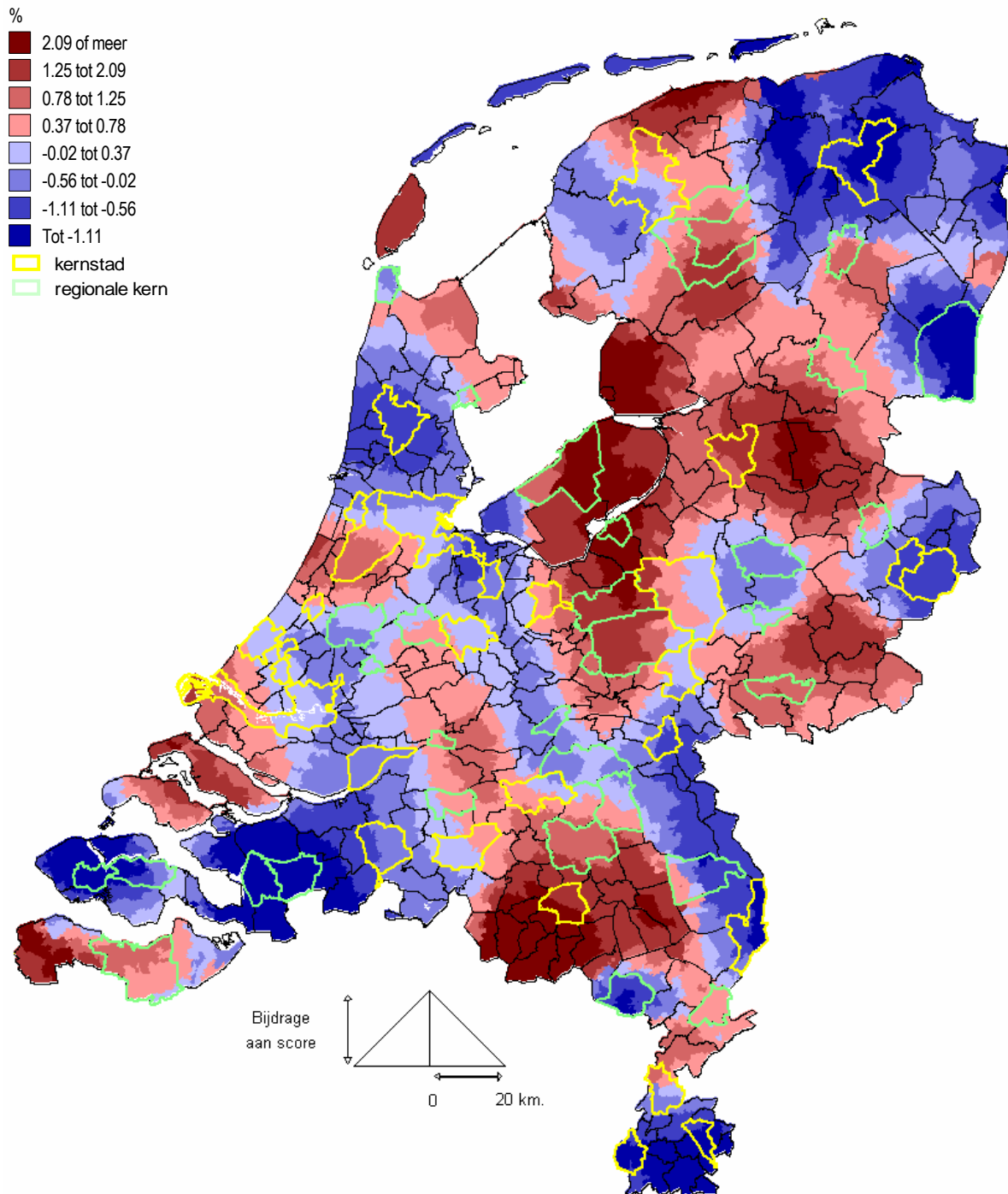
oostelijk Nederland zijn meer gebieden te vinden met een bovengemiddelde ontwikkeling van het aantal banen in de industrie (met Arnhem/Nijmegen, Enschede/Hengelo en Deventer e.o. als uitzonderingen).

Figuur 2.23 Banen in de industrie per 1.000 inwoners van 18-66 jaar, 2021

Met behulp van gegevens per economische sector uit de Nationale rekeningen en de Regionaal Economische Jaarcijfers is door bureau Louter een berekening gemaakt van de toegevoegde waarde per inwoner van 18-66 jaar. In figuur 2.25 staat het resultaat.

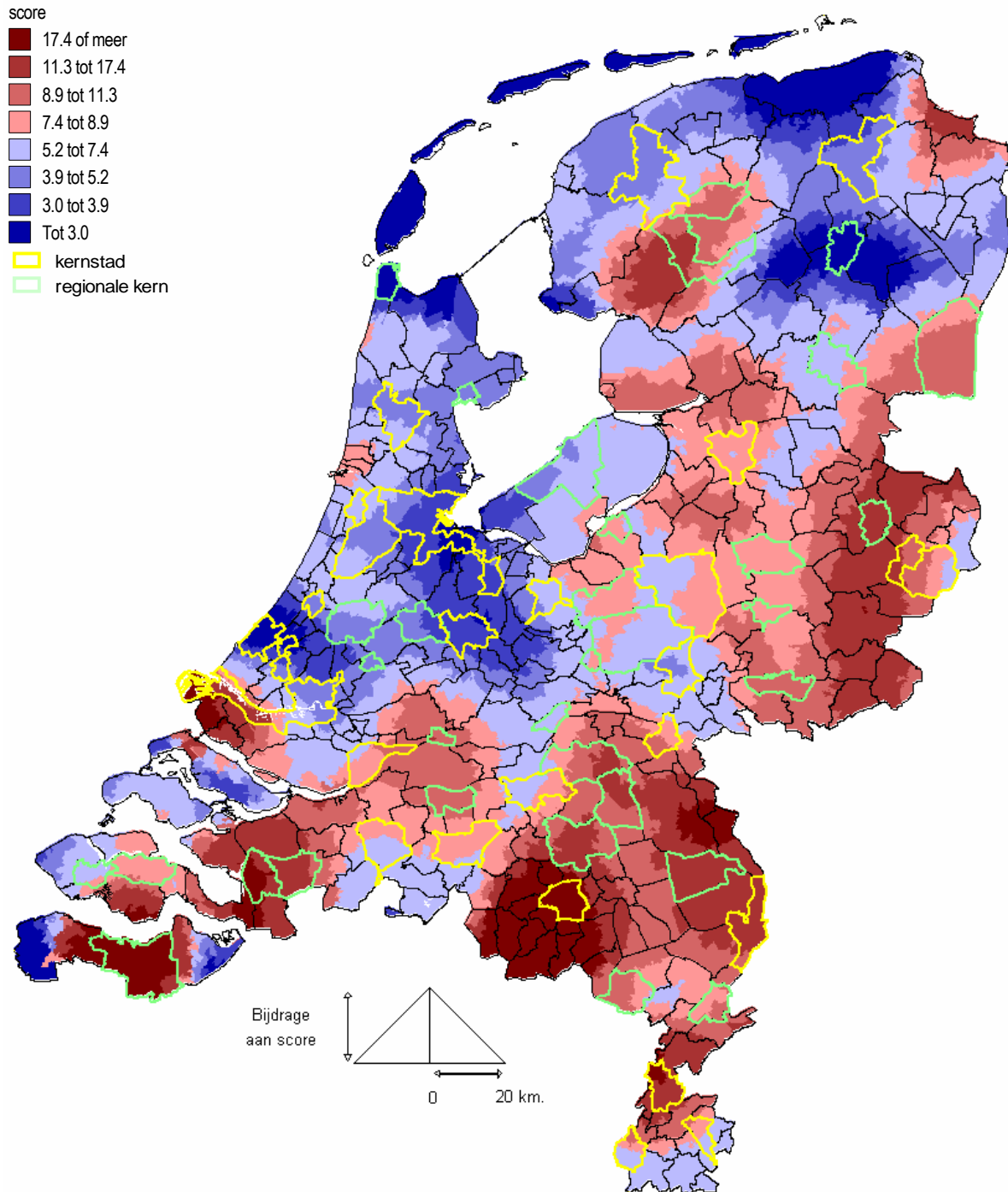
Figuur 2.24 Procentuele ontwikkeling aantal banen industrie, gemiddelde per jaar, 2011-2021

Het resultaat lijkt uiteraard in grote lijnen op het resultaat voor de banen (figuur 2.24), maar er zijn ook verschillen: het oostelijk deel van Nederland scoort in termen van toegevoegde waarde veelal lager dan in termen van het aantal banen, terwijl delen van het zuidwesten en zuidoosten van Nederland juist wat hoger scoren in termen van toegevoegde waarde dan in termen van banen. Meer dan in het kaartbeeld voor de banen resulteren bovengemiddelde scores voor de toegevoegde waarde in de drie zuidelijke

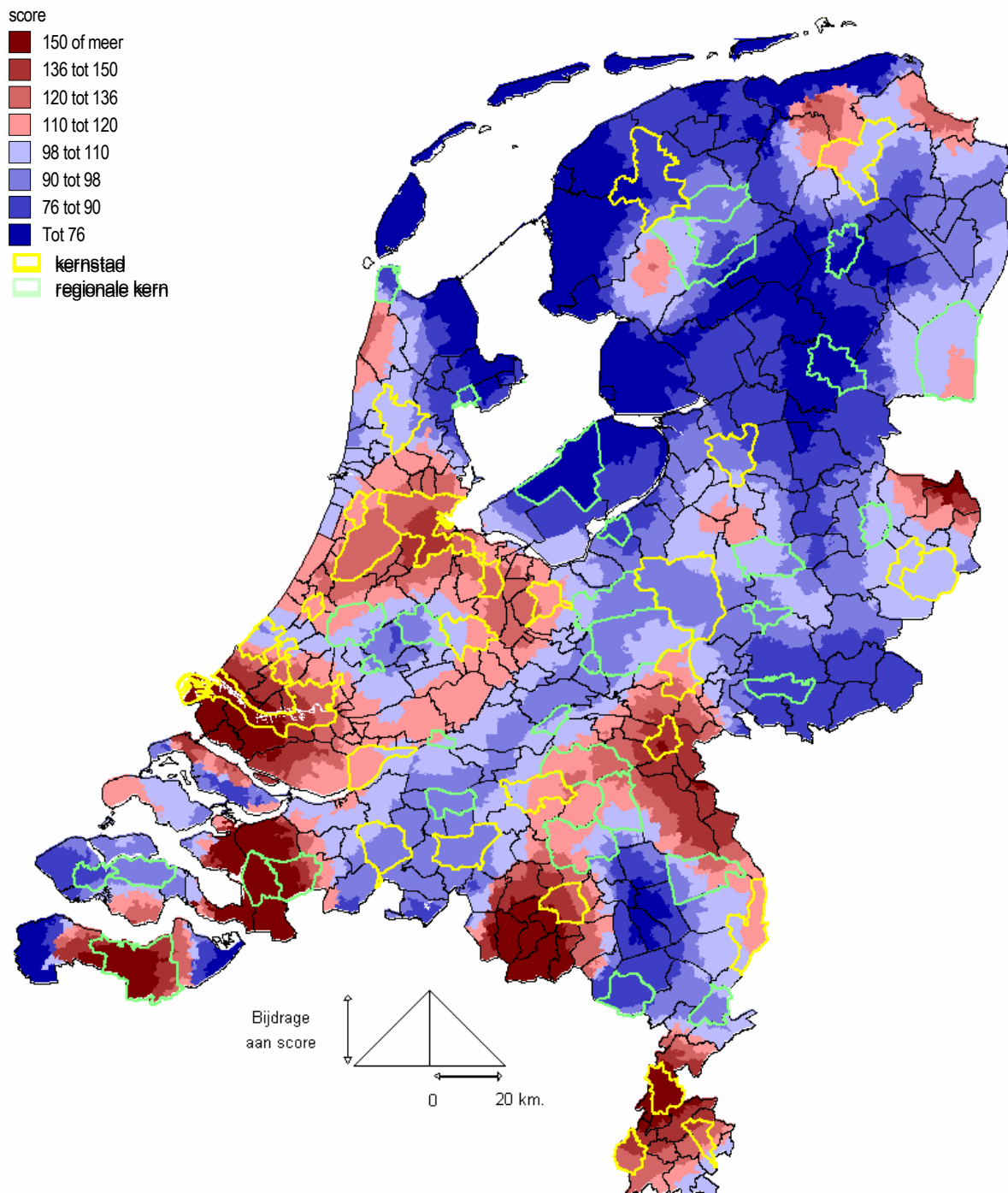
provincies. Uit achterliggende gegevens blijkt dat samen te hangen met de sterke vertegenwoordiging van veel toegevoegde waarde leverende kennisintensieve industrie (in het zuidoostelijk deel: de TECH-regio) en kapitaalsintensieve industrie (Zuid-Limburg, westelijk Brabant, de Zeeuwse havengebieden).

Figuur 2.25 Toegevoegde waarde industrie per 1.000 inwoners van 18-66 jaar (dzd. Euro), 2021

Het verschil tussen de figuren 2.24 en 2.25 wordt verklaard door de verschillen in arbeidsproductiviteit (toegevoegde waarde per baan), zoals weergegeven in figuur 2.26.

Figuur 2.26 Toegevoegde waarde per baan (arbeidsproductiviteit), industrie, in dzd. Euro, 2021

Een duidelijk bovengemiddelde arbeidsproductiviteit kennen Brainport Eindhoven (kennisintensieve industrie en in de Kempen ook kapitaalsintensieve industrie), noordelijk Limburg/Nijmegen

Bureau Louter, december 2022
Economische Toplocaties 2022

(kennisintensieve industrie), Zuid-Limburg (kapitaalsintensieve industrie), westelijk Brabant (kapitaalsintensieve industrie), Terneuzen (kapitaalintensieve industrie), het Rotterdams havengebied (kapitaalintensieve industrie), en in wat mindere mate de regio Amsterdam (kennisintensieve industrie). In het oosten en noorden van Nederland en in noordelijk Noord-Holland is slechts incidenteel sprake van een bovengemiddelde arbeidsproductiviteit. Arnhem/Nijmegen vormt de belangrijkste uitzondering. Verder zijn de 'rode vlekjes' (een bovengemiddelde arbeidsproductiviteit) in die gebieden veelal in gebieden met een lage werkgelegenheidsdichtheid te vinden, waardoor scores soms vooral gerealiseerd worden door één industrieel bedrijf.

Bijlage I Opstellen ranglijsten economische prestaties

De totaalscore voor de economische prestaties (zie hoofdstuk 1) is opgebouwd uit 25 indicatoren die zicht geven op de economische prestaties in een bepaald jaar. Om de indicatoren onderling vergelijkbaar te maken zijn de scores per indicator geordend van hoog naar laag en is vervolgens voor alle indicatoren aan de gemeenten op exact dezelfde wijze een rapportcijfer toegekend (maximaal 10; minimaal 3). Daarbij zijn stapjes van een tiende punt gehanteerd volgens een vast schema. De kans op het scoren van een 6.4, 6.5 of 6.6 is hoger dan de kans op het scoren van een 10.0 of een 3.0. Indien een gemeente op alle indicatoren gemiddeld scoort, resulteert een 6.5.

De aan de thema's arbeidsplaatsen, starters en toegevoegde waarde toegekende 'gewichten' zijn gebaseerd op een enquête onder wetenschappers, onderzoeksbureaus en beleidsmedewerkers met in totaal 150 respondenten. De gemiddeld toegekende gewichten zijn 0.390 voor arbeidsplaatsen, 0.238 voor starters en 0.372 voor Toegevoegde Waarde. Binnen deze drie typen 'blokken' is het gewicht van de sectoren bepaald op basis van het nationale aandeel dat die sectoren per jaar innemen in het totaal aantal arbeidsplaatsen, startende bedrijven respectievelijk toegevoegde waarde.

In het economisch rapport wordt onderscheid gemaakt in drie 'blokken':

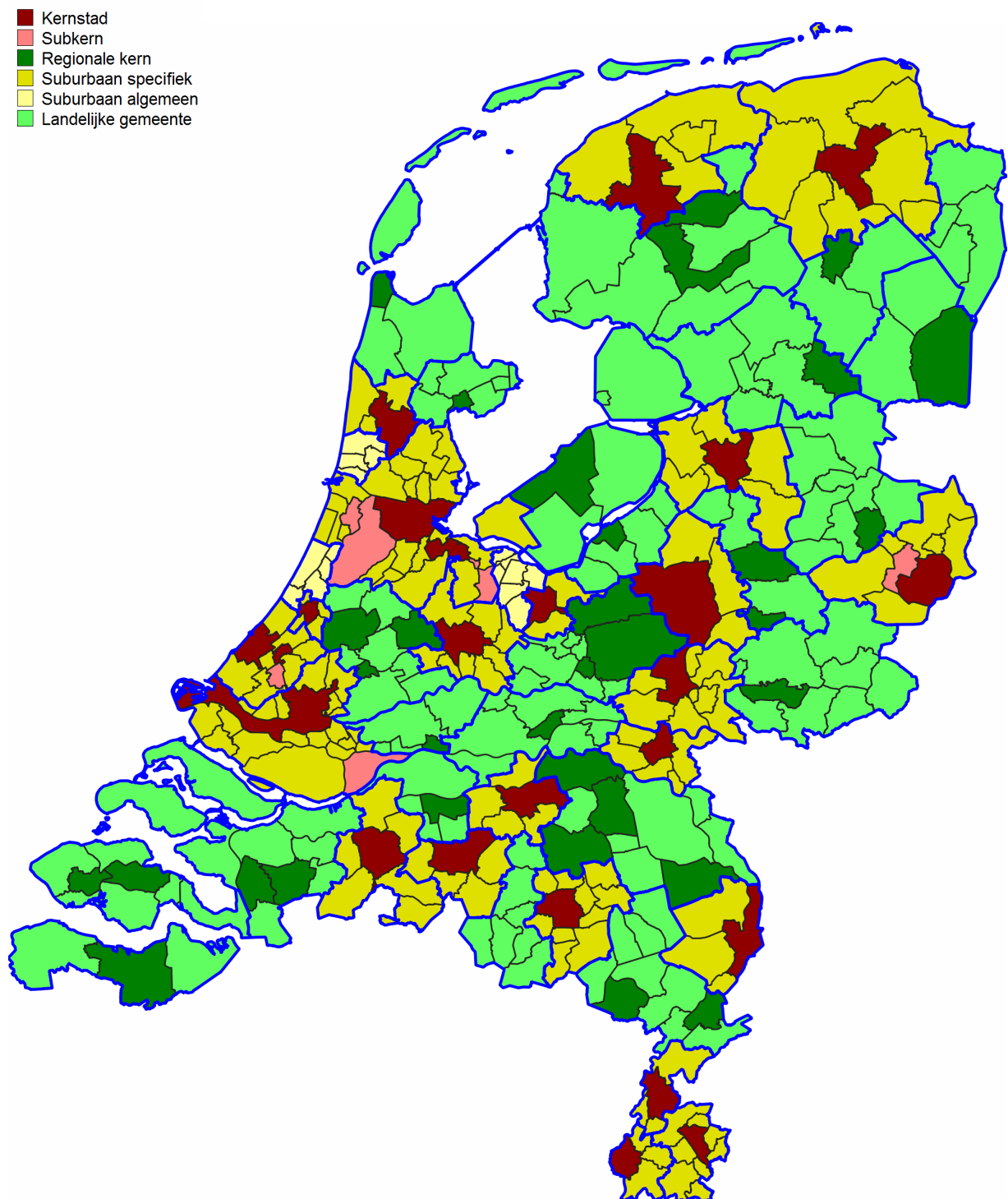
- 'Arbeitsplaatsen': Het aantal arbeidsplaatsen per duizend inwoners van 18-66 jaar. Daarbij is een onderscheid gemaakt in twaalf economische sectoren: landbouw, industrie, bouwnijverheid, vrijetijdsactiviteiten, kennisintensieve diensten, financiële diensten, openbaar bestuur, onderwijs, zorgsector, groothandel, detailhandel en transport.
- 'Starters': Het aantal startende bedrijven per duizend inwoners van 18-66 jaar (voor een jaar berekend als het gemiddelde van dat jaar en de twee voorafgaande jaren), met een onderscheid naar tien sectoren: landbouw, industrie, bouwnijverheid, distributie, ICT, zakelijke diensten, detailhandel/reparatie, overige diensten, vrijetijdsactiviteiten en facilitaire diensten.
- 'Toegevoegde waarde': De toegevoegde waarde bij bedrijven en instellingen (de omzet minus de inkoop van goederen en diensten) in Euro's per inwoner van 18-66 jaar. Daarbij is onderscheid gemaakt naar de drie brede economische sectoren materiaalgeoriënteerde activiteiten (de productie en distributie van materiële goederen), informatiegeoriënteerde activiteiten (het verkrijgen, verwerken en verstrekken van informatie) en personeergeoriënteerde activiteiten (directe persoonlijke dienstverlening aan consumenten).

Als special topic is dit jaar de industrie uitgelicht. De methodiek om daarvoor tot totaalscores te komen, staat in het begin van hoofdstuk 2.

Bijlage II Gebiedsindelingen

Op basis van de omvang van pendelstromen zijn gemeentetypen en regio's afgebakend (zie figuur II.1 en II.2). De 22 stadsgewesten bestaan uit een kernstad (en soms nevenkernen) en suburbane gemeenten. De kernsteden zijn geselecteerd op grond van hun functie als werkgelegenheidscentrum (met als criterium een minimumgrens aan inkomend woon-werk verkeer). Vervolgens zijn gemeenten waar vandaan minstens 15% van de werkzame beroepsbevolking in de kernstad werkt toegewezen aan het stadsgewest. Binnen de stadsgewesten Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Enschede/Hengelo liggen ook enkele subkernen (Haarlemmermeer, Haarlem en Hilversum; Dordrecht; Delft; Hengelo). Zij vervullen zelf een belangrijke werkgelegenheidsfunctie, maar zijn tevens in vrij sterke mate gericht op de kernstad (tussen 10% en 20% pendelt naar de hoofdkern). De overgebleven gemeenten zijn onderverdeeld in 22 landelijke gebieden en drie suburbane gebieden. Binnen de landelijke gebieden is veelal sprake van één of meer regionale kernen (zie figuur II.1). Uitzonderingen zijn Oost-Groningen en Boxtel/Bladel e.o., waar geen sprake is van een duidelijke regionale kern. Regionale kernen zijn gemeenten die niet aan het criterium voldoen om als kernstad te worden geselecteerd, maar toch een belangrijke werkgelegenheidsfunctie en voorzieningsfunctie vervullen voor hun omgeving. Daarnaast is er nog een derde type gebieden, namelijk suburbane regio's/gebieden. Dat zijn combinaties van gemeenten die niet voldoen aan het criterium dat 15% of meer van hun werkzame beroepsbevolking in één nabijgelegen kernstad werkt, maar waarbij wel een groot deel van de werkzame beroepsbevolking pendelt naar omliggende stadsgewesten. Er zijn drie suburbane regio's, elk zonder een regionale kern, namelijk Duin- en Bollenstreek (gericht op de stadsgewesten Den Haag, Leiden en Amsterdam), Beverwijk/Castricum (gericht op de stadsgewesten Amsterdam en Alkmaar; binnen stadsgewest Amsterdam zijn de gemeenten binnen deze regio zowel op Haarlem als Amsterdam gericht, en ook enigszins op Haarlemmermeer) en Huizen/Soest (gericht op de stadsgewesten Amsterdam, Utrecht en Amersfoort). Er zijn daardoor in de nieuwe indeling twee typen suburbane gemeenten, namelijk 'suburbaan specifiek' (voor een groot deel gericht op één kernstad) en 'suburbaan algemeen' (gericht op verschillende kernsteden). In het rapport wordt dit onderscheid overigens niet gemaakt en wordt gesproken over 'suburbane gemeenten' (de combinatie van beide typen).

Figuur II.1 Gemeentetypen

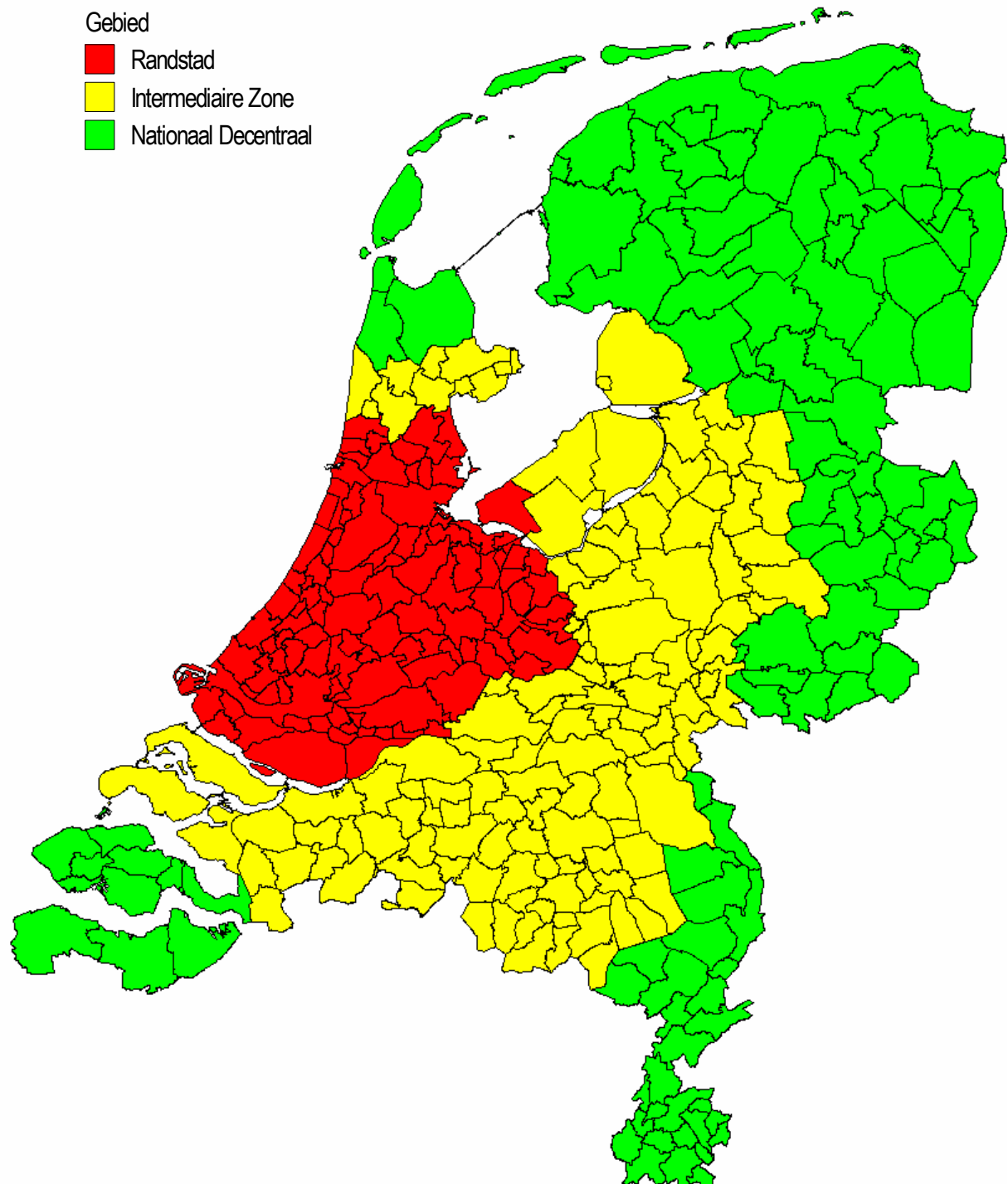
Figuur II.2 Indeling naar 47 regio's

1 SG Groningen	11 SG Alkmaar	21 SG Maastricht	31 Almelo e.o.	41 Waalwijk e.o.
2 SG Leeuwarden	12 SG Leiden	22 SG Heerlen	32 Deventer e.o.	42 Tiel e.o.
3 SG Enschede/ Hengelo	13 SG 's-Gravenhage	23 Soest/Huizen e.o.	33 Achterhoek	43 Zeeland
4 SG Zwolle	14 SG Rotterdam	24 Beverwijk/Castricum e.o.	34 Flevoland	44 Westelijk Brabant
5 SG Apeldoorn	15 SG Breda	25 Duin- en Bollenstreek	35 Noord-Veluwe	45 Boxtel/Bladel e.o.
6 SG Arnhem	16 SG Tilburg	26 Oostelijk Groningen	36 Ede/ Veenendaal e.o.	46 Oss/ Veghel e.o.
7 SG Nijmegen	17 SG 's-Hertogenbosch	27 Emmen e.o.	37 Hoorn e.o.	47 Roermond/ Weert e.o.
8 SG Amersfoort	18 SG Eindhoven	28 Assen e.o.	38 Kop van Noord-Holland	
9 SG Utrecht	19 SG Venlo	29 Hoogeveen/ Meppel e.o.	39 Groene Hart	
10 SG Amsterdam	20 SG Sittard-Geleen	30 Zuidelijk Fryslân	40 Gorinchem e.o.	

In figuur II.3 staat de indeling van gemeenten naar hun ligging binnen Nederland (Randstad, Intermediaire Zone, Nationaal Decentraal). In het rapport wordt daar soms naar verwezen.

Figuur II.3 Indeling naar ligging binnen Nederland

Bijlage III Ranglijsten gemeenten

In deze bijlage staan de posities van de gemeenten (in alfabetische volgorde) op de totale ranglijst voor economische prestaties ('Totaal') voor zowel 2021 als 2011, alsmede de score op de industrie in 2021. De economische prestaties zijn daarbij bepaald voor 339 gemeenten. Tevens is het aantal inwoners vermeld.

Totaal 2021	Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2022	Totaal 2011	Industrie 2021
309	Aa en Hunze	Drenthe	Landelijk	25,574	281	288
51	Aalsmeer	Noord-Holland	Suburbaan	32,445	63	178
290	Aalten	Gelderland	Landelijk	27,100	304	110
328	Achtkarspelen	Friesland	Landelijk	27,960	318	117
113	Alblasserdam	Zuid-Holland	Suburbaan	20,093	124	65
194	Albrandswaard	Zuid-Holland	Suburbaan	25,929	163	327
22	Alkmaar	Noord-Holland	Kernstad	110,770	32	252
42	Almelo	Overijssel	Regionale kern	73,152	31	20
110	Almere	Flevoland	Suburbaan	217,843	107	250
116	Alphen a.d. Rijn	Zuid-Holland	Regionale kern	112,905	132	246
284	Alphen-Chaam	Noord-Brabant	Suburbaan	10,428	306	229
239	Altena	Noord-Brabant	Landelijk	57,008	237	159
21	Amersfoort	Utrecht	Kernstad	158,586	14	275
28	Amstelveen	Noord-Holland	Suburbaan	92,363	34	325
5	Amsterdam	Noord-Holland	Kernstad	918,909	7	270
13	Apeldoorn	Gelderland	Kernstad	165,586	22	153
20	Arnhem	Gelderland	Kernstad	163,964	19	253
109	Assen	Drenthe	Regionale kern	68,954	94	257
155	Asten	Noord-Brabant	Landelijk	17,068	151	140
91	Baarle-Nassau	Noord-Brabant	Suburbaan	6,931	68	14
64	Baarn	Utrecht	Suburbaan	24,879	21	273
43	Barendrecht	Zuid-Holland	Suburbaan	48,723	33	254
15	Barneveld	Gelderland	Regionale kern	60,586	28	36
59	Beek	Limburg	Suburbaan	15,814	99	268
286	Beekdaelen	Limburg	Suburbaan	35,923	298	233
330	Beesel	Limburg	Suburbaan	13,412	325	167
250	Berg en Dal	Gelderland	Suburbaan	34,946	252	281
208	Bergeijk	Noord-Brabant	Landelijk	18,875	154	48
325	Bergen (L.)	Limburg	Landelijk	13,106	316	46
157	Bergen (NH.)	Noord-Holland	Suburbaan	29,737	175	316
32	Bergen op Zoom	Noord-Brabant	Regionale kern	67,880	59	17
240	Berkelland	Gelderland	Landelijk	43,850	253	96
204	Bernheze	Noord-Brabant	Landelijk	31,698	263	269
124	Best	Noord-Brabant	Suburbaan	30,606	70	5
265	Beuningen	Gelderland	Suburbaan	26,232	309	197
94	Beverwijk	Noord-Holland	Suburbaan	42,092	64	277
74	Bladel	Noord-Brabant	Landelijk	20,717	67	9
163	Blaricum	Noord-Holland	Suburbaan	12,358	158	329
230	Bloemendaal	Noord-Holland	Suburbaan	23,732	200	337
104	Bodegraven-Reeuwijk	Zuid-Holland	Landelijk	35,730	112	237
302	Boekel	Noord-Brabant	Landelijk	11,021	287	234
326	Borger-Odoorn	Drenthe	Landelijk	25,678	320	283

Bureau Louter, december 2022
Economische Toplocaties 2022

Totaal 2021	Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2022	Totaal 2011	Industrie 2021
308	Borne	Overijssel	Suburbaan	24,002	296	258
249	Borsele	Zeeland	Landelijk	22,843	289	108
62	Boxtel	Noord-Brabant	Landelijk	33,142	81	18
11	Breda	Noord-Brabant	Kernstad	184,706	9	221
246	Brielle	Zuid-Holland	Suburbaan	17,714	180	184
237	Bronckhorst	Gelderland	Landelijk	36,075	275	79
255	Brummen	Gelderland	Suburbaan	20,888	208	15
332	Brunssum	Limburg	Suburbaan	27,676	334	291
40	Bunnik	Utrecht	Suburbaan	15,592	10	190
151	Bunschoten	Utrecht	Suburbaan	22,329	185	6
289	Buren	Gelderland	Landelijk	27,165	241	293
31	Capelle a.d. IJssel	Zuid-Holland	Suburbaan	67,186	55	309
254	Castricum	Noord-Holland	Suburbaan	36,249	212	310
236	Coevorden	Drenthe	Landelijk	35,515	229	92
219	Cranendonck	Noord-Brabant	Landelijk	20,668	190	24
105	Culemborg	Gelderland	Landelijk	29,387	93	137
233	Dalfsen	Overijssel	Suburbaan	29,158	282	158
335	Dantumadiel	Friesland	Suburbaan	18,961	332	295
100	De Bilt	Utrecht	Suburbaan	43,508	108	303
166	De Fryske Marren	Friesland	Landelijk	51,595	245	28
132	De Ronde Venen	Utrecht	Suburbaan	44,950	106	199
280	De Wolden	Drenthe	Landelijk	24,514	292	296
98	Delft	Zuid-Holland	Subkern	104,533	103	230
247	Den Helder	Noord-Holland	Regionale kern	56,338	254	297
167	Deurne	Noord-Brabant	Landelijk	32,602	167	111
67	Deventer	Overijssel	Regionale kern	101,415	46	125
35	Diemen	Noord-Holland	Suburbaan	31,820	13	251
130	Dijk en Waard	Noord-Holland	Suburbaan	87,654	127	164
193	Dinkelland	Overijssel	Suburbaan	26,591	186	98
277	Doesburg	Gelderland	Landelijk	11,034	271	129
41	Doetinchem	Gelderland	Regionale kern	58,547	43	49
213	Dongen	Noord-Brabant	Landelijk	26,475	183	50
27	Dordrecht	Zuid-Holland	Subkern	119,513	54	132
327	Drechterland	Noord-Holland	Landelijk	19,978	330	267
257	Drimmelen	Noord-Brabant	Suburbaan	27,473	280	272
214	Dronten	Flevoland	Landelijk	42,902	178	185
200	Druten	Gelderland	Landelijk	19,177	169	192
69	Duiven	Gelderland	Suburbaan	24,944	90	161
202	Echt-Susteren	Limburg	Suburbaan	31,739	199	226
188	Edam-Volendam	Noord-Holland	Suburbaan	36,465	206	163
52	Ede	Gelderland	Regionale kern	119,997	73	128
173	Eemnes	Utrecht	Suburbaan	9,449	192	308
231	Eemsdelta	Groningen	Suburbaan	45,443	226	57
68	Eersel	Noord-Brabant	Landelijk	19,822	66	13
313	Eijsden-Margraten	Limburg	Suburbaan	25,855	314	171
9	Eindhoven	Noord-Brabant	Kernstad	238,305	5	74
192	Elburg	Gelderland	Landelijk	23,739	223	202
183	Emmen	Drenthe	Regionale kern	107,860	153	113

Bureau Louter, december 2022
Economische Toplocaties 2022

Totaal 2021	Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2022	Totaal 2011	Industrie 2021
149	Enkhuizen	Noord-Holland	Landelijk	18,620	171	72
83	Enschede	Overijssel	Kernstad	160,558	57	179
142	Epe	Gelderland	Suburbaan	33,260	148	34
125	Ermelo	Gelderland	Landelijk	27,260	105	155
53	Etten-Leur	Noord-Brabant	Suburbaan	44,150	95	51
205	Friese Waddeneinlanden	Friesland	Landelijk	10,859	184	313
137	Geertruidenberg	Noord-Brabant	Landelijk	21,950	122	29
175	Geldrop-Mierlo	Noord-Brabant	Suburbaan	40,116	147	166
185	Gemert-Bakel	Noord-Brabant	Landelijk	31,037	209	123
119	Gennep	Limburg	Landelijk	17,245	144	94
77	Gilze en Rijen	Noord-Brabant	Suburbaan	26,592	133	33
168	Goeree-Overflakkee	Zuid-Holland	Landelijk	51,044	161	222
10	Goes	Zeeland	Regionale kern	38,948	23	116
248	Goirle	Noord-Brabant	Suburbaan	23,986	244	235
72	Gooise Meren	Noord-Holland	Suburbaan	58,846	49	245
7	Gorinchem	Zuid-Holland	Regionale kern	37,622	1	58
90	Gouda	Zuid-Holland	Regionale kern	74,134	91	248
46	Groningen	Groningen	Kernstad	234,977	48	260
314	Gulpen-Wittem	Limburg	Suburbaan	14,185	323	266
211	Haaksbergen	Overijssel	Suburbaan	24,267	194	19
73	Haarlem	Noord-Holland	Subkern	162,889	56	219
1	Haarlemmermeer	Noord-Holland	Subkern	159,334	4	156
171	Halderberge	Noord-Brabant	Landelijk	30,765	270	173
220	Hardenberg	Overijssel	Landelijk	61,795	202	81
37	Harderwijk	Gelderland	Regionale kern	48,859	44	139
134	Hardinxveld-Giessendam	Zuid-Holland	Landelijk	18,511	121	66
209	Harlingen	Friesland	Landelijk	15,906	213	131
206	Hatterem	Gelderland	Suburbaan	12,305	234	120
321	Heemskerk	Noord-Holland	Suburbaan	39,182	321	321
160	Heemstede	Noord-Holland	Suburbaan	27,560	142	328
223	Heerde	Gelderland	Landelijk	18,979	182	53
14	Heerenveen	Friesland	Regionale kern	51,123	16	60
34	Heerlen	Limburg	Kernstad	86,858	40	101
178	Heeze-Leende	Noord-Brabant	Suburbaan	16,478	155	220
224	Heiloo	Noord-Holland	Suburbaan	24,417	188	317
242	Hellendoorn	Overijssel	Landelijk	35,942	233	93
301	Hellevoetsluis	Zuid-Holland	Suburbaan	40,570	308	247
80	Helmond	Noord-Brabant	Suburbaan	93,470	78	27
294	Hendrik-Ido-Ambacht	Zuid-Holland	Suburbaan	31,662	277	213
18	Hengelo	Overijssel	Subkern	81,429	15	44
310	Het Hogeland	Groningen	Suburbaan	48,007	317	274
274	Heumen	Gelderland	Suburbaan	17,197	288	287
180	Heusden	Noord-Brabant	Suburbaan	45,566	216	73
225	Hillegom	Zuid-Holland	Suburbaan	22,318	214	208
179	Hilvarenbeek	Noord-Brabant	Suburbaan	15,807	203	223
26	Hilversum	Noord-Holland	Subkern	91,721	17	262
169	Hoeksche Waard	Zuid-Holland	Suburbaan	88,724	157	142
187	Hof van Twente	Overijssel	Suburbaan	35,058	166	69

Bureau Louter, december 2022
Economische Toplocaties 2022

Totaal 2021	Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2022	Totaal 2011	Industrie 2021
306	Hollands Kroon	Noord-Holland	Landelijk	48,789	312	238
141	Hoogeveen	Drenthe	Regionale kern	55,872	115	85
99	Hoorn	Noord-Holland	Regionale kern	74,308	109	204
235	Horst a.d. Maas	Limburg	Suburbaan	43,041	145	91
95	Houten	Utrecht	Suburbaan	50,330	71	212
172	Huizen	Noord-Holland	Suburbaan	40,941	168	289
307	Hulst	Zeeland	Landelijk	27,532	267	243
146	IJsselstein	Utrecht	Suburbaan	33,437	156	256
227	Kaag en Braassem	Zuid-Holland	Landelijk	27,896	279	176
215	Kampen	Overijssel	Suburbaan	54,780	232	107
256	Kapelle	Zeeland	Landelijk	13,023	257	64
244	Katwijk	Zuid-Holland	Suburbaan	66,040	264	241
266	Kerkrade	Limburg	Suburbaan	45,290	274	144
311	Koggenland	Noord-Holland	Landelijk	23,041	269	211
216	Krimpen a.d. IJssel	Zuid-Holland	Suburbaan	29,416	204	82
218	Krimpenerwaard	Zuid-Holland	Landelijk	57,065	258	147
196	Laarbeek	Noord-Brabant	Suburbaan	22,945	215	39
154	Land van Cuijk	Noord-Brabant	Landelijk	90,734	191	32
333	Landgraaf	Limburg	Suburbaan	37,016	327	265
136	Landsmeer	Noord-Holland	Suburbaan	11,560	201	323
140	Lansingerland	Zuid-Holland	Suburbaan	64,118	125	239
78	Laren	Noord-Holland	Suburbaan	11,526	61	334
71	Leeuwarden	Friesland	Kernstad	125,510	52	217
55	Leiden	Zuid-Holland	Kernstad	125,100	62	198
148	Leiderdorp	Zuid-Holland	Suburbaan	27,461	165	319
207	Leidschendam-Voorburg	Zuid-Holland	Suburbaan	76,648	162	335
50	Lelystad	Flevoland	Regionale kern	81,198	65	150
259	Leudal	Limburg	Landelijk	35,941	246	175
44	Leusden	Utrecht	Suburbaan	30,706	82	298
293	Lingewaard	Gelderland	Suburbaan	46,969	297	232
121	Lisse	Zuid-Holland	Suburbaan	23,012	126	203
153	Lochem	Gelderland	Landelijk	34,071	140	67
222	Loon op Zand	Noord-Brabant	Landelijk	23,771	243	261
282	Lopik	Utrecht	Landelijk	14,512	239	59
297	Losser	Overijssel	Suburbaan	23,075	290	146
253	Maasdriel	Gelderland	Suburbaan	25,511	174	174
264	Maasgouw	Limburg	Landelijk	24,028	228	177
49	Maashorst	Noord-Brabant	Regionale kern	58,383	96	122
295	Maassluis	Zuid-Holland	Suburbaan	34,148	324	216
76	Maastricht	Limburg	Kernstad	121,108	47	186
201	Medemblik	Noord-Holland	Landelijk	45,450	187	182
320	Meerssen	Limburg	Suburbaan	18,582	315	278
47	Meerijstad	Noord-Brabant	Regionale kern	82,608	75	22
70	Meppel	Drenthe	Landelijk	34,764	27	61
81	Middelburg	Zeeland	Regionale kern	49,177	101	133
195	Midden-Delfland	Zuid-Holland	Suburbaan	19,480	295	279
273	Midden-Drenthe	Drenthe	Landelijk	33,672	283	188
298	Midden-Groningen	Groningen	Suburbaan	60,890	303	103

Bureau Louter, december 2022
Economische Toplocaties 2022

Totaal 2021	Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2022	Totaal 2011	Industrie 2021
111	Moerdijk	Noord-Brabant	Landelijk	37,314	113	10
164	Molenlanden	Zuid-Holland	Landelijk	44,644	211	31
268	Montferland	Gelderland	Landelijk	36,349	236	95
245	Montfoort	Utrecht	Suburbaan	13,814	176	114
305	Mook en Middelaar	Limburg	Suburbaan	7,985	278	284
127	Neder-Betuwe	Gelderland	Landelijk	25,033	193	16
232	Nederweert	Limburg	Landelijk	17,322	242	68
6	Nieuwegein	Utrecht	Suburbaan	64,538	12	249
198	Nieuwkoop	Zuid-Holland	Landelijk	29,303	284	242
58	Nijkerk	Gelderland	Suburbaan	44,317	45	55
48	Nijmegen	Gelderland	Kernstad	179,081	29	138
275	Nissewaard	Zuid-Holland	Suburbaan	86,340	291	301
315	Noardeast-Fryslân	Friesland	Suburbaan	45,585	300	106
276	Noord-Beveland	Zeeland	Landelijk	7,664	240	276
263	Noordenveld	Drenthe	Suburbaan	31,235	207	191
123	Noordoostpolder	Flevoland	Landelijk	48,047	117	104
84	Noordwijk	Zuid-Holland	Suburbaan	44,362	86	259
177	Nuenen c.a.	Noord-Brabant	Suburbaan	23,827	173	196
108	Nunspeet	Gelderland	Landelijk	28,220	100	119
203	Oegstgeest	Zuid-Holland	Suburbaan	25,497	262	306
45	Oirschot	Noord-Brabant	Landelijk	19,061	80	99
82	Oisterwijk	Noord-Brabant	Suburbaan	32,513	97	200
271	Oldambt	Groningen	Landelijk	38,507	225	135
279	Oldebroek	Gelderland	Suburbaan	23,931	294	83
60	Oldenzaal	Overijssel	Suburbaan	31,745	20	38
300	Olst-Wijhe	Overijssel	Landelijk	18,498	256	47
241	Ommen	Overijssel	Landelijk	18,468	197	187
135	Oost Gelre	Gelderland	Landelijk	29,607	152	11
38	Oosterhout	Noord-Brabant	Suburbaan	56,531	53	41
285	Ooststellingwerf	Friesland	Landelijk	25,681	268	206
156	Oostzaan	Noord-Holland	Suburbaan	9,644	260	52
252	Opmeer	Noord-Holland	Landelijk	12,074	255	112
229	Opsterland	Friesland	Landelijk	29,787	210	227
131	Oss	Noord-Brabant	Regionale kern	93,311	114	26
190	Oude IJsselstreek	Gelderland	Landelijk	39,386	265	45
176	Oudewater	Utrecht	Landelijk	10,160	160	255
118	Overbetuwe	Gelderland	Suburbaan	48,265	143	172
129	Papendrecht	Zuid-Holland	Suburbaan	32,204	134	90
258	Peel en Maas	Limburg	Suburbaan	44,280	261	102
338	Pekela	Groningen	Landelijk	12,201	337	181
261	Pijnacker-Nootdorp	Zuid-Holland	Suburbaan	56,551	238	300
212	Purmerend	Noord-Holland	Suburbaan	92,261	227	286
150	Putten	Gelderland	Landelijk	24,599	138	168
174	Raalte	Overijssel	Suburbaan	38,142	198	105
243	Reimerswaal	Zeeland	Landelijk	22,923	248	43
152	Renkum	Gelderland	Suburbaan	31,360	159	215
226	Renswoude	Utrecht	Landelijk	5,653	251	87
318	Reusel-De Mierden	Noord-Brabant	Landelijk	13,273	331	214

Bureau Louter, december 2022
Economische Toplocaties 2022

Totaal 2021	Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2022	Totaal 2011	Industrie 2021
161	Rheden/ Rozendaal	Gelderland	Suburbaan	45,185	135	145
186	Rhenen	Utrecht	Landelijk	20,262	272	236
88	Ridderkerk	Zuid-Holland	Suburbaan	47,105	110	205
114	Rijssen-Holten	Overijssel	Landelijk	38,235	119	84
56	Rijswijk	Zuid-Holland	Suburbaan	56,954	38	307
331	Roerdalen	Limburg	Landelijk	20,562	333	209
19	Roermond	Limburg	Regionale kern	59,139	25	40
75	Roosendaal	Noord-Brabant	Regionale kern	77,245	85	148
2	Rotterdam	Zuid-Holland	Kernstad	655,473	6	126
323	Rucphen	Noord-Brabant	Landelijk	23,351	326	189
97	Schagen	Noord-Holland	Landelijk	46,831	120	71
281	Scherpenzeel	Gelderland	Landelijk	10,322	235	63
61	Schiedam	Zuid-Holland	Suburbaan	79,777	92	157
143	Schouwen-Duiveland	Zeeland	Landelijk	34,157	136	121
63	's-Gravenhage	Zuid-Holland	Kernstad	553,039	58	318
3	's-Hertogenbosch	Noord-Brabant	Kernstad	156,521	2	210
339	Simpelveld	Limburg	Suburbaan	10,425	338	336
210	Sint-Michielsgestel	Noord-Brabant	Suburbaan	29,722	231	304
25	Sittard-Geleen	Limburg	Kernstad	91,728	51	8
24	Sliedrecht	Zuid-Holland	Landelijk	25,890	36	56
199	Sluis	Zeeland	Landelijk	23,136	164	240
106	Smallingerland	Friesland	Regionale kern	55,902	60	30
79	Soest	Utrecht	Suburbaan	47,111	83	169
165	Someren	Noord-Brabant	Landelijk	19,701	195	75
4	Son en Breugel	Noord-Brabant	Suburbaan	17,775	3	4
296	Stadskanaal	Groningen	Landelijk	31,843	285	244
217	Staphorst	Overijssel	Landelijk	17,281	221	23
329	Stede Broec	Noord-Holland	Landelijk	21,952	336	333
322	Steenbergen	Noord-Brabant	Landelijk	24,343	307	170
270	Steenwijkerland	Overijssel	Landelijk	44,742	220	124
272	Stein	Limburg	Suburbaan	24,809	293	195
133	Stichtse Vecht	Utrecht	Suburbaan	65,237	130	290
181	Súdwest-Fryslân	Friesland	Landelijk	90,303	189	134
117	Terneuzen	Zeeland	Regionale kern	54,498	98	3
112	Texel	Noord-Holland	Landelijk	13,690	118	271
144	Teylingen	Zuid-Holland	Suburbaan	37,940	137	86
288	Tholen	Zeeland	Landelijk	26,391	302	154
39	Tiel	Gelderland	Regionale kern	42,271	24	160
30	Tilburg	Noord-Brabant	Kernstad	224,455	37	141
287	Tubbergen	Overijssel	Landelijk	21,363	299	228
316	Twenterand	Overijssel	Landelijk	33,717	329	136
182	Tynaarlo	Drenthe	Suburbaan	34,195	205	332
319	Tytsjerksteradiel	Friesland	Suburbaan	32,288	322	207
312	Uitgeest	Noord-Holland	Suburbaan	13,562	311	263
96	Uithoorn	Noord-Holland	Suburbaan	31,020	42	118
221	Urk	Flevoland	Landelijk	21,462	249	21
12	Utrecht	Utrecht	Kernstad	361,686	11	294
107	Utrechtse Heuvelrug	Utrecht	Landelijk	49,988	111	292

Bureau Louter, december 2022
Economische Toplocaties 2022

Totaal 2021	Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2022	Totaal 2011	Industrie 2021
337	Vaals	Limburg	Suburbaan	10,124	328	320
251	Valkenburg a.d. Geul	Limburg	Suburbaan	16,172	224	324
103	Valkenswaard	Noord-Brabant	Suburbaan	31,231	84	42
162	Veendam	Groningen	Suburbaan	27,472	131	76
57	Veenendaal	Utrecht	Regionale kern	67,666	79	78
234	Veere	Zeeland	Landelijk	21,850	273	305
16	Veldhoven	Noord-Brabant	Suburbaan	45,813	26	1
87	Velsen	Noord-Holland	Suburbaan	68,473	102	7
29	Venlo	Limburg	Kernstad	102,128	39	35
92	Venray	Limburg	Regionale kern	43,972	72	54
54	Vijfheerenlanden	Utrecht	Landelijk	58,791	89	100
228	Vlaardingen	Zuid-Holland	Suburbaan	74,159	219	224
191	Vlissingen	Zeeland	Landelijk	44,565	146	97
334	Voerendaal	Limburg	Suburbaan	12,425	335	314
267	Voorschoten	Zuid-Holland	Suburbaan	25,626	276	330
115	Voorst	Gelderland	Suburbaan	24,996	149	231
89	Vught	Noord-Brabant	Suburbaan	31,766	104	312
317	Waadhoeke	Friesland	Suburbaan	46,321	301	152
283	Waalre	Noord-Brabant	Suburbaan	17,631	218	264
33	Waalwijk	Noord-Brabant	Regionale kern	49,351	50	25
128	Waddinxveen	Zuid-Holland	Landelijk	31,338	129	165
238	Wageningen	Gelderland	Landelijk	39,924	230	299
147	Wassenaar	Zuid-Holland	Suburbaan	27,105	123	338
304	Waterland	Noord-Holland	Suburbaan	17,337	313	280
65	Weert	Limburg	Regionale kern	50,344	41	62
93	West Betuwe	Gelderland	Landelijk	51,968	88	127
260	West Maas en Waal	Gelderland	Landelijk	19,685	286	183
292	Westerkwartier	Groningen	Suburbaan	64,305	247	201
189	Westerveld	Drenthe	Landelijk	19,851	181	311
336	Westervoort	Gelderland	Suburbaan	14,945	339	331
324	Westerwolde	Groningen	Landelijk	26,589	319	151
66	Westland	Zuid-Holland	Suburbaan	112,487	77	193
278	Weststellingwerf	Friesland	Landelijk	26,280	217	109
262	Westvoorne	Zuid-Holland	Suburbaan	14,958	259	326
269	Wierden	Overijssel	Landelijk	24,643	310	194
120	Wijchen	Gelderland	Suburbaan	41,343	170	77
126	Wijdmeren	Noord-Holland	Suburbaan	24,503	116	302
299	Wijk bij Duurstede	Utrecht	Landelijk	23,922	305	322
145	Winterswijk	Gelderland	Landelijk	29,177	141	80
197	Woensdrecht	Noord-Brabant	Landelijk	22,125	177	37
23	Woerden	Utrecht	Regionale kern	52,879	35	162
291	Wormerland	Noord-Holland	Suburbaan	16,379	266	88
138	Woudenberg	Utrecht	Landelijk	13,877	128	315
85	Zaanstad	Noord-Holland	Suburbaan	157,131	87	143
86	Zaltbommel	Gelderland	Landelijk	29,954	76	180
184	Zandvoort	Noord-Holland	Suburbaan	17,103	172	339
139	Zeewolde	Flevoland	Landelijk	23,340	69	89
36	Zeist	Utrecht	Suburbaan	65,968	18	285

Bureau Louter, december 2022
Economische Toplocaties 2022

Totaal 2021	Gemeente	Provincie	Gebiedstype	Inwoners 2022	Totaal 2011	Industrie 2021
158	Zevenaar	Gelderland	Suburbaan	44,643	196	70
102	Zoetermeer	Zuid-Holland	Suburbaan	125,754	150	282
17	Zoeterwoude	Zuid-Holland	Suburbaan	9,299	30	2
159	Zuidplas	Zuid-Holland	Suburbaan	45,796	179	130
303	Zundert	Noord-Brabant	Suburbaan	22,256	250	218
122	Zutphen	Gelderland	Regionale kern	48,327	74	225
170	Zwartewaterland	Overijssel	Suburbaan	23,014	222	12
101	Zwijndrecht	Zuid-Holland	Suburbaan	44,772	139	115
8	Zwolle	Overijssel	Kernstad	130,645	8	149